

Vakok Elektronikus Könyvtára  
Javította, tördelte: Dr. Kiss István; 2006.

A bizonyítványt még egyszer megnéztem, és meg is szagoltam. Szerettem a könyvek, a papír, a betűk különös, nehéz szagát, ami a legújabb könyveknél sem érzett újnak, bár ezeknek illata meg sem közelítette egy-egy öreg kalendárium vagy biblia kimondhatatlanul titkos, időktől és gondolatoktól terhes aromáját. A bizonyítvány - barna fedeles könyvecske - szaga megnyugtató volt, s ez csak tetézte az osztályzatok kitűnőségét, amelyeket egy-két szűkszavú jeles tarkított ugyan, de mivel a magaviselet dicséretes volt, a szorgalom pláne "példás", az az egy-két jeles szinte kíváncsított a kitűnők közé, mert nélkülük a felsorolás-talán egyhangú lett volna. Azután már csak a Himnusz következett, az üde gyerekhangok harsogó zengése, amelytől megreszkettek a halódó virágfüzerek a falon, és amikor elhangzott a szomorú igazság, hogy: "Mebűnhődte már e nép..." - csak az ablaküveget ostromló legyek zurmolása hallatszott a nagy csendben. Ez a csend aztán valahogy elkísért hazáig. De a nagy pillanatok, úgy látszik, megfogták a sorstársakat is, mert nem üvöltött senki, és majdnem előkelően lépegetett mindenki, mint én, aki semmi előkelőséget nem éreztem, csak annyit, hogy aranygombos matrózruhám rettenetes szűk, s a nadrág egyetlen értelmes mozdulattól kirepedne a fenekemen. Megadoan ballagtam hát ebben az ünnepi feszességben, és egyetlen vágyam volt már csak: ezt a rabruhát levenni. Ez volt az első kellemes gondolat, mióta elindultam az iskolából, mert ebben a gondolatban benne volt a szabadságos, kenyérszagú, égig érő nyár.

Ezek után már nem is éreztem a szűk ruhát, de arra gondoltam, hogy immáron harmadikos vagyok, mert a bizonyítványban világosan benne volt az is, hogy "...felsőbb osztályba fellephet..." Ezen eltűnődtem, de aztán megoldottam a problémát. Ez nem lehet másként, mint hogy a városban és egyéb jelentékeny helyeken a harmadik osztály már az emeleten van, ahová egy nyavalyás másodikosnak tilos a fellépés. De én már fellephetnék oda is!

A kabátot kigomboltam, és a fellépéseket már nem folytathattam a képzeletbeli hatodik osztály eget verő magasságáig, mert - házunk az iskola szomszédságában lévén - hazaértem.

Szüleim nem voltak otthon, így nagymama szobájába mentem, bár egyébként is oda mentem volna, mert én nála laktam, vele étkeztem, vele éltem szigorú bajtársi közösségben, egyszóval: az ő fia voltam. A jelek szerint ez az adoptálás derék szüleimnek semmiféle nagyobb bánatot nem okozott.

Nagymama szobája túl volt a konyhán - ahogy mondani szokás: távol minden lakott helytől -, ami igényeimnek kiválóan megfelelt, különösen ha zsenge ifjúságom egén atyai viharfelhők tornyosultak. A mennydörgés ilyenkor a konyha felől közeledett, de már a szobában szólalt meg:

- Nincs itt az a lóköttő?

Nagymama ilyenkor feltette az ókulát, mintha ez a válaszhoz elengedhetetlen lett volna.

- Nincs, kisfiam, miért?

- Az íróasztal fiókjából eltűnt a kisfogó...

- Majd előadja, ha elvette...

A mennydörgés ezután csendesebben elvonult, engem pedig - nagymama ágya alatt - két kérdés foglalkoztatott.

Először: miért mondja nagymama egy ilyen bajuszos, mord, nagy embernek, hogy kisfiam, másodsor: hová is tettem a kisfogót?

Ezek után természetes, hogy nagyon szerettem nagymamát és ezt a kis szobát is, ahol a viharok elől hol az ágy alatt, hol az öreg szekrény múltszagú ruhái között ki lehetett várni a vihar első és tettelegességig fajuló kilengéseit.

Ilyen félelmek azonban ebben a pillanatban nem aggasztottak.

- Itt a bizonyítvány, nagymama!

És szórtam le magamról az ünnepi előkelőség agyonmosott és olyan szűk ruhadarabjait, amelyekhez legszívesebben ollót használtam volna, mert - szerencsére nagymama a kitűnő bizonyítványba mélyedt, és nem is hallott jól - a nadrág a kíméletlen rángatásra egy mérges reccsenéssel válaszolt...

- Látod, drágám, van neked eszed! Apád is mindig kitűnő tanuló volt... Béla bátyád is... Miklós is... Elemér különösen! És Gyula is, bár ő nem annyira... de

azért ő is...

Erre nem szóltam semmit, mert nemcsak az iskolából, a gyakorlatból is tudtam, hogy hallgatni: arany! Kiváló nagybácsijaimról ugyanis más forrásból származó értesüléseim is voltak, és ezek... ezekről nem lehetett beszélni, mert a nagymama ókujája mögött, tört, öreg szemében könnyek gyülekeztek, és nagy szeretetem szomorúságától majd megszakadt a szívem. Úgy éreztem ilyenkor, hogy nem lehet igaz az, amiből könnyek születnek, és ha igaz, hát jobb hallgatni róla, és akkor talán valahogy elmúlik...

Nagymamának ugyanis öt fia volt - egyik kiválóbb, mint a másik... - és egy lánya, elkényeztetett, egyetlen lánya, aki megszokta, hogy neki mindent szabad, és nem tett lakatot a szájára. Mellesleg olyan sipító hangja volt, mint a kotlósna, ha leveszik a tojásról, így a harmadik szobából is megtudhattam, hogy Miklós iszik, mint a kefekötő, Elemérnek egyáltalán nincs szíve, Béla, az a lángész, mindenféle olyan hölgyekre pazarolja a rengeteg pénzt, akik... szóval borzalom... és Gyula, akire nagymama azt mondta, hogy "Gyula nem annyira, de azért ő is..." - igen, Gyula bácsi még Bonyhádon is megbukott, pedig ott emberemlékezet óta nem bukott meg senki...

Beborult lélekkel hallgattam még egy darabig Lujzi néni leleplezéseit, amelyek felszedték a szeretetbe, jóságba, nagyszerűségbe és apám testvéreinek kiválóságába vetett hitem alapköveit, amelyek alatt férgek voltak, ostobaság, tehetetlenség, hitványság és szívtelenség. Kivánszorogtam nagymamához émelegésemmel, és elmondtam mindent. És akkor lettek előttem talán először könnyesek az öreg szemek, és azóta lehetőleg elkerültem mindent - lehetett tőlem százszor is igazság -, ami rossz, és bánatot okoz nagymamának, és Lujzi nénit mélyen megutáltam.

- Ilyen ez a szerencsétlen - suttogta később öreganyám -, de csak a szája jár...

Hallgattam, mert tudtam, hogy sajnos, nemcsak a szája jár... de éreztem azt is, hogy a keserű igazságok a rosszindulat nyálában megforgatva már nem is olyan nagyon igazságok.

De Lujzi néni ezenkívül sem volt az az igazi első osztályú rokon, aki könnyelmű jósággal és kézlegyintéssel intézte el a formákba nem illő gyermeki hálát.

Azt persze nem lehet mondani, hogy Lujzi néni nem hozott semmit, de éppen csak annyit hozott, hogy ezt ne lehessen mondani. Ezt a majdnem semmit - esetleg valami kis bádögvasutat - azonban úgy adta át, mintha egy igazi kétszáz lóerős mozdonyt hozott volna, kormos fűtőkkel, valóságos mozdonyvezetővel, sőt állomásokkal. És ezeknek az átadásoknak olyan szertartást kanyarított, amihez képest egy húszpapos püspöki mise közönséges favágásnak látszott volna.

Keserves úgy volt ez mindig, de nem gondolkoztam azon, hogy Lujzi néni ajándékainak miért nem örültem. Mert nem örültem. Szerettem volna a csomagot szép lassan, megtapogatva, megrázogatva nagymama szobájában kibontani...

- Itt bontsd ki, fiam! - rendelkezett Lujzi néni, és leült, jelezve, hogy a család is leülhet. - Lassan! Ne vágd el a spárgát... ráérünk. Nem is tudom, minek neked a kés. Anyád helyében én nem engedném...

Bontogattam a zsineget, de anyám ilyen feddő említésére egyszerre ügyetlenül reszketni kezdett a kezem, a család pedig ült vagy állt, és határozottan unta az egészet.

Anyám megszánta vergődésem.

- Majd én...

- Hagyd csak, fiam - intette le anyámat Lujzi néni. - A gyerek becsülje meg, ha áldozatot hoznak érte. Ugye? Az a segéd, aki csomagolta (igazán olyan modorú volt, mint egy valóságos úriember...), az a segéd azt mondta: ezek a dolgok most érkeztek Angliából. A labda valóságos nyersgumi...

A család ült vagy állt, feszengett, de szólni nem lehetett, mert Lujzi néni nemcsak erősen sértődős volt, hanem azonnal goromba is.

Nem szerettem Lujzi nénit, nagyon nem szerettem, bár a végleges döntés, sőt bosszúálló elhatározás csak jóval később érett meg bennem.

Én Miklós bácsit szerettem, aki állítólag ivott, mint a kefekötő, bár sose volt részeg, főleg azonban azért szerettem ezt a nyers óriást, mert nem volt tekintettel Lujzi néni érzékenységre, és egy kis gorombaságért ő sem ment a szomszédba.

Egy alkalommal ugyanis Lujzi néni Miklós bácsi jelenlétében is végig akarta játszani ezt a kísértő szöveggel összekötött csomagbontást, amikor Miklós bácsiban - ahogy mondani szokás - "elbódult a borjú". A szék megreccsent alatta, ahogy felállt, és a csomagot a kezembe nyomta.

- Bontsd ki, fiam, odakint, ahogy akarod. Nénédnek meg mondd meg, hogy ha cirkuszt akar, menjen a Beketovba...

Lujzi nénit akkor hosszan kellett kérlelni, hogy azonnal el ne utazzon, de

Fekete István; Csend

Miklós bácsi ebben a kérlelésben nem vett részt, és Lujzi néni azóta csak olyankor jött látogatóba, ha Miklós bácsi nem volt nálunk.

Egyszer aztán bennem is eldőlt a pohár.

Ez tavaly nyáron történt, s azóta Lujzi néni nem is volt nálunk. Hogy miért, ez köztudomású - Lujzi néni erről gondoskodott -, de azt senki nem tudta, hogy kellemetlen nagynénémet én indítottam viharos távozásra, ismerve minden csúszó-mászó hulló iránt érzett hisztériás félelmét. De nem bántam akkor sem, és nem bánom ma sem, mert Lujzi néni ostobán és a pletyka kedvéért megbántotta édesanyámat.

A tavalyi nyár mindenképpen szép volt, és Lujzi néni is megérkezett, aminek - a nagymamán kívül - nem örült senki, még a falubeli ismerősök sem, akiket egy héten belül sikerült úgy felkavarnia, hogy már egymással is alig beszéltek. Mindez azonban engem nem nagyon érdekelt, bár a család hangulata is napról napra nyomottabb lett. És tehetetlenül csendesebb. Édesanyám szótlanul rakta meg a süteményestálat, ha Lujzi nénihez vendégek jöttek, de csak pár percig tartózkodott közöttük, mert a félmondatok, a szemek villámlása és a vontatott társalgás elárulták, hogy terhükre van, és ők nem hozzá jöttek.

És egyszer hallottam, amikor apám megkérdezte nagymamától:

- Nem készül el ez a Lujza?

- Nem tudom, kisfiam, igazán nem tudom...

- Félek, hogy elfogy a türelmem. Annus sem bírja már...

- Nehéz természete van szegénynek.

Apám felhúzta a vállát, mint aki nem vállal felelősséget, hogy botrányba fullad a dolog, és nehéz léptekkel kiment a szobából.

Én félttem, mert ismertem apámat, de vele nem lett semmi baj, mert másnapra maguktól is meglódultak az események.

Éspedig velem lódultak meg, mert hallgatóztam, pedig nem is akartam hallgatózni.

Egy szekrény sarok mögött ültem az ablak alatt, mert odasütött a nap, és az Andersen meséinek címlapján levő, repülő zöld sárkányt nézegettem. Szép sárkány volt nagyon, és nem látszott gonosznak. Olyan volt, mint egy nagy gyík, aminek bőregérszárnyai vannak. És én szerettem a kis gyíkokat. Hogy ennek hatalmas karmai vannak? Hát istenem! Még az se legyen?

Közben vendég érkezett Lujzi nénihez a szomszéd szobába, és az ajtót nyitva hagyták.

Szívesen kimentem volna már, de mire a sárkánybűvöletből magamhoz tértem, már beszélgettek odabent, és nem mertem mozdulni, mert hátha azt gondolják, hogy hallgatózni bújtam oda.

Falubeli dolgokról volt odabent szó, amiket nyugodtan meghallhattam én is, hát visszatértem sárkányomhoz, amíg egyszer csak anyám nevét nem hallottam.

- Annus? Ugyan! Egyszerű teremtés. Műveletlen... Édesanya! - és szívem megszegyenülten, undorodva, később

vad haraggal verte a mellem. Édesanyáért a szó véres értelmében ölni tudtam volna, de ezekben a percekben meg voltam dermedve.

- Szegény bátyám.... befonták! Micsoda partikat csinálhatott volna, de hát... muszáj volt...

- Ne mondd...

- Dámát kaphatott volna, és elvett egy szakácsnét. Az apja inas volt...

- Ne mondd, de hiszen főerdész...

- Kikupálódott, az igaz. Most aztán lopja a gróft... annak az apja meg valami vízimolnár volt. Na! Lopta a parasztot...

És én csak ültem, valószínűleg nagyon sápadtan, és küzdöttem a hányással.

Később másra fordult a szó, s amikor a vendéget Lujzi néni kikísérte, lassan feltápáskodtam, s úgy éreztem, beteg és végtelenül fáradt vagyok. Nagymama aludt, hát én is lefeküdtem, s arcomra húzva a takarót, elaludtam.

Arra ébredtem fel, hogy nagymama azt mondja:

- Csendesebben, Lujzikám, a gyerek alszik.

- Persze hogy alszik, egész nap ezekkel a parasztkölykökkel csavarog... de hát ki nevelje?... Nem lesz ebből semmi!

- Tiszta kitűnő volt - védelmezett öreganyám.

- Kitűnő, kitűnő, abból nem lehet megélni, ha nem forog jó társaságban! Hát mama, estére a jegyzőkhöz megyek, majd mondja meg Annusnak, hogy egy pohár vizet készítsen az éjjeliszekrényre, de ne felejtse el, mint a múltkor!

Moccanás nélkül feküdtem, és a sárkány, a gyíkok és a hallottak összekeveredtek bennem.

Múlt az idő, gondolataim feltisztultak, és nem maradt már semmi bennem, mint valami egészen nyugodt, hideg bosszúvágy.

Alkonyodott, amikor lementem a pincébe, és meggyújtottam a gyertyát. A ház üres volt, a pince szinte túlvilágian csendes. Szerettem ezt a bolthajtásos, nagy

Fekete István; Csend

pincét, amelyben hordók, üvegek, sajtárok, teknők voltak, de élőlények is. Meztelen csigák, amelyek nyálkás, fehér nyomot hagytak a falon, s az ászokfák alatt hatalmas varangyok, amelyek ijedten bámultak a gyertyafénybe, és - ha nem pislogtak - szemük szikrázott, mint üveg alatt az arany. Sokszor játszottam velük, és voltak köztük már személyes ismerőseim...

Amikor felmentem a lakásba, már esteledett, s édesanyám akkor készítette be Lujzi néninek a megrendelt pohár vizet...

Hogy a jegyzőéknél a vacsora meddig tartott, nem tudom, de éjszaka lehetett már, amikor valami távoli zúrzavar felhúzott álmomból, valami zúrzavar, ami elég nagyméretű lehetett, mert a forrástól legalább négy ajtó választott el bennünket.

Valaki azonban kinyithatott egy-két ajtót, mert a lábdobogást már meg lehetett különböztetni valami időnként fel-felcsapó éktelen visítástól és apám emelt hangjától.

Nagymama éjjeliszekrényén kapkodott.

- Szentséges atyám... szentséges atyám... - és valamit levert a sötétben, aminek darabjai szétgurultak a padlón.

A lárma ekkor már valamelyest szűnt, csak egy-két visítás hallatszott, mint a vonatfütty távolodóban, amikor nagymama gyertyája végre meggyulladt, és valami kabátot kapott ki a szekrényből,

- Szegény Szent Antal - mondta - összetörött. Alszol?

- Tessék?

- Valami baj van odakint. Mintha Lujzi nénédet hallottam volna... - és indult kifelé, de apám már ott állt az ajtóban.

- Ne ijedjen meg, édesanyám. Lujza ágyába valami béka mászott... nincs is egészen magánál. Jó lenne, ha bemenne és lebeszélne, mert azonnal haza akar menni...

Csend lett. Nagymama és apám összenéztek, és ekkor a félhomályban csodálatosan hasonlítottak egymásra. Most éreztem először, hogy nagymama - valóban anyja apámnak.

- A hajnali vonatot elértek még, fiam!

Ezek az emlékek lengtek körülöttem, miközben nagymama bizonyítványom a fehérenemű közé dugta, én pedig - megszabadulva a díszruha rabságából - kellemesen elgyengülve játszottam még egy darabig ezekkel a tavalyi emlékekkel, amelyek most ideálltak a dicsőséges bizonyítvány és a végtelen vakáció tág lehetőségei közé.

Szerettem ezt a kis szobát. Egyetlen ablaka kertre nézett, öreg díványa megszokott volt, mint a telt pihenés, kályhája mintha még nyáron is a tél vidám melegével lett volna tele, és nagymama suttogó szöszmötölésében olyan önfeledten egyedül tudtam lenni.

Mert nagymama egymagában is suttogva beszélgetett - néha még rólam is, aki ott ültem tőle két lépésre.

- Jaj, ez a gyerek, jaj ez a gyerek! - vagy: - kitől örökölte, kitől örökölte?...

Közben jött-ment, rakosgatott, csecsebecsét törülgette, az új Szent Antal-szobrocskát, mert a régi fejest ugrott azon az emlékezetes békás éjszakán, és nagymama - nagyapám emlékére, aki Antal volt, bár nem szent - nem tudott meglenni Szent Antal-szobor nélkül.

Aztán egyszerre csak rám nézett.

- Nem is vettem észre, hogy bejöttél.

- Ki sem mentem, nagymama. Aludtam egy kicsit... Gyanakodva nézett.

- Nem beszélgettem, kisleány?

- Nem tudom, nagymama, valami nyikorgásra ébredtem fel...

- A szekrényajtó! Mindig elfelejtem megolajozni...

Az öreg szekrény ajtaja most is nyikorgott, hogy dicséretes magaviseletemre rázárult. A nyikorgásról a kútkerék jutott eszembe, mert azt sem kenték meg. A kerékről a kút, a kútról a barackfa...

- A barack már érik, nagymama...

- Itt az ideje - mondta vigyázatlanul; én ezt a választ azonnal engedéllyé avattam, és már megszövegeztem a párbeszédet is.

- Ki engedte meg, hogy hozzányúlj? - kérdezte apám.

- A nagymama...

Mivel az ügy nem látszott veszedelmesnek, azonnal éhes lettem.

Az udvar ragyogott és néptelen volt, a barack pedig éretlen. Ezek után' mérsékelten megcsavartam Bodri kutyánk fülét, aki tessék-lássék jajgatott, mert ez hozzátartozott játékainkhoz, majd kezem a szájába vette, és morogva harapdálta, ami viszonzásnak számított, de azért határozottan unatkoztam, mert a

Fekete István; Csend

vakáció végtelenségében ugyan benne volt minden lehetőség, de időben és térben széthányva. Mehetnék a kács alá, a cöndébe, az istállóba, a kertbe, a pólyvágnyhóba... s kicsit ténferegve még - felmentem a padlásra. Ez volt a legközelebb, s a bizonyítványkiosztás tömeges mozgalmassága után ide vágytam legjobban. Ilyenkor ugyan már olyan meleg volt az öreg zsindelyek alatt, mintha a padlás nem az éghez, hanem a pokolhoz volna közelebb - amit a pince hűvössége is bizonyítani látszott -, de engem semmiféle meleg nem bántott. Órákig elüldögéltem a legélesebb napsütésben, mintha egész testem kívánta volna a sugárzó hőséget, fél napokon át hevertünk a kács kiöntésének arasznyi, iszapos, langyos vizében, és csak később - sokkal később - gondoltam rá, hogy talán a nap és a fekete iszap elraktározott radioaktív ereje őrzött meg később mindenféle ragályos betegségtől, egyetlen kivételtől eltekintve. De még a spanyol is lábon viseltem, amikor körülöttem hullottak a bajtársak, mint ősszel a légy.

Szóval: felballagtam a padlásra, aminek külön és ódon illatát világosan éreztem, szerettem és kívántam. Ez a padlás az én érzéseimben és gondolataimban maga volt az élő Idő, a mese, a titokzatosság, végeredményben a ködös valóság, amelyben a jelent csak a tavalyi gabonakupacok kenyérszagú, langyos illata képviselte. Sokszor és tisztán éreztem, hogy a földszinti élet itt rejtélyesen, suttogva folytatódik, és az átmenetet a kémények, baglyok és denevérek képviselik. A kémények felhozzák az élők hangját, a kályhák zümmögését, az öröm vagy bánat egy-egy kiáltását, az alkonyattal kószáló baglyok és bőregerek pedig összekötik a nappalokat az éjszakákkal.

Időszaga volt ennek a padlásnak, meseszaga, mégis álmos valóságszaga, mint az öreg bornak, amely híven megőrzi a föld, a tőke, a venyigék, a nyár, az ős, a táj és a szüretelők messze szálló dalának minden édes és szomorú emlékét. Ennek a padlásnak aztán voltak emlékei!

A házat valamikor régen barátok építették, akik a múlandóságban éltek ugyan, mégis maradandót akartak a talpuk alá és a fejük fölé. Kő és téglát volt ez a ház, amelynek habarcsában még füstölgött az oltódó mész, amikor a falat rakták, és gerendái a vas szilárdságával és a nemes fa hajlékonyságával tartották a nehéz tetőt, amely alatt nyugodtan megvénülhetett akárki és akármi.

A padlás végül le is volt padlózva, nem úgy, mint későbbi modern házunk, amelynek padlásán bokáig ért a por, és ha ugrott egyet az ember - azaz a gyerek -, hát megrendült az egész ház, és potyogott a vakolat.

Természetesen téglával volt lepadlózva, külön erre a célra vetett lapos, négyzet alakú, nagy téglával, amit ha lesöpörtek és felöntöztek - új gabona előtt mindig volt ilyen nagytakarítás -, templompadlónak is megtette volna.

Azóta se találkoztam ilyen téglával, csak egyszer, Mátyás király visegrádi palotájának kövei között, ahol valószínűleg szintén a padlást padlózták vele, hiszen abban az időben sok értékes holmit tartottak padláson, és jobban a ház életéhez tartozott, mint később, amíg végül teljesen elnyelte az áldott szörnység: az Idő.

Bodri el is kísért a feljáratiig - odáig végtelenül finoman fogta kezemet -, aztán meggondolt farkcsóválással oda döntött, hogy nem jön fel velem. Bodri ugyanis - őseire való tekintettel, kik egyrészt bernáthegyiek, másrészt komondorok voltak - hatalmas bundát viselt, és nem szerette a padlás trópusi hőmérsékletét.

Végignézte kínlódásom az óriási kulccsal, aztán visszaballagott a barackfa alá, ahonnét végiglátta az egész udvart, és szemmel tarthatta az utcán jövő-menő szekereket.

Én pedig elindultam lassan felfelé a lépcsőkön, amelyek tölgygerendák voltak, melegek és megmozdíthatatlanok. Szerettem mezítelen talpam alatt ezt a simuló erőt, ami az egész házat elbírtta volna, s a csendet, amiben ezeken a lépcsőkön akár ugrálni lehetett. Mert a csend már itt kezdődött, bár ezt megzavarta kissé jobbról a tűzfalba vágott ablak világossága. Ez a világosság a zajos, nyári külső világhoz tartozott, amit azonban kellemesen enyhített a keretes drótháló, ami a verebeket tartotta távol a gabonától.

Félérkezve megálltam, hiszen idegen világba érkeztem, amelynek úgyszólván semmi köze nem volt a földszint dolgaihoz. A gabonát persze elhordták - ilyenkor már alig volt belőle valami -, és néha elővettek innét valami régi eszközt, ami még mindig tartósabb volt, mint az új, de általában senki nem bolygatta ennek a kicsit múzeumízü gyülekezetnek néma nyugalalmát.

Meleg volt, de én szerettem ezt a meleget, amelyben soha nem izzadtam, míg ha apámnak volt valami dolga a padláson, mindig inget kellett cserélnie, és ha Kati néni jött fel teregetni, a hátához tapadt a rékli, miközben Kati néni a rossebekkel etette a padlást és a papokat is, hogy nem tudtak több ablakot vágatni - legalább a tűzfalakra.

Fekete István; Csend

De én szerettem ezt a száraz, por-, zsendely-, gerenda-, kémény-, gabonaszagú meleget, amelyben - ha mozdult valami kis áramlás - érezni lehetett a dohos bőr, ruhák, kosarak, papír, edények és szerszámok múlt szagú és távoli, titokzatos eseményeket rejtegető avas illatát.

A padlást a mestergerenda vágta ketté, roppant erővel, de látszólag könnyedén tartva az egész tetőszerkezetet. Jobbra-balra tőle széles út volt hagyva a jövő-menő háznépének, ha éppen valami dolguk volt a padláson, s ennek az útnak két oldalán helyezkedtek el azok a tárgyak, amelyek ide vonultak nyugalomba, amelyeket már régen nem használt senki, de amelyeket szemétdombra vetni mégsem lehetett. Nem lehetett bizony, mert egyrészt nálunk nem volt szemétdomb, másrészt a dédanyám útikosarát szemétnek nevezni a leggyalázatosabb kegyelletsértés lett volna. Vagy ki merete volna Sinyi bátyám szarkatollas kalapját és rettentő bunkósbotját szemétdombra hányni? Ez a kalap országokat látott, és a bot egész Európa kövezetlen útjait kopogta végig, mert Sinyi bátyánk világcsavargó volt a szó költői és reális értelmében egyaránt, aki hol Krakkóban minisztrált, hogy éhen ne haljon, hol szicíliaiban esküdött föl a szegénység védelmére valóságos vérszerződéssel és terjedelmes börtönnel egybekötve.

Nem, az eszébe sem juthatott senkinek... de - ismétlem - nálunk csak trágyatelep volt, amelyen ha apám egy kalapot vagy törött botot pillantott volna meg, hát leszedte volna a csillagokat az égről, nem is beszélve egyéb következményekről. De ez nem is jutott eszébe senkinek, mert mindenki tudta, hogy a megvakult tükörnek, régi lámpának, kosaraknak és gyertyatartóknak, bárdoknak, nyársoknak, képeknek, könyveknek, lopótöknék, sarkantyúnak, nyergeknek, falónak, orvosságosüvegeknek, esernyőknek, éjjeliszekrénynek, kardoknak, fazekaknak, ruhának, káposztavágó kaszának, kalapdobozoknak, levelesládáknak, kalendáriumoknak és még száz, néha ismeretlen holminak, csomagolva vagy anélkül, naftalinnal, levendulával vagy anélkül: a padláson a helyük.

Amikor a gabona elfogyott, a padláson is nagytakarítást tartottak, s utána egy évig nyugalom szállt a félhomályra, bár a régi dolgokat ilyenkor is csak leporolták, és nem mozdítottak meg semmit.

Ez a nagytakarítás az idén már megtörtént, és én sem okoztam nagyobb zajt, meztéláb a márványsima téglákon, mint az ott tanyázó egérfamília valamelyik portyázó tagja. Ez a família elég szapora volt, de mégsem szaporodott el túlságosan, mert erről gondoskodtak a macskák és a gyöngybagoly, amely a rag alatt fészkelte már régen, és senkinek sem jutott eszébe őket háborgatni. Azaz: legyünk csak őszinték! Tavaly kivettem egy anyányi fiókat, hogy majd megszelídítem és etetem, és lesz egy madár barátom, de ez a jó szándék ostoba is volt egyúttal. A kis bagoly nem evett és nem barátkozott, de még csak rám sem nézett. Maga elé nézett, vagy becsukta a szemét. Pár nap múlva visszatettem testvérei közé, és ott pusztult el, mert a szülők tovább nem etették.

Azóta nem nyúlok fészkekhez, és kissé szégyellem magam, ha elmegyek a gerendák alatt, ahol a szülők bóbiskolnak, és nem félnek tőlem; bár figyelnek, ha arra járok. Ha az egérfogóban egeret találtam, odaadtam nekik, de soha nem nyúltak hozzá. Akkor még nem tudtam, hogy a baglyok csak élő zsákmányt esznek, és azt hittem, hogy még nem bocsátották meg az elpusztult fiókat.

A nagy kéménynél megálltam és hallgatóztam, mint a vad, ha idegen erdőbe jutott. Minden idegimmel szedtem össze az alig hallható zörejeket, és csak azután ereszkedtem a nagy karosszékbe, amelynek egyik lábát három téglá pótolta. Itt már árnyék volt, s úgy éreztem, árnyék lettem magam is. ! Elsüllyedtem a homályban és a csendben, és azt hiszem, valami álmos, nyugalmas boldogság dobogott halkuló szívemben. De ez a boldogság nem a nappalok öröme volt, inkább az álmokhoz tartozott, mert időtlen volt, megfoghatatlan, mégis valóságos. A zsendelyek pattantak néha a dél felé emelkedő nap forróságától, a háztetőn bűgött egy galamb, s ez a bűgös olyan meleg volt, mint körülöttem minden, mint valami elmúlt, simogató bánat.

Csak ültem, és néztem a törött zsendely sarkánál besugárzó fénypálcikát, amelyben kis porszemcsillagok tántorogtak; születtek a fény határán, s elmúltak a sötétség határán. Ha odafújtam, szinte megvadultak, de el nem fogytak soha. Ez a fénypálcika egyébként az óramutatóm is volt, mert ha a fületlen köcsög szájához ért, delet mutatott, és várni lehetett, hogy megkondul a toronyban a harang. Most olyan tizenegy óra lehetett.

Ezek a gondolatok azonban egészen mellékesek voltak a kialakuló fő gondolat mellett, amely nagymama levelesládáját feszegette. Ez a láda nem volt nagy, de vaspántos és csontkemény bőrrrel lehúzva. Lakatja egészen fekete volt az időtől, és valószínűleg mélységes titkokat rejtegetett, mert nagymama még a kulcsát is külön elzárta abba a dobozba, ahol emlékeit őrizte.

Mi lehet benne? - tűnődtem, és lustán a lábammal piszkáltam a lakatot,

Fekete István; Csend

hüvelykujjam bedugva a lakat füle alá. - Talán pénz is... aranyak meg miegymás a leveleken kívül, mert azt tudtam, hogy nagymama évenként egyszer-kétszer feltotyogott a padlásra, mondván:

- Elteszem ezeket a papirosokat.

Mert a nagymama elég terjedelmes levelezést folytatott a másik nagymamával, gyerekeivel, menyeeivel, egy-két barátnőjével, de elsősorban Lujzi nénivel, aki nem élt együtt urával, mert az olyasmire akarta Lujzi néni rávenni, amit ő semmiképpen nem tehetett meg...

Ezt a beszélgetést is véletlenül hallottam meg, és kiosontam a szomszéd szobából, mert féltem, hogy valami szörnyűséget hallok, bár képzeletem napokig kutatta, hogy mi lehetett az, amire Lujzi néni nem volt hajlandó.

A gyilkosságot azonnal elvetettem, mert Laci bácsi olyan csendes és szelíd ember volt, hogy a csótányt sem taposta el... de hát akkor mi?

És a felnöttek döbbenetes titkai esetleg itt vannak ebben a ládában... és mérgesen megnyomtam a lakatot, ami csuklott egyet, és kinyílt.

Huh! - rémültem meg, és elrántottam a lábam, míg a lakat árulón himbálódzott.

A galamb megint búgni kezdett, a sok régi holmi alatt mintha valami motoszkált volna, és a lakat végre megállt.

Más is jár a padlason - kerestem előre az ártatlanság szelíd útjait, és visszanyomtam a lakatot, amely ismét megállt, mintha zárva lett volna.

Nagymama rosszul zárta be - gondoltam, és azonnal ártatlan képet vágtam, pedig ezt igazán nem láthatta senki, de engem nagyon megnyugtatott. Mintha valaki nekem adta volna a ládát azzal, hogy óvatosan belenézhetek ugyan, de mindent szépen vissza kell tenni a helyére. Nagymama nemrég hozott fel újabb leveleket, tehát ebben az évben már nem nyúl a ládához senki, hiszen rajta a lakat, amiről csak én tudom, hogy nyitva van.

Most már szinte szeretettel néztem az öreg ládára -útiláda lehetett valamikor-, és gazdagnak éreztem magam. Ültem a dédnagya karosszékében, mint egy bankár a bőrfotelben, aki előtt a wertheimszekerényben fél város vagyona van, de egyelőre nem nyúl hozzá, hiszen akkor vesz ki belőle egy koronát, amikor akar...

Hogy apámnak mennyi volt a fizetése, nem tudtam akkor, és ma sem tudom, de - barátaim ezt nem hitték el, hiába esküdtem meg az összes mennybéli szentekre - én láttam már ezerkoronás bankót! valódi, békebeli ezerkoronás bankót, ami kimondhatatlanul nagy pénz volt, és - Fáni tehenünk szerezte.

Persze nem úgy, hogy Fánit eladtuk volna, hiszen száz koronaért is lehetett már jó tehenet kapni, hanem úgy, hogy, Fáni, apám és Görbic Pista bácsi - egy életünk, egy halálunk! - felutaztak Pestre, s addig mutogatták magukat, illetve Fánit a tattersalban, amíg a rettentő okos marhaszakértők ki nem mondták, oklevéllel és aranypecséttel nem bizonyították, hogy Fáninál szebb tehen nincs a Kárpátoktól az Adriáig. Nehogy pedig ebben valaki kételkedjen, kiírták az újságokba is (ma is megvan ez az újság, pedig milliárdok tűntek el azóta emberben és aranyban), megtoldva azzal, hogy a jeles tenyésztő ezúttal ezer koronát is kapott, lehengerelve céltudatos tenyésztési elveivel a legnagyobb uradalmakat is.

Hát akkor láttam az ezerkoronás bankót, amikor egy hét múlva apám, Pista bácsi és Fáni megérkeztek a csornai állomásról porosan és izzadtan. Ebédeltünk éppen, amikor apám szerényen és kissé zavarban az asztalra tette a csodálatos bankót.

- Első díj - mondta, és akkora lett a csend, hogy a szű percegését meg lehetett hallani. Anyám úgy nézett a hatalmas bankjegyre, mint egy szentképre, és ijedten fogta meg a kezem.

- Nem szabad, kisfiam!...

Azt hiszem, ő is akkor találkozott először a jeles bankóval, én pedig egyszerűen nem hittem, hogy ilyen drága - bár tetszetős - papír van a világon.

Én az ezüst egykoronásban hittem, abban az egy. ezüstkoronásban, amit évenként egyszer - búcsúkor - kaptam, és egy pillanatig sem hittem, hogy a nagy wertheimszekerényben ilyen ezerkoronások vannak, hanem igenis ezüst-, sőt aranypénzek kis zacskókban, ahogy az az "Ali baba és a negyven rabló"-ban világosan meg van írva.

Ha tehát a nagymama ládájában pénz van, az csakis zacskóban lehet, és elsősorban ezüst, mert Miklós bátyám mutatott egyszer egy arany tízkoronást, ami túlságosan kicsi volt ahhoz, hogy hihettem volna benne.

Ezekkel a gondolatokkal játszadoztam ott, az avult lószőr-szagú karosszékben, de nem nyúltam egyelőre a lakathoz, mert rövid volt már az idő ebédig. Apámék is megérkezhetnek, és teljesen elégedett voltam a nyitott láda lassú izgalmának zsupori gondolatával.

Közben azonban úgy megéheztem, hogy azt az öreg lakatot is meg tudtam volna enni, s azonnal megróttam szüleimet, akik a város gyönyörűségei között megfélekedtek "kitűnő" és "példás", de rendkívül éhes gyermekükről., Márpedig,

amíg meg nem érkeznek - nincs ebéd.

Éppen az éretlen barack lehetőségeit latolgattam, amikor csattant valami elől a padláson, ahova nem láthattam, mert az épület L alakú volt, s én az L-nek szárában ültem, ugyanakkor egy nagy vörös macska száguldott el mellettem.

- A fene egyen meg - néztem utána -, mit ijedezel, 'iszen nem fogott meg a csapda.

Mindenesetre meg kellett vizsgálnom a helyzetet, mert ha a csapdát a macska piszkálta volna, hát a csapda a macskát meg is fogja. Nem lehetett másként, mint hogy a macska az egeret leste, azt az egeret, aki a csapda karjai közül dülekedt szemmel nézte a végérvényes sötétséget. Az egér belement a csapdába, mely eleven lett egyszerre, nagyot csattant, s a vörös macska ész nélkül száguldott mellettem világgá.

Az egeret mindenesetre zsebre vágtam - Náci nevezetű macskánk számára -, a csapdát újra megvetettem, és szívemben a gazdagság érzésével lementem az udvarra, hátha megérett közben egy-két szem barack. Ilyen melegben ez lehetséges...

De amikor elmentem a régi ruhák, kosarak, bútorok, eszközök mellett, megálltam egy percre, mintha közelebb jöttek volna hozzám, mintha régebben ismerném őket, mint amilyen régen ismerem, és mintha nagymama ládája lenne köztük a király, aki nekem ajándékozta nemcsak a tárgyakat, de lényük titokzatos valóságát és az időt is, amikor a kaszával még nem káposztát nyestek, hanem zizegő búzaerdőket, és az elöltöltő puska csövében nem pók tanyázott, hanem a halál vagy szüreti nagy pukkanások, amikor a kicsapódó füst mögött golyó helyett mámor volt és őszi jókedv az idők szelíd domboldalán.

S amikor elindultam lefelé, a régi holmik bólintottak, hogy bizony, ez úgy volt, de ezt nem tudja senki, csak én, aki kinyitottam a lakatot, s ezzel kinyitottam egy elmúlt világ ajtaját, mintha nagyon öreg könyvet nyitottam volna ki, amelyben a valóság legtitokzatosabb meséi vannak megírva.

Valami puha, biztonságos, elveszíthetetlen öröm szállt utánam, mint az álom árnyéka, amiben múlhatatlan élet ragyog, s aki egyszer ezt a könyvet megkapta, el nem vesztheti már soha.

Ezt mondták az irdatlan, sima lépcsők, a falak, a vastag, zsalus ajtó, a hosszú tornácós pitvar, azaz folyosó, amelyet Lujzi néni előkelően gangnak nevezett, mint ahogy a tűzpiszkálót sírhaklinak s a lámpaernyőt sturcnak, míg a baktort éjjeliőrnek, és a csószta mezőőrnek.

- Ezen a Lujzin a jóisten se igazodik el - mondta egyszer Miklós bátyám, s mindenki tudta, hogy Miklós bátyámnak igaza van, különösen akkor, amikor Lujzi néni az árnyékszékre azt mondta, hogy illemhely, ami valóságos megdöbbenést keltett a családban, bár nem szólt senki, mert Miklós bácsi ekkor nem volt jelen.

Mindez lefelé menet jutott eszembe, mert a folyosó végén volt a terjedelmes árnyékszék vakablakokkal, polcokkal, egy kaszárnának elegendő újságpapírral, ami arra volt jó, hogy alatta tarthattam Sobri Jóska igaz élettörténetét, két Nickarter-"regényt", Báthori Erzsébetet, azaz Csejthe vár asszonyát, amely műveket, búcsúkor szereztem be, és már hússzor kiolvastam valamennyit, mégpedig szabályosan a lyukra ülve, nehogy regényolvasással gyanúsíthassanak, mert apám üldözte ezt a nemes irodalmat.

Pedig ez nem volt kényelmes állapot, mert az illemhelynek olyan kicsi lyukat szabott az asztalos, hogy még engem is vágott, s ilyenkor mindig Lujzi néni jutott eszembe, s a képzeletem hosszan foglalkozott a méretek aránytalanságával...

Lujzi néni ugyanis - tisztesség ne essék szólnán - akkora fenékkél rendelkezett, hogy egy szabályos országos kirakodóvásárt meg lehetett volna felületén tartani. Ezt is Miklós bácsitól hallottam, de akkor nagymama felém intett a fejével.

- A gyerek előtt, Miklós! Miklós!

- Ugyan, édesanyám, hallott ez már különbet is...

És Miklós bácsinak ebben is igaza volt, mert bizony hallottam Rozi néni, Juli néni, Kati néni s még pár nénitől - akiknél a vajkőpülésben. segédkeztem - és András bácsi, Finta bácsi, Bíró bácsi s még egypár atyai barátomtól, akik megállították a kocsit, ha lucernaért mentek vagy gombos fenyéért, mondván: - Nem ülsz föl, Pisti?... - és mind, mind nevén nevezték a dolgokat, hiszen valahogy csak kellett nevezni, és nem is jelentettek számomra mást, mint egy fogalmat, aminek ez a neve, hát ez a neve.

Ezen a napon eszembe se jutott könyvtáramat felkeresni, mert tele voltam a padlás tűnődő ígéretével, az esetleg érett barackkal és szüleim elmaradásával, mert, nagyon éhes voltam. A bizonyítványt már el is felejtettem, hiszen apám azt már tudta, mert a tanító bácsi elmondta neki, s ők végeredményben kollégák voltak.



Fekete István; Csend

A tornácon megálltam, mert a padlás félhomálya után az udvar olyan nyárdéli ragyogásban fürdött, hogy csak pislogtam, mint a bagoly; de már hallottam kocsink robogását, amit úgy ismertem, mint apám hangját, és mellőzve a barackot, úgy rohantam a konyhába, mintha tűz ütött volna ki a szűrűben, amiről csak sokkal később, az irodalomból tudtam meg, hogy szérú, mert nálunk szérú volt a neve, mint ahogy az irodalomból tudtam meg azt is, hogy a félszer az fészter, holott az irodalom ebben téved. A féltetejű szernek a neve is félszer.

- Gyűnnek - estem be a konyhába.

- Mink se vagyunk süketök - mondta Kati néni -, jobb, ha mögmosod a kezed. Ebéd után nagymamával aludtunk egy kicsit, ami abból állt, hogy nagymama fújta a kását, aludt, én pedig egy árva légyre vadásztam a kályhán, ami a fejemen volt. A légy ugyanis időnként az orromra szállt, s ha moccantam, eltűnt a levegőben, és később megjelent a kályhán, hogy újra az orromra szálljon.

Végül is a sapkával ütöttem agyon, mire nagymama azt mondta:

- Mi? Szóltál, kisleány?

- Tessék? - ásítottam, mint aki most ébredt. - Nem szóltam, nagymamá, aludtam.

- Lehet, hogy álmodtam valamit - gondolkodott hangosan -, de már nem emlékszem.

- Felkelhetek, nagymama?

- Csak pihenj még. Ráérsz... meg kell erősödnöd... de ha nem szeretsz öreganyáddal lenni...

Hajaj - gondoltam -, biztosan a szeme is könnyes... - Dehogynem, nagymama, de nem tudok aludni.

- Majd tudsz, ha te is öreg leszel... bizony, kisleány, szomorú dolog az öregség...

Jézus Mária - törtem a fejem -, hogy lehetne ebből a szomorú délutánból kivezni?

- Nagymama, igaz, hogy a nagymama gyerekei közül édesapámnak volt a legszebb írása?

Nagymama hallgatott egy darabig, mint akit a lassan ballagó kocsiból kidöntenek az árokpartra, és most tér magához, elfelejtve előbbi lelkiállapotát és gondolatait, de bekapcsolódva az újakba.

- Apádnak? - Igen.

- Apádnak gyönyörű írása van még ma is, de legszebb írása - mint a pergetett gyöngy - Lujzi nénédnek van. Láttad a leveleit...

- Nem láttam, nagymama, csak a címezést.

- Nem is illik, kisleány, más leveleit elolvasni. Ez a legnagyobb bűn, amit a törvény is büntet.

- Hát nem minden bűnt büntet a törvény?

Nagymama egy ideig nem válaszolt, aztán a szokásos módon vágta ki magát:

- Ez nem tartozik a gyerekekre!

- Nagymama, a Péter lábára rálépett a csikó. Nem is jött el az egzamenre.

Nagymama megint hallgatott egy kicsit, emésztve az új gondolatot, amit a ravasz unoka azért "dobott a táblára", hogy fel ne mérgeződjön. Ha ugyanis azzal vágta ki magát valami kényes kérdésből, hogy "nem tartozik a gyerekekre", rendszeren már mérgező volt. De nagymama szerette Péter barátomat, akinek a lábának semmi baja sem volt, és színikitűnő bizonyítványt vitt haza az ünnepélyről.

- Szegény... Vizes borogatást kell rárakni, aztán reggelre kutya baja.

- Megmondom neki - ültem fel a díványon -, azt mondom majd, hogy a nagymama üzeni.

- De állott vízzel kell a rongyot átítatni és szárazzal átkötni, hogy dunsztolódjék.

- Megmondom - ásítottam, s ezzel ki is léptem a szobából, hátamon érezve nagymama tűnődő szemét, hogy hiszen nem annyira sürgős a dolog... de ekkor már a pítvaron voltam, amit Lujzi néni következetesen gangnak nevezett.

Pista bácsi, a kocsis, akkor vezette ki a lovakat, s a látvány kellemes, szabadságos érzéssel töltött el.

Apám megy valahova - gondoltam, s azonnal visszasurrantam a konyhába, nehogy eszébe jusson magával vinni, mert ebből soha nem származott semmi jó. Pedig szerettem kocsikázni! Szerettem a lovak szagát, a kerekek beszélgető útkoptatását, a tájat, a felhőket... mindent szerettem, mert belemelegedve az ülésbe, elém jöttek a fák és a gondolatok, de nem

szerettem apám kérdéseit, aki közben földrajzból

vizsgáztatott

és számtanból.

Számtanból jelesem van, s ez nekem elég, és

megelégedetten

láttam a kocsit kizörögni az udvarból.

Fekete István; Csend

És mentem a padlásra, mert a szívem, a gyomrom, két szemem és minden csepp vérem kívánta a padlás korai alkonyát, puha gabonaszagát, minden lakóját, de elsősorban nagymama

útiládáját s benne a felnőttek mélységes titkait.

A pók a hálóban több zajt csinált, mint ahogy én mentem fel a padlásra, mezítelen apró lábaimmal alig érintve a

hatalmas

lépcsőgarádot.

Egy pillantással átláttam a teret, a zugokat, a tárgyakat, és a helyén találtam mindent, mégis úgy éreztem: megváltozott minden. Csak álltam. Járt itt valaki? De ez az érzés nem nyugtalanított, mert ember nem járhatott, azt pedig nem mondta meg senki, hogy az Idő járt itt, és a délelőtt éretlen árnyékait felváltották már a délután beszédesebb szín- és szagmondanivalói.

Dédanyám karosszéke megnyugtatóan nyekkent, amikor beleültem, és vártam, hogy történjen valami, de nem történt semmi. Nem tudhattam, hogy a történés én voltam, és nekem kellett elindítanom mindent, hogy ötvenöt év múlva megírhassem. A ládára rá se néztem, mert sietnem kellett, és inkább azt az érzést próbáltam megemésztetni, hogy engem néznek. Csak ültem valami kellemes, kissé idegen, zsibbadó csendben, mintha hallgatag, régi rokonok köz.é kerültem volna, akik már nincsenek, de engem szeretnek.

Jó és meleg volt ez az érzés. Nem zavarta semmi. Valami különös susogás nyomott el minden hangot, ami kívülről származott. Mert búgott valahol most is egy galamb, és egy szekér is zörgött az utcán, de mintha dunyha alatt zörgött volna, távol valahol, elmenőben.

A törött zsindeley mellett besugárzó aranypálcikája a napnak már messze elhagyta a köcsögöt, és most sinyi bátyám útikalapjára mutatott, a foszlott, de még kék fényű szarkatollra, ami mintha kissé megbillent volna, amitől elhallgatott a különös sustorgás, percegés a fülemben. Megbillent újra a toll, mint valami távoli országút mellett a jegenyén, amikor még cserregett a gazdája...

- Azt hiszem, a gyerek előtt lehet beszélni...

Nem döbentem meg, és nem futott végig a gerincemen a félelem ujjainak hideg tapogatózása. Nem gondoltam arra, hogy valóban hallom-e ezeket a gondolatokat, hiszen olyan természetes volt minden, és olyan sokszor hallottam Görbic Pista bácsitól, Kati nénitől, síró cselédektől, akik nagymamához jöttek panaszkodni. .

- Nem tudom, a gyerek előtt elmondhatom-e?

- A pap előtt se beszélhetsz bátrabban...

És erre kicsit büszke voltam, bár valóban nem esett nehezemre más panaszáról hallgatni, még ha szüleim ellen szólt sem. Nem szerettem a rosszat továbbadni, mert - úgy éreztem - akkor nem nyugszik meg, és hánytorgatásában tovább romlik és tovább ront.

Tudta ezt mindenki, és úgy látszik, apám is beleegyezett, hogy ilyen vagyok.

Pár napja az öreg ispánné volt nagymamánál.

- Bettikém, nem tudsz jobb cselédet a Rozi helyett?

- Mi baj van vele?

- Semmi... de nem tudom azt a keserves képit nézni. Aztán hiába beszélnek neki, csak lógatja az orrát, pedig már kétszer is pofon vágtam... Némelyiknél használ... a másik lány meg alighanem gyereket vár...

Igy volt. Valahogy személytelen és ártalmatlan voltam az emberek előtt, és talán ezt érezte meg a szarka is? Maga a szarka szólt talán, mert a kalap bólintott, s a farktoll is rezgett még egy kicsit.

- Lehet - bólintott a kalap -, ismerem a fajtáját. Az én gazdám is ilyen volt, inkább leülte a másfél évet, de nem lötyögött... pedig majd megették a poloskák...

- Hagyjátok a férgemet - pattogott alattam a százéves karosszék. - Mondják, hogy a város tele van velük, és nem lehet tőlük megszabadulni, ha egyszer valami bútorba belevették magukat... de a gyerek előtt beszélhettek. Az én asszonyom dédunokája...

- Meg az én gazdámé - kattant a rozsdás elöltöltő puska -, az se beszélt hétszám se. Ment a malom, mert molnár volt a gazdám.

- Ezt most mondd ezredszer - villant meg egy agancsból készült fogas fehér vége -, mintha ebben a kellemes társaságban csupa agyalágyult volna...

- Pedig nem az van - pendült meg egy sarkantyú -, mert végeredményben egy molnár, az csak egy molnár, ha van is pénze...

- Meg becsülete meg hitele - recsegett a karosszék. - Csodálom, hogy a gazdádba beleszeretett az én asszonyom. Választhatott volna mást is, mint egy kódís huszártisztecskét.

- Kapitányok voltunk - mocorgott a piros huszárnadrág -, nem holmi tisztecskék.

Fekete István; Csend

Ez igaz - gondoltam' -, és a maga módján minden igaz egy kicsit, de hát hogyan lehet, hogy én ezt hallom?

Ekkor megint hosszú csend lett.

Vagy csak úgy gondoltam?

De a piros huszárnadrág még mintha mozgott volna, s ekkor előjött az egyik láda alól egy kis egér, és miután fényes kis gombszemével alaposan megnézett: fenékre ült, és mosakodni kezdett, mintha azt mondta volna:

- Igazán nem félek...

És a kis egér bátor barátkozását nem tudtam elválasztani a régi holmik hangjától, amelyek mintha bennem szóltak volna, és bármely pillanatban újra megszólalhatnak.

Az egérke ekkor már bundáját nyalogatta, majd széttörülte ritka bajuszát.

Akár meg is foghatnám - gondoltam, mire megreccsent a karosszék...

- Nem szabad! Nem foghatod meg, mert ha megmozdulsz, visszaesel a külső világba.

Igen - gondoltam -, de nem is akarok mozdulni. Talán nem is tudnék...

És újra csodálkoztam, mert mintha ezeket a gondolatokat is hallottam volna.

- Valamikor sok finom egérhúst ettem - szólalt meg a szarka -, meg apró rákokat is a tengerparton, mert én ott születtem.

- Tudjuk! Hát senki sem tud már valami újat mondani? Valóban úgy látszik, hogy csupa agyalágyult van itt - kalimpált az agancsfogas -, amikor én még az uram homlokán díszelgettem...

- Íme, az újdonság! - pattogott egy régi esernyő selyme. - Most elmondja majd, hogy csodálatos, koronás ura hogy verekedett vele, és hogy vert meg mindenkit, amíg egy golyó ki nem oltotta királyi életét; holott a valóság az, hogy a visszarakott vén bika nem is volt koronás, és ezt a fogast is úgy hullatta le bánatában - mert nem kapott már asszonyt -, mielőtt a kis vadaskertben végelegyengült volna.

Az esernyő rosszmájú - gondoltam, s a gondolatra az esernyő keserűen azonnal válaszolt:

- Gyerek barátunk, igaz amit mondtam, vagy sem?

- Úgy érzem: igaz, de én nem mondtam volna. Inkább hazugság, ami gyógyít, mint igazság, ami ront, és akkor is igazság marad, ha nem mondják ki.

Moccanás nélküli, hosszú csend lett, csak később hullott a gerendáról valami kis porrá őrölt papír a bőrkötéses nagy könyvből.

- A gyerekeknek igaza van - zizegték a régi, sárga lapok -, 'már amennyiben van igazság, vagy van hazugság. Ezt csak az Idő döntheti el, ami megfoghatatlan. Ma igazság, holnap hazugság...

- Csupa locsogás - sziszegett egy hajlott káposztavágó kés.

- Amikor én még kard voltam...

- Kasza voltál, kés barátom - pengett halkán a fél sarkantyú -, s ezt nem tagadnám le a te helyedben. Hidd el, aratni van olyan dicsőség, mint embert ölni...

- ...és hallgatni van olyan bölcs dolog, mint locsogni - sziszegett a kés. - Látszik, hogy csizmán hordtak. Mielőtt kasza lettem volna, kard voltam.

- De minek ezzel dicsekedni? - suttogott egy selyem, alsószoknya, ami csak úgy fel volt dobva az egyik koffer tetejére.

- Nem tudja senki, mi az új divat?

Csend lett, csak egy kopott katonasapka tett olyan mozdulatot, mintha valaki a bajuszát pödörte volna meg alatta, és egy lábtörölővas reszelődött halkán, mintha valaki a lábát törölte volna rajta.

- Nemrég kerültem ebbe a kedves társaságba - szólt a lábtörölő.

- Mondhatod azt is, hogy múzeumba - sercegett egy rozsdás reszelő -, itt már nem sértődik meg senki...

- Halljuk a lábtörlőt! - szólt közbe a piros huszárnadrág. - Engem a női dolgok érdekelnék...

- Igen, nemrég kerültem ide, és alulról nézván a világot, azt hiszem, hozzászólhatok ehhez az érdekes témához.

- Nyögd már ki, az ég szerelmére - suttogott egy alsószoknya. - Még leesem innét a kíváncsiságtól...

- Szóval az a helyzet, kedves kisasszonyszoknya, hogy nincs már alsószoknya...

- Kár! - kiáltott fel a huszárnadrág.

- Mi a kár? - nyikkant meg bosszúsan édesanyám karosszéke. - Nincs, hát nincs...

- Bocsánat - védekezett a nadrág. - A kérdést két oldalról kell megnézni.

- Számár, azt ugyan nézheted...

- Goromba, mint a gazdája volt - huhogott az új közbeszóló, egy fületörött, öreg lábos -, és aki goromba, annak nincs igaza.

- Ha szabad szólnom - suttogott egy csap a gerendán -, én tudnék újdonságot

Fekete István; Csend

mondani, bár csak egy éve vagyok itt...

- Éppen azért - fészkelődött a kalapdoboz.

- Elsősorban, hogy itt van ez a kisfiú...

- Ostoba! Ez nem újdonság - lendült meg egy hintaló -, én már régen ismerem.

Rajtam tanult lovagolni... egyszer le is dobtam, mert kihuzigálta szép sörényem.

- De: újdonság! - pattogott a vén karosszék. - Mert ma fogadtuk be, hogy lásson és halljon, vagy legalábbis higgye, hogy lát és hall. Tehát újdonság!

- Igen - furulyázott a csap -, így gondoltam én is, de az igazi újdonság az, amit az öreg varangy mesélt nekem.

- Halljuk! - huhogott a kémény, akiről csak most vettem észre, hogy a társasághoz tartozik, sőt még a gerendák és a simára koptatott padlótéglák is...

- Az öreg varangyot ez a fiú a zsebében vitte fel a szobába, aminek nem örült a vén béka, bár a fiú kedvesen az ágyba tette.

Elhúlt bennem a vér, de a dédmama karosszéke megnyugtatóan recsegett.

- A szándék a fontos, és nem a tett! Folytasd!

- Nem volt rossz helye a vén varangynak, de később valaki ráfeküdt, és még ez a valaki visított. Ezt mondja az öreg béka, hogy ilyen eszeveszett sikoltozást még az a nagy patkány se művelt, akit a Náci macska elkapott, és alig tudta legyűrni... Szóval a nő kiugrott az ágyból, felrúgta az éjjeliedényt, és visított és visított.

A csap elhallgatott.

- Igaz ez, kisfiam? - kérdezte az öreg szék, de mintha a dédanyám szólt volna, akit én nem is ismertem.

- Igaz! - vallottam be. - És miért?

- Megbántotta az anyámat... azt mondta, hogy a nagyapa lopta a grófot, hogy csak olyan molnárivadék... - mondtam, de a szemem csupa könny volt.

- Ne sírj...

- Hogy ostoba és műveletlen...

- Apám testvérhúga.

- Csak egy békát vittél az ágyába?

- Hármat - leheltem.

- Okosan - reccsent nagyot a karosszék. - Hát még mindig a régi nóta?

Molnárivadék? Huszárnadrág! Most nyisd ki a szád: jó volt-e a vízimolnár lánya?

Jó volt-e a pénze? Jó volt-e, hogy ráncba szedte ezt a kódis, tetves bandát, akik imádkozni jártak az oltár helyett a kutyabőr elé? Beszélj hát, szép, piros, hetyke huszárnadrág, milyen asszony' volt a vízimolnár lánya?

A nadrág merev és kemény lett, mint egy deszka, és az egész padlón olyan sűrű lett a csend, hogy majd megfulladtam.

- Az igazság az - lehelte a nadrág -, hogy a legkeményebb, legtisztább, igazi nagyasszony volt, akit életemben láttam.

- Elmehetsz, kisfiam! - Nyekergett a karosszék. - Mára elég, de bármikor szívesen látunk, ha egyedül vagy...

Még a gangon is csupa boldog, maszatos könny volt az arcom, és örültem, hogy nem látott senki. A vályúnál megmosakodtam, aztán kifeküdtem a kazal mellé, mert végtelenül gyenge és végtelenül fáradt voltam. De nem álmos! Testem megsüppedt a tavalyi szalma tavalyi tarlószagával, és - azt hiszem - boldog voltam. Súlytalan és időtlen. Úgy éreztem, a nap átsugárzik rajtam, és melege nem lett melegebb, mint amit testem éppen kívánt. Gondolataim egyszerre fogták át az egész elmúlt órát, s a padlás titkai olyan hétköznapi valóságok lettek, mint a kerítés és mellette az öreg almafa, amely egy-két szem kis dinnye nagyságú almát termelt, többet soha. Apám minden ősszel elhatározta, hogy kivágja, és minden tavasszal azt mondta.

- Sajnálom az öreget. Talán az idén összeszedi, magát...

Ha most megszólalna az almafa, azon se csodálkoznék, de mélyen, valahol öntudatom alatt, minden esküvésnél és fogadkozásnál merevebb és

kérlelhetetlenebb volt az elhatározás, hogy amit láttam és hallottam, azokról a dolgokról nem beszélek. Még nagymamával sem, aki pedig hűséges titkárom volt.

Nem, ezekről a dolgokról nem lehet beszélni, mert megsértődve hazugságok vagy ostoba képzelődések lennének abban a pillanatban. Amit láttam és hallottam, csak addig valóságok, amíg egyedül az enyéme.

Valahogy úgy voltam velük, mint Compó bácsival, akinek nagy kertje nagymama ablaka alatt volt, szemben a méhessel. Compó bácsi kovácsmester volt, de a műhelyben már a fia dolgozott, és Compó bácsi inkább méhészkedett.

Ha csak lehetett, megvártam, amíg Compó bácsi este pipára gyűjtött, egy pillanatra megmutatni arcát, kezét s a méhes kis darabkáját. Ilyenkor odakiáltottam:

- Jó éjszakát, Compó bácsi!

- Jó éccakát, kisfiam!

Fekete István; Csend

Aztán sötétség lett, és nem láttam semmit, de azért tudtam, hogy az öreg mester ott van, szívja pipáját, és élő valóság, ha nem is látja senki, és nem is tudja senki.

Hát valahogy így voltam a padlás dolgaival is.

Csak én láttam, és csak én hallottam, senki más, de igazak és valóságok voltak, mint Compó bácsi a sötétben.

És ezek a láthatatlan látomások fontosak voltak, mindennél fontosabbak, mert közben eszembe sem jutott a nagy titok, a nyitott lakat, amely pedig a felfedezés után mindennél sürgősebb és mindennél fontosabb volt a világon.

Másnap ugyan már korán reggel ott ténferegtem a tornácon, hogy alkalmas pillanatban felsurranjak a padlásra, de szerencsétlenségemre meglátott apám.

- Levelesért megyünk az erdőre - mondta -, nincs kedved eljönni?

-De!

- Nem "de", hanem: köszönöm, édesapám...

- Igen... köszönöm.

- Hát csak ugorj fel a kocsira, hátha látsz valami szép madarat. Megismered, és az már majdnem annyi, mintha a tiéd lenne.

Apám szerette a madarakat, azt akarta, hogy én is szeressem, és ebben - egy-két csábító kísérletezéstől eltekintve - nem is lett hiány.

Felugrottam hát a hosszokcsi zörgő deszkáira, és kiporzottunk a faluból, neki a csornai útnak, amiről most hinni sem lehetett, hogy pár hónapja kerékagyig másztunk a sárban a vasútra menet.

Ragyogó reggel volt, az őrt álló jegenyék levelei az út két oldalán alig reszkettek a széljárásban, és a kocsizörgés felett vércsék visítottak. Valami szelíd csillogás hömpölygött a gabonatablák fölött, s úgy éreztem, lélegzetemben benne van az egész táj, mámoros virág, mező, nyárfa illata. Mekkora kár, hogy akkor nem tudtam, milyen boldog vagyok, és milyen végtelenül nagy dolog a széljárta szabadság.

A szentpéteri erdő nem volt messze, s amikor a hernyófészkes galagonyák között kiértünk az öreg cser- és tölgyerdő árnyékos, langyos, fanyar csereszagába, még a padlást is elfeledtem...

Ismeretlen madárhangok csattogtak, kurrogtak, búgtak a visszhangos öreg erdőben, s a fák közt úgy csurgott be a fény, mint az aranyos méz; a kerekek már a lehullott levelekben sásoltak, s amikor megálltunk, Fokos, a kancalovunk széttette a lábát, és locsogóan vizelt, amit határozottan illetlenségnek tartottam.

- Na - mondta apám -, ezt otthon is elintézhetted volna...

Igaza van - gondoltam, de nem tudtam, hogy apám a vizelet elveszett trágyaértékére gondolt.

Velem aztán nem is törődtek.

Milyen igazuk volt! Milyen hálás vagyok érte, hogy hagytak gyerekek lenni! Nem oktattak, nem neveltek, nem irányítottak úton-útfélen és minden pillanatban.

Hagytak annak lenni, aki vagyok, aki leszek, s az oktatás óráit, a nevelés idejét nem ültették át unalmas botránykőnek a gyermeki magány virágos mezejére.

.Öreg erdő volt ez nagyon: itt nem járt fejsze, mert volt a papoknak elég erdejük és elég fájuk másutt is. A mi határunk is papi birtok volt. Csak pár száz hold lehetett az erdő, nem nagy érték, mégis, amikor harminc év után arra jártam, és nyomát sem találtam, mintha a fél világot vesztettem volna el -úgy éreztem.

De akkor még valami szent mámorban szédelegtem benne, s olyanféle érzésem volt, mint a templomban, ha egyedül voltam benne, vagy a padláson...

Apám gereblyével gyűjtötte az avart, Pista bácsi kosarazta. Én gubacsot szedtem - aminek nálunk gubita volt a neve -, aztán leültem egy alacsony, vén cserfa mellé, és néztem a világot.

A széles, szellős, árnyékos, napsugaras erdőt, ami egészen más volt, mint a templom, hűvös kő- és szenteltvízzzagával, és más volt, mint a padlás gerenda-, por-, ruha-, faggyú-, egér-és gabonaszagával, mégis szinte ugyanaz.

Idő volt benne, áhítat, magány és gondolatok.

A nagy fa rücskös törzsén néma hangyák jöttek-mentek ismeretlen okból és céllal; egy bizonyos helyre időnként egy lódarázs érkezett, tapogatott, aztán elrepült, s amikor hátam már szinte belesüppedt a fába, egy szajkó érkezett a földre, megszállt, mozdulatlanra merevedett, és alaposan megnézett.

- Nini - mondta a szeme -, egy kisfiú. Nem bántasz? Nem bántanám, ha lenne is puskám - gondoltam. Pedig ez

a Matyi fészekrabló.

- Persze - bölintott a madár, és tollát felborzolta a fején, mintha bóbítája lenne. - Persze! A méhészmadár méhrabló, a harkály pondrórabló, a héja

madárrabló, a gólya békarabló, de a legnagyobb rabló az ember... ámbár te nem

vagy olyan,  
ugye?

- Nem, nem vagyok olyan.

- Furcsa a szemed... Közelebb mehetek?

- Nem bántalak, mert szép vagy... nem bántalak, mert szeretlek.

A Matyi közelebb ugrándozott.

- Fiaim vannak - pislogott fényes csókaszemével -, sok gond; a párom megölte a héja, de a fiókák nemsokára repülnek.

Gyalázatos héja - gondoltam. - Gyilkos...

- Nem - és a Matyi megvakarta az állát -, enni akart. A párom kiment a mezőre, vétett a törvény ellen. Elpusztult.

- Pista! - kiáltott apám, s a mátyás elrebbent. - Aludtál? -kérdezte apám. - Nem csodálnám ebben a nehéz erdőszagban.

- Nem aludtam. Egy mátyásmadár majdnem az ölembe szállt. Nagyon szép volt. A párját megfogta a héja...

- Láttad?

- Nem, csak gondolom. Egyedül volt.

- Mese. A mátyás nem jár párban. Ül a kocsi végére, és fogd a nagy kosarat, hogy ne hulljon ki ez a jó álmom.

Nyákiig ültem az avarban. A kocsi robogott, s az álmos erdőillat jött velünk hazafelé.

Amikor hazaértünk, azt mondja apám:

- Hozz fel két üveg bort a hétdecis üvegekből. Rád lehet bízni?

Ez kétségtelenül nagy kitüntetés volt.

- Igen - mondtam, és bizonyos meglepéssel, kissé fontoskodva, de az atyai parancs biztonságával ballagtam le a pincébe, amelynek lépcsői testvérek voltak a padlástlépcsőkkel, csak amíg azok porszáraz, meleg, szürke színben kapaszkodtak a falakba, addig ezeket feketére fogta a pince párja és sötétsége.

Az üvegek természetesen egy perc alatt ragyogó szárazra törölve készen voltak a szállításra, de nem mentem még fel, mert a pincét éppen úgy nem lehetett kutya-futtában elintézni, mint a padlást. Ma különösen nem, mert a pince közepén kit pillantok meg, mint azt a hatalmas varangyot, akit apám dobott ki az ablakon Compó bácsi kertjébe, Lujzi néni párnája alól, ahova valahogy véletlenül kerülhetett.

- Nem is értem - mondta másnap apám -, hogy a fenébe másztak fel azok a békák Lujzi ágyába... hacsak az ablakból nem... Én azonban értettem, és most megilletődötten néztem a hatalmas fővarangy aranyos szemébe.

- Nini - álmétkodtam. - Visszakerültél? Elég sokára...

- A méhesben tartózkodtam a télen - pislogott a varangy -, de Compó bácsi kidobott, hát hova mentem volna?

- Lám. lám... és most érkezted?

- Az éjjel. Vigyáznom kellett. Görény lakik a disznóól alatt... A vérszopó... de ide nem jön.

- Szólhatok róla a nagyoknak? A varangy lecsukta a szemét.

- Úgyse hiszik el...

Ezek után fent elárultam a dolgot apámnak, aki egyébként is megdicsért a ragyogó üvegekért.

- Látnod, rendes gyerek is tudsz te lenni... Erre a szokatlan dicséretre azt mondtam:

- A disznóól alatt görény van... -Álmodtad?

- Láttam! Láttam már görényt... és ez az volt. A gerenda alatt.

Ha a varangy hazudott - gondoltam -, kiszórom a pincéből. De arra már régen rájöttem, hogy az állatok soha nem hazudnak. Csak az emberek...

De ezen a délelőttön már nem jutottam fel a padlásra, mert apám egy hatalmas, szöges vascsapdával jött ki a kamrából, és a markomba nyomta.

- Vidd le a trágyadombhoz, és mártsd meg a trágyalében, aztán hagyd megszáradni.

Amikor ez megtörtént, bekente még libazsírral, aztán egy tyúktojást szúrt a csapda peckére, és óvatosan elindultunk az ól felé.

- Ott - mutattam az egyik gerenda alá, ahol patkányt láttam már, de görényt nem.

- Lehetséges - bölintott apám -, nagyon lehetséges, mert a görény a patkányokra is vadászik.

- Szép, fényes, barna szőre volt, fekete szeme...

- Most már elhiszem - mondta apám, és arra igazán nem gondolhatott, hogy most már én is elhittem; végeredményben én hazudhatok, de az öreg varangy nem hazudik.

És aznap délután úgy keltem föl az öreg díványról, hogy nagymama nem ébredt fel.

A konyha üres, a tornác üres, s a padlásajtó olyan simán nyílt, mintha olajozva lett volna.

- Tessék - suttogta -, ha nem kell árulkodnom, én nem nyikorgok, de a kis egér el is mondott mindent...

Amint felértem az öreg, nyárszagú csendbe, megálltam egy pillanatra, mint a vad, mielőtt belépne az erdőbe. Csak álltam, és határozott idegenséget éreztem.

De aztán a karosszék alól előbújt az egérke, és rám nézett:

- Jöhetsz, kisfiú. Látod, én is eljöttem. A macska volt itt, de meghallotta jövedeled, és kiugrott az ablakon.

- A vörös macska?

- Az. - Mintha a karosszék szólt volna, mert támlája kényelmesre ereszkedett. - Az. Tedd fel a rácsot az ablakra, akkor nem tud bejönni. Én szeretem a macskákat, különösen amíg kicsinyek; de a vörös macska nem ide való. Nem ülsz le?

Kényelmesen leültem a székbe, s amikor elhelyezkedtem -mintha valaki átölelt volna -, kissé megnyílt a régi nagy kalapdoboz teteje.

- De én utálok a macskákat - lehelte a kalapdoboz -, régebben belém kölykezett a Mici, s azóta is olyan savanyú macskaszagom van, hogy hányni tudnék.

- A palacsintasütőre nem kölykezhettek - csillogott hidegen egy sárgaréz gyertyatartó.

- Bizony nem - sercent a gerendán egy rozsdás bárd -, nem mindig húst vág az ember, hanem csontot is.

- Sőt vasszőget is, ugye, kisfiú - támaszkodott a kéményhez egy kis balta, és árulón rám nézett.

- Igaz - pirultam el -, igaz. A baltát leviszem, és Compó bácsi megacélozza.

- Ez nem lenne igazság - pillogott egy olajmécses, mintha valami kis emlékláng libeggett volna felette. - Aki idekerült, az maradjon is itt.

- Mi az igazság? - kérdezte kesernyésen egy vékonyra köszörült sarló. - Ha vágok, az az igazság, ha nem vágok, az az igazság. Csak a pillanat igaz, a perc már nem...

- Na, még csak ez hiányzott - lélegzett az öreg könyv elkeseredetten. - Még csak a sarló bölcsessége hiányzott! Ha én elkezdeném hányni az igazságot, belebolondulnátok, és szétmarcangolnátok egymást, mert mindenkinek más az igazsága, mindenkinek és mindenkor más az igazsága már énbennem is, pedig én csak egy könyv vagyok... hát még ahol százezer van egy rakáson.

-Borzasztó! - rémült meg a huszárnadrág.

- Az - sóhajtott a könyv -, valóban az, különösen egy katonának...

- Sértés akar ez lenni? - villant meg a kéményhez támaszkodott kardhüvely. - Bennem ugyan nincs most szablya... a csatatéren törött el... de...

- ...de mivel húst vágnak vele a konyhán, nem is lehet itt

- huhogott a fületlen cserépfazék. - Nem tudom, hogy a csatában hogy viselkedett.

- Vágtuk az ellenséget, mint a répát.

- Lehet, én ehhez nem értek, de a konyhában nagyon hasznos. Megrövidítették, kiköszörülték, mert acélja kitűnő. Kati néni mondta, és ez az igazság.

- Az én asszonyom azt mondta - recsegett most halkán dédanyám karosszéke -, márpedig az én asszonyom sose hazudott, azt mondta, hogy csak az anyáknak van igazuk, amikor embert szülnék a világra...

- Hogy egymást öljék! - sziszegett egy vékony, fehér kötél, a korda, ami a gerendán volt átvetve talán száz éve, és valamikor egy barát derekán szorította a daróccsuhát. - Egymást öljék az igazságért, aranyért, dicsőségért, asszonyért, földért, bosszúból vagy félelemből. Utána kibékülnek, leisszák magukat, rettentőeket hazudnak, de azt senki nem tudja, hogy a halottak mit gondolnak. Ez is igazság... azért hát azt mondanám, felebarátaim, ne zavarjátok meg ennek a kisfiúnak álmódó, szép gondolatait, úgymint ráébred majd, hogy az embernek addig van igaza, amíg egyedül van. Hagyjátok, hogy kinyissa ezt a ládát, és elolvassa a leveleket. Hiszen azért jött. Ugye, kisfiam?

- Igen - rebegtem -dédanyám talán megengedné...

- Huh, de ravasz kis fickó - mozdult egy tűzpiszkáló vas.

- Azt hiszi, így majd beleegyezőnk...

- Téged semmiestre sem kérdezőnk meg, hogy beleegyezel-e - huhogott halkán a nagy kémény. - Véleményem szerint a leveleket azért írják, hogy elolvassák.

- De nem mindenki! - akadékoskodott a tűzkoztató vas. -Engem azért csináltak, hogy tüzet igazgassanak velem, de nem mindenütt...

- Ó, az "igazgató" - nézett le a vén kalapács nehéz gúnyjal a gerendáról a kotróvasra -, amíg laposra nem verik, s akkor személtapát lesz belőle...

- Hoó, hohó, álljunk meg, barátaim! - mocorgott a kötélöv, a korda. - Amikor mi valamiben nem voltunk egységesek, összeültünk.

Fekete István; Csend

- ...és nagyot ittunk! - Telkendezett a kalapdoboz mellett egy akkora fakupa, hogy eddig máktörő mozsárnak néztem.

Ekkor mindenki mintha elmosolyodott volna, mire a hatalmas kupa azt mondta:.

- ...bár sohasem rúgtunk be, mert bírtuk! Szóval-összeültünk és szavaztunk. A többség dönt... Ha tehát valaki úgy gondolja, hogy a kisfiúnak nem szabad a leveleket elolvasnia, adjon jelet.

Nagy csend lett, s ekkor a csendben himbálózni kezdett a lakat, majd - bár nem nyílt ki - hangos pattanással megmozdult a láda teteje.

- A levelek az enyéme! - suttogott a láda. - A titkok az enyéme, és egyedül én határozok! A kisfiú a leveleket elolvashatja. Jobb volna, ha nem olvasná el, de akarata egyedül neki van itt, s úgyis elolvassa. Nem lesz öröme benne, de elolvasson akkor is, ha tudná, hogy nem lesz öröme benne. Hát olvasd el, kisfiú, sok mindent tudni fogsz, amit eddig nem tudtál, és a tudás néha gyötrelmes valami. Nyitva vagyok, kisfiú...

A lakat lengett, én csak néztem, amíg a huszárnadrág oda nem hajolt az alsószoknyához.

- A fiú gyáva! - suttogta.

Ekkor keményen dobbant a szívem, és egyetlen biztos mozdulattal lerántottam a lakatot.

De ezen az ígéretes délutánon tovább már nem jutottam, mert amint megbúvólten bámultam a láda dohos, időszagú tartalmára, vészes rikkantás hallatszott a tornácról:

- Pistííí! Hogy ennek a gyerekek mindig kujtorogni köll! A fene se látott ilyent.

A hang Kati néni tulajdona volt, aki vagy suttogott, vagy sivalkodva rivalgott, mint ahogy vagy bárányszelíd kedély, vagy gyilkos harag villogott öreg szemében.

- Keresnek! - csuktam be a láda fedelét, és egy bocsánatkérő pillantással elbúcsúztam barátaimtól. A következő percben már Kati néni mellett álltam, aki' ellenkező irányból várta megjelenésemet.

- Mi baj van, Kati néni?

- Jaj, a nehézség a meztelen lábada, de megijesztettél! Apád keresett, merthogy a gyaláni mester látni akar. Öreganyád már kirakta a tiszta ruhát.

Hogy Gáspár bácsi mi a fenét akar rajtam nézni - tűnődtem öltözködés közben, és már a gombos cipőkbe erőszakoltam a cipőktől elszokott mezítlábam, amikor apám nézett be a szobába.

- Hát te minek öltözködsz?

- Kati néni mondta.

- Fenét akar látni! Hozz még fel két üveg bort, átjön az öspörös bácsi is.

Vetköztem, és rohantam a pincébe, beadtam a két üveg bort, közben Gáspár bácsi - csak úgy mellesleg - akkora barackot helyezett el a fejem búbján, hogy könnybe lábadt a szemem. De utána már nem mentem fel a padlásra, mert az oda való hangulatom határozottan elromlott, hanem a kamrába mentem, amit Lujzi néni spejzának nevezett.

A kamrakulcs ugyanis ilyenkor rajta volt az ajtón, s a belső vidám hangulat határozottan meglazította amúgy is ingatag lelkiismeretemet.

Egy marék kockacukor, egy marék mandula, egy marék mazsola volt a vendégség öntudatlan ajándéka, amelyből a fele cukrot Bodri kutyánk fogyasztotta el a polyvásgunyhóban, ahova egyébként ifjúi bánatomban szoktam visszavonulni.

A polyvásgunyhóban még télen is langyos nyári csend uralkodott és mindig, mert a szalmakazal alá volt építve. Szabályos ajtaja is volt egy ágy összevágott deszkáiból, mert valamelyik cseléd poloskát hozott bele, s ez olyan rémületet keltett, hogy az ágyat azonnal összevágták és kidobták (valószínűleg a cseléddel együtt, aki a városból jött, és szegényesládájában hozta a férgeket), és polyvásgunyhóajtót csináltak belőle, hogy ott aztán csinálhatnak a poloskák, amit akarnak. Csináltak is kitartóan, mert még évek múlva is lehetett látni egy-egy ilyen rovar mozogni. Sőt nemcsak látni lehetett őket, de átlátni rajtuk, mert a kitartó koplálásban viasszerűen átlátszóak lettek.

Ez alkalommal azonban nem foglalkoztam velük, mert egy idő múlva Görbic Pista bácsi kihúzta a hintót.

Aha! - gondoltam - mennek valahova...

Ennek örültem, mert apám távozása mindig valami enyhe felszabadulást jelentett. Most is.

Pista bácsi már a szerszámokat rakta fel, amikor kijöttek a vendégek s velük apám, aki mosolyogva ballagott, míg a másik kettő élénk vitában volt. Ezt már megszoktam, bár sokszor nem értettem, mert öspörös bácsi úgy szórta a latin szavakat, mintha misézne, bár egyébként nem idegenkedett a kimondottan népies jelzőktől. Öspörös bácsi ugyanis nemcsak pap volt, de katona is. A boszniai



Fekete István; Csend

okkupációnál ott vitézkedett, és papi mivoltával össze nem egyeztethető módon lőtte a "vadrácokat". Maglájnál. Ezért két vitézségi érmet is kapott és egy golyót a bal lábába. Utána feloldozta a haldoklókat, és megáldotta a halottakat, kivétel nélkül, hiszen valamennyien a "hazáért" haltak meg indivisibiliter és inseparabiliter. Hogy aztán a mohamedán hősök mit csináltak a túlvilágon a katolikus áldással, azt nem tudom...

Gáspár bácsi - mint tanító - vad 48-as volt, míg öspörös bácsi enyhén kormánypárti, bár ha a püspökével összeütötte a löcsöt, átment Gáspár bácsihoz panaszkodni, s ilyenkor véres dinasztiaellenes kijelentésekre ragadtatta magát.

- A báró nem bír magával - mondta, s ilyenkor mindenki tudta, hogy csakis a méltóságos báró Hornig Károlyról, a veszprémi püspökről lehet szó.

- Hát engem ne oktasson, én ott voltam Maglájnál, bár az a mocskos kőország nem ért meg ötezer halottat.

Mielőtt elindultak volna, hallottam még, mikor megkérdezte apámtól, hogy a tarokk kártyát nem felejtette-e a szobában. Apám csak a zsebére ütött, s a hintó kirobogott az udvarból.

- Szüret! - gondoltam és felmentem a házba, mert szerettem, amikor a vendégek elmentek. Azt is szerettem, amikor jöttek, de azt jobban, amikor elmentek. Ilyenkor besurrantam a szobába, ahol kellemes vendégszag úszkált, a szivarfüst és a nehéz dörgicsei rizling kissé fanyar, de nagyon férfias illata...

A székek félrehúzva az asztaltól, még a vendégek elmenő mozdulatát őrizték, egy-egy szivarvég- még füstölt a hamutartóban, és egyedül lehettem, mert anyám ilyenkor halkán dúdolva a konyhában rakosgatott.

Úgy mentem be a szobába, mint prédaéhes vad a prédagazdag nádasba. Nesztelenül és szimatolva, mintha még ott lennének a vendégek utolsó szavai és egyéniségük férfias kipárolgása, ami - a szivar-, cigarettafüsttel elkeveredve - személyüket jelentette.

Itt ült Gáspár bácsi, mert ő Hölgy cigarettát szívott, amire azt mondta, hogy még ebben is az osztrákokat majmoljuk a Dame cigaretta után... Hiába! A kultúra az kultúra. És a sváboktól többet kellene tanulnunk.

- Kell a fenét! - csapott az asztalra öspörös bácsi. - Egy göllei magyart nem adok egy tucát szili svábert...

Itt meg kell jegyezmem, hogy a svábfaló esperest- Scheidel Károlynak és a magyar viszonyokat gúnyoló tanítót Gáspár Gyulának hívták; így aztán nem egészen értettem őket...

- Hát akár adja, öspörös úr, akár nem adja, a szili parasztgyerekekből minden évben egy tucát megy gimnáziumba, de gölléből egy se. Mióta eszemet tudom, egy se...

.- Hát a Puska Géza?

- Megette a fene! - csapott az asztalra a tanító. - Az is pap lett...

Öspörös bácsit elöntötte a méreg, és fenyegetően morgott:

- Vigyázzon, öcsém!

- Úgy értettem, hogy az elveszett. Nem szaporodik, és hittant tanít ahelyett, hogy magyarságra tanítana, és a sok jófejű parasztgyereket hagyja a földhöz ragadni.

- Jó föld az... - lágyult el az öreg pap, míg Gáspár bácsi még csak annyit mondott, hogy az öspörös bácsi negyven kataszteri hold földje bizony jó föld, s ennek amúgy is egyszer rossz vége lesz.

Itt már apámnak kellett közbelépni, mert Gáspár bácsi a vérpadra is elment volna meggyőződéséért, ami végeredményben előfordul. Vértanú mindig akad, de ha ezek is összevesznek, honnét a fenéből kerítenek egy tarokkpartnert?

Végül is nagy nehezen és elveik fenntartásával kibékültek, de Öspörös bácsi - rebellis kutyanak nevezte szelíd ironiával a tanítót, míg a vaskalapos klerikálisnak a papot.

Komoly harag azért nem lett belőle.

Ma nem tudom, volt-e ilyen csetepaté, de aligha lehetett, mert apám mosolyogva ült a kis visszaülésre, öspörös bácsi meg azt mondta a kocsisnak:

- Ha földüntesz bennünket, Pista fiam, balra dünts, hogy börtön nélkül agyonnyomjam ezt a rebellis firmát!

De a kocsi már messze porzott, én pedig megültem a vendégek székeit, s arra gondoltam: milyen jó dolog lesz, ha én is nagy leszek...Csak belenyúlok a Hölgy cigaretták közé...

És a kezem elindult, és belenyúltam a Hölgy cigaretták közé ! bátran, sőt vakmerően... és ha már belenyúltam, rá is gyújtottam. Úgy, mint a nagyok.

A füst különös volt és bódítóan illatos.

Szívtam. Szívtam és fújtam, két ujjam között tartva a cigarettát, ahogy láttam.

Csodás volt, bár... bár megszojgattam... és eszembe sem jutott, hogy miért ne ihatnám ki apám maradék borát...

Fekete István; Csend

Mi tagadás: nem esett jól, de kívántam a cigarettát, a cigaretta pedig kívánta a bort, tehát töltöttem... bőségesen...

Ez már jólesett, s úgy éreztem, a cigarettásdobozban elegendő van ahhoz, hogy pár darabot eltegyek tartaléknak.

Bátor vidámságban ültem nyakig, s elhatároztam, hogy ellopom a puskát, és vadászni fogok... És mért ne csókolnám meg Ilonát? A tízparancsolatban a csókról szó sem esik... és búcsúkor is aranyórát veszek neki, hogy legyen a szeretőm... Később mindez nem látszott már biztosnak. Ittam még, de ez nem esett jól, a cigarettát letettem, s a gyomromban valami megcsavarodott. Ráadásul még harangoztak is. Furcsa, túlvilági cincogással...

Azt hiszem, meghalok - álltam fel, miközben a szoba fordult egyet, a padló vonaglani kezdett, az ajtókilincs rám vigyorgott, s elugrott a kezem elől.

- Ad deum qui letificat... - suttogtam, mert más nem jutott eszembe, és kiléptem a folyosóra, ahol hasonló földrengés dúlt, sőt az udvarban is, és Compó bácsi három példányban közeledett a kapu felől...

- Jó éjszakát, Compó bácsi - mondtam, és kihajoltam a korláton, mint Robinson Crusoe, amikor kihajolt a tenger fölé, és minden bűne eszébe jutott.

Amikor magamhoz tértem, a mellemen valami hideg volt s a számban keserűség. A dívány mellett anyám állt könnyes szemmel.

- Adjon neki még, mama.

Ittam a méregerős feketekávét, és lassan magamhoz tértem. Aztán gyóntam, és ez jót tett.

- De hát hogy jutott eszedbe, kisfiam?

- Nem tudom, nagymama... Kellott... Anyám csak simogatta a kezem.

- Csak apád meg ne tudja. Fehér vagy, mint a fal. Meglátja, hogy beteg vagy, amint hazajön.

- Elvitte a tarokkkártyát... láttam...

Nevettek. Könnyesen és felszabadultan, de nevettek... Kati néni pedig savanyú káposztát hozott be sok lével.

- Itt van - mondta -, de alighanem Miklós bátyádra ütöttél. Annak is én tartottam a fejét.

Apám nem tudott meg semmit, de azért reggel megjegyezte, hogy okosabb, ha megvárom, amíg a barack megéri, mert biztosan barackkal rontottam el a gyomrom. De a padlásra ezen a napon nem mentem, mert furcsán tisztátalannak éreztem magam, és nem is mehettem máshová, mint a Kács alá ezt az érzést lefürödni.

Kács alá!

Sosem mondtuk, hogy a Kács patakhoz vagy a Kács vizéhez: Mindig csak úgy, hogy a Kács alá.

- Hová még? - ha kérdezték.

- A Kács alá! - volt a felelet, mert ez nemcsak a patakot jelentette (ezt, hogy patak, sem hallottam soha, hanem csak úgy, hogy árok), hanem azt az egész szelíd völgyet, aminek fenekén a Kács vize folydogált. Néha térdig ért, néha csak bokáig, de a legtöbb helyen át lehetett ugrani, és határai a sánta molnár malma és a Potyondi malom voltak. Végtelen távolság, lehetett talán két kilométer, esetleg három. Láttam azóta már ezerholdas réteket is, de akkora, mint a Kácsalja, egy se volt...

Mert volt ebben minden! Sóskaészár és madárfészek, kenderáztató és "feneketlen" kerekes mocsola, fűzfák és szánkózódomb, malomgát és nádas, egyszóval: volt benne minden, amit épeszű ember a Kácsaljától kívánhatott, s-ha békarokkás kaszálójában megszólalt a kétkés madár, amiről csak később tudtam meg, hogy haris, hát ennél többet a bolond sem kívánhatott.

Kács alá az ember rendesen futva érkezett, nehogy kimaradjon valami csalafinta élvezetből. Ember alatt itt kizárólag olyan oskolás értendő, aki a tanító bácsi vagy az öreg mester keze alatt ráncigálta a tudomány aszott emlőit, azaz nem töltötte be a tizenkét életévét: szóval nem maradt még ki az oskolából, befejezve a hatodik osztályt is. Mert egy ismétlősnek - aki a hat osztályból leérettségizett - szégyen lett volna közibénk elegyedni. Ez azonban nem is nagyon volt lehetséges, mert ezek az élemedett egyének már megfelelő munkába fogva a szüleiknek segítettek.

Természetesen az embernek nem állt rendelkezésére semmiféle ajtó a kert kerítésén, amely a Kács alá vezető gyalogútra nyílt volna, ezért vagy kimászott, vagy kibújt a kerítés tetején vagy a deszkák között, aztán: uzsárdi. Ma sem tudom, ennek a felszabadult csatakiáltásnak mi volt az eredete, de akár támadni, akár menekülni kellett: valaki elkiáltotta, hogy uzsárdi, és vad rohanás kezdődött.

Tehát: uzsárdi!

Mezítelen talpam alatt csattogott a gyalogút. Először fel a kis emelkedőn, aztán le a Kácsalja teknőjébe, megfelelő s a fiatal tüdőben részegítő illatok között,

Fekete István; Csend

amelyekről csukott szemmel is tudtam volna, hogy Szabadiék lucernája vagy Bodóék kukoricája között járok, vagy kiértem a dombtetőre a Kácsalja füves, virágos illatai közé.

Uzsárdi! - az ároksparton már szép rendbe rakva fehér ingek és piros szoknyácskák mutatták az irányt, jelezve, hogy az élvezetek már megkezdődtek, s a kétnembeli fiataltság paradicsomi meztelenségben szeli a kenderáztató tavak habjait... Ezek a tavak kisebb-nagyobb szoba nagyságúak voltak, és részint a kenderáztatás céljait, részint a gyereksereg sportlehetőségeit szolgálták, bár alig hiszem, hogy göllében valaki tisztában lett volna ennek a szónak jelentőségével, ideértve az intelligenciát is, amit a postamestertől az öspörös bácsiig található tanítók, jegyzők és ispánok képviseltek.

De azért sport volt ez a javából, amelyben úszás, futás, birkózás, magas- és távolugrás, sőt a labdázások különféle nemei is benne foglaltattak. Az irányított távolkötést itt nem emlitem, mert ez a férfias sport - csodálatos - a lányokat nem érdekelte, akik természetesen velünk sportoltak, és felöltözve vagy meztelenül, szűzies tiszta kis különbözőségükkel senkit sem érdekeltek. A nemek különbözősége persze világos volt - a falusi gyerek ezen nem is gondolkodik -, de ez csak annyiban számított, hogy egy lány sohasem lehetett ló, hanem kizárólag lovas, ha egy-egy lányt nyakunk közé kapva a legények vad csatákat vívtak a hónaljig érő vízben.

Aztán ha kifáradtunk és felöltöztünk - ami alig jelentett valamit, hiszen így is félig meztelenek voltunk -, elheveredtünk az ároksparton, és átütött rajtunk a nyár áldott sugárzása, aztán ha újra kimelegedtünk, hát újra visszamentünk a vízbe.

Csodálatos volt, és nyár végére barnák lettünk, mint a csokoládé, és szeptemberben felsőbb osztályba nyugodtan felléphetünk.

Persze, ha Deres néni kihozta a vásznait fehéríteni, a lányok segítettek vizet hordani, de egyébként a hat-nyolc éves csemeték szórakozását nem zavarta senki, és nem felügyelte senki. De erre nem is volt szükség, hiszen itt vízbe fúlni nem lehetett, kocsi alá kerülni nem lehetett, és ha valaki leesett a fűzfáról, hát fölkelte. Legfeljebb a képét vagy a fenekét karmolták össze az ágak, amiért otthon ugyan kaphatott egy anyai nyaklevest, egyébként dicsőséges harci jelnek számított.

Milyen kár, hogy akkor nem tudtuk, milyen boldogok voltunk...

S ha megkondult a harang, megkordult a gyomrunk is, aztán: uzsárdi! - megettük volna egymást is, olyan éhesek voltunk.

Szerencsére nem felejtettem el Péternek megmagyarázni, hogy mi a dunsztkötés, hogy az ő lábára rálépett a csikó...

- De 'iszen nincs is lovunk...

- Hát Dereséké! - oktattam. - Kicsit sántikálj, de már meggyógyult... Talán még cukrot is kapsz. Nagymama szeret téged. Ez megnyugtatta Pétert, aki

csendes, jó fiú volt, és pap akart lenni, de ebben a szándékában megakadályozta a - tudóvész.

- Péternek már majdnem meggyógyult a lába - újságoltam nagymamának -, köszöni a dunsztkötést... kicsit köhög megint.

- Szegény gyerek, ha tudná...

- Mit, nagymama?

Nagymama felnyúlt a polcra, és egy szép kis bádogdobozt nyomott a markomba.

- Ebédig van még idő, vidd át Péternek. Ha köhög, szopogasson el egy-egy szemet. Forgattam a szép kis skatulyát, és

nagymama elkapta vágyódó tekintetemet.

- Majd te is kapsz, de ezt Péternek küldöm. Skatulyástul. Érted?

- Igen, nagymama! - mondtam megrettenve, mert az öreg szemek most kivételesen hideg parancsolással néztek rám. Különben majd megkérdem tőle.

- Péter beteg, nagymama?

- Nem beteg, csak köhög. Majd kinövi, de soha ne igyál utána... ezt ígérd meg. És azt is, hogy ezt mondtam neked...

- Nem szólok neki, nagymama.

- Ha szeretsz engem, és szereted Pétert...

- Isten bizony nem szólok - esküdöztem megrendülten, mert szeretetem valódi volt, és megéreztem, hogy ez komoly dolog.

- Ne esküdj. Tudom, hogy szeretted öregnyádat.

Még ebéd után is ezen gondolkodtam, s éreztem, hogy ez a Péter körüli titok odaállt többi titkaim mellé, amelyekről beszélni egyáltalán nem lehet.

Pétert őszintén szerettem, és nem volt titkom előtte, de most, hogy betegségről hallgatnom kellett, ez lezárta a padlás titkait is, mert ha ezeket valakinek váhaha elmondanám - úgy gondoltam akkor -, az csak Péter lehetett volna. De nem mondtam el neki sem, és most már nem is mondhatom el, mert pár év múlva

Fekete István; Csend

tüdővészben meghalt. De akkor mi már városi lakosok voltunk, és csak annyit tudtam Péterről, hogy mint szegény diák vastag betűs jeles volt a Davidikumban, amikor én egy másik gimnáziumban megbuktam. Bizony megsirattam Pétert, de meg kellett siratnom másokat is. Előbb öspörös bácsit, aki váratlanul otthon halt meg keserves, kínos betegségben, aztán Gáspár bácsit, aki egyszerűen éhen halt francia hadifogságban.

Ezt akkor nem hittem el, hiszen nálunk is voltak hadifoglyok, akik meghíztak a faluban, mert szegény lett volna, ha valakinek a foglya koplal... De amikor - sokkal később - elolvastam Kuncz Aladár Fekete kolostor című könyvét, el kellett hinnem.

Nem szeretek ezekre a dolgokra gondolni és ezekre az időkre, hiszen én a békéről és az álmokról, a csendről és magányról akarok írni, amikor még alig volt valaki, aki fel tudta volna fogni, mivé lesz az ember, a nép s az ország egy háborúban.

Béke volt akkor még, a Nagy Béke. Hiszen a háború alatt mi Kossuth apánk elvesztett, de dicsőséges háborúját értettük. Hősöket, medáliákat, ötperces huszárattakokat értettünk, és a régi dicsőség vakító fényében nem is gondolhattunk a valódi háború elmondhatatlan nyomorúságára, lelki züllésére és förtelmes következményeire.

De különösen nem gondolhattam én, hiszen nekem egyetlen gondolatom volt azon a nevezetes délutánon, amikor a béke úgy feküdt házunk felett, mint egy dús keblű szoptató anya, egyetlen gondolatom, hogy felmegyek a padlásra, és kinyitom a ládát.

Sajnos, ez az elhatározásom bizonyos akadályokba ütközött. De hát egy csendes, békés, töltött káposztás jóllakott ebéd után ki gondolhatna arra, hogy fiatal életébe csak úgy beüt a mennykő?...

Mert beütött!

Minden előzmény nélkül.

Már az ebéd utáni sziesztánál tartottunk, amikor apám azt mondja:

- Ja! Most jut eszembe. - Felkelt, és bement a szobába, mert a folyosón ebédeltünk.

Még csak utána sem néztünk, mert hát elintéz valamit, ami most jutott eszébe... de nem intézett el semmit, hanem azonnal ki is jött egy csinos füzetel a kezében, amit elibém tett.

-Írásodon javítani kell. Nyisd csak ki.

Kinyitottam. Szépírási füzet volt. Felül az első sorban valóban szép írással odaírva:

Sokhalú Balaton, jóború Badacsony...

Hogy a ménkű csapná meg - gondoltam.

- Mindennap leírsz egy oldalt!

- Igen - rebegtem, magamban megismételve a fenti tiszteletlen kívánságot. De azt el kellett ismernem, hogy apám kívánsága igazságos volt, mert írásomra még a pocsek jelző is elismerésnek számíthatott.

Nem is ez volt a baj. A beismerésben nem volt hiány, de a nekikészülődés elrontotta egész napomat, mert hogy estig fogom az egy oldalt halogatni, az valószínűnek látszott, és ez megrontja egész napomat. Mert ha apám azt mondta volna, hogy most, de azonnal teleírom az egész füzetet, rögtön nekiültem volna, hogy túl legyen rajta. De hogy ez az egy oldal velem feküdjön le este és keljen fel reggel, egyszerűen és elkeserítően megrontotta egész vakációm. De hát nem lehetett semmit tenni.

- Mindjár' reggel leírod, fiam - mondta nagymama -, aztán nincs rá semmi gondod.

- Igen - hagytam magam vigasztalni.

- Pár perc az egész - mondta apám. - Nem lehet összechapni, hanem úgy kell írni, ahogy elő van írva. Lassan és szépen!

- Igen - és megkönnyeztem szépírási mártíromságom, ezzel ott is hagytam az asztalt, mert tudtam, hogy anyám helyteleníteni fogja "a gyerek nyúzását", apám pedig nem fog engedni elhatározásából, végül nagymamám megbékíti őket, de rajtam már az sem segít.

Feküdtem tehát az öreg díványon, mint valamely szent a tüzes máglyán, aztán bánatomban szépen elaludtam.

Arra ébredtem fel, hogy nagymama jár-keel a szobában, és beszélget magában.

Azonnal eszembe jutott a szépírás, és megkeseredett körülöttem a világ.

- Nem tudok aludni - mondtam -, és a fejem is fáj. Nagymama úgy nézett rám, mintha nem is lett volna unokája.

- Szóltál, kisfiam?

- Nem tudok aludni.

- Egy órát aludtál, gyermekem, ilyen kisfiúnak az elég.

- És a fejem is fáj...

Fekete István; Csend

- Majd elmúlik. Talán sokat ettél.

A diskurzus ezzel megszakadt, és nagymama úgy nézett a levegőbe, mintha elvesztett magánbeszélgetés fonálát keresné.

- Nagymama, azt az izét... már máma le kell írnom?

- Nem tudom, fiam. Kérdezd meg apádat. Azt mondta, mindennap.

- De máma már csak fél nap van.

- Velem hiába cigánykodszt - csattant fel -, én nem kérdem meg helyetted. - Azzal kiment a szobából megkérdezni, hogy tekintettel a fél napra és kiválóan kitűnő unokája fejfájására, nem lehetne-e a szépírási gyakorlatokat a holnapi szent nappal kezdeni.

Lehunytam a szemem, mintha életem függne ettől a nyomorult egy oldaltól.

- Ne aludj! - érkezett vissza a nagymama. - Elalszod az eszedet... vagy talán beteg vagy? - és hűvös, száraz kezét homlokomra tette.

- Elég meleg - mondta. - Talán elrögtöttad a gyomrod? Az írást holnap kell elkezdened.

Erre kiderült a világ, és az újabb Szent Antal-szobor vidáman nézett rám a polcra. Homlokomról a számhoz húztam nagymama kezét, és megcsókoztam.

- Jaj, istenem, milyen kelekótya vagy! Nem láttad Lujzi néni levelét? Valahova letettem, és nem találom.

- A naptárba szokta, nagymama.

- Látod, erre nem gondoltam - és gyanakvóan nézett rám. - Ugye, te nem olvasod el más levelét? Mert azt meg is kell ám gyónni, kisfiam.

- Kiét olvasnám, nagymama?

- Itt van! - emelte ki a levelet a naptárból. - Még fel sincs bontva.

Ezen látszólag úgy megörült, hogy nem is törődött velem, aki egyszerre szabadnak éreztem magam a szépírás járma alól legalább mára, és a holnap olyan végtelenül messze van...

Az udvarról kocsirobogás hallatszott.

- Apádék mőnnek Patalomba - intett Kati néni az ablak felé. - Azt mondta, hogy borocot ne őgyél, mert kolerát kapsz, meg el is csapja a hasad.

- Nem érett még, Kati néni.

- Ippen azér.

Ezzel tovább zörgött a lakatokkal, jelezve, hogy a konyhában nincs rám semmi szükség, én pedig a lehető legszabadságosabb vidám izgalommal indultam a padlás felé. Mert ha a padláson meglepetés nem is érhetett, apám jelenléte a házban béklyóba verte szertelenségem.

Apám nincs itthon - éreztem minden idegszálamban -, és a szépírás vár holnapig! Kényelmesen ballagtam az öreg lépcsőkön felfelé.

A padláson a szokottnál is sűrűbb csend állt a levegőben, s én magamban éreztem az időt és történeteket, amelyek a tegnaptól elválasztottak. Kicsit bennem volt az erdő, az avarszag, a Matyi madár, a Kácsalja, Deres néni vásznai és a szépírás. is - a fene enné meg! És óvatosan egy kis udvariassággal megálltam az öreg karosszék mellett, mielőtt leültem volna.

Jó napot kívánok - gondoltam, mert a keserű piszkálóvas még fejemre olvashatná, amit a köszönés nélkül betoppanónak szoktak mondani a faluban:

- Ökör gyűtt a kendtek házába?

És talán a sapkám is megemeltem volna saját tisztességemmel eltelve, ha - lett volna sapkám. Azaz legyünk csak őszinték, és a derék szülőket ne hozzuk rossz hírbe, mert igenis volt sapkám - valahol... Ezt pontosan sosem lehetett tudni. Egy bizonyos: mindenütt lehetett, csak a fejemen nem, de az is bizonyos, hogy esőverte és napszitta fejem a későbbi évek folyamán egy-két olyan ütést és esést viselt el minden megrázkódtatás nélkül, amelyekből minden tisztességes koponya darabokra szakadt volna... És ezt nem én mondom, ezt apám mondta, bár minden büszkeség nélkül. Mert estem én lóról, kazalról, szénapadlásról, létráról, kocsiról, de semmi különösebb bajom nem lett, eltekintve az utána következő atyai intelmektől, amelyek saját termésű mogyorópálcával történtek.

Ezek azonban privát ügyek, amelyek semmit sem vontak le tiszteletteljes érzelmeimből ott a padláson, ahol köszöntöttem az öregeket, ahogy illik: jó napot kívánok... Aztán tekintettel a foszlott kötélre, amely egy szent életű ember derekát övezte valamikor, azt is hozzágondoltam, hogy: dicsértessék a Jézus Krisztus...

Halk morzsolódó suttogás volt a válasz:

- Laudetur! Isten hozott! Szervusz, őcsém! Van tisztesség a gyerekekben! - De a közel álló karosszéket értettem legjobban: Ül le, kisfiam!

Hát le is ültem.

- Mindent tudunk - előzött meg mindenkit a piszkavas -, és van, aki helyesli apád céltudatos oktatását, van, aki nem...

Ámulva kaptam fel a fejem.

- A szépírást is?

- De mennyire!

, - Hogyan lehetett ezt idefenn megtudni?

- Itt van az öreg kémény barátunk...

- Azt hiszem - huhogott a kémény -, úgy vélem, már csak koromra való tekintettel is és több jelenlevő viselt társadalmi állására s abban a másik életben elfoglalt helyére, a pizskavas kotyogását nyugodtan szemtelen szószátyárkodásnak lehet tekinteni. Vagy felkérte valaki ezt az avult kampót a szólásra?

- Azt gondoltam... - hátrált a pizskavas.

- Lehetetlen! - mondta csípőre tett kézzel egy köcsög. - Eddig úgy tudtuk, a pizskavas nem is gondolkodik, csak az, aki turkál vele a hamuban és minden szemétben.

- A hamu nem szemét - tiltakozott a pizskavas -, és engem acélból vert ki az öreg Compó.

- Inaskorában! És ez meg is látszik rajtad - mondta a kardtok -, mert nagy különbség az, hogy mester kezéből kerül-e ki valami munka vagy kontáréból. Az én kardom markolatát egy öreg ötvösmester verte ki. Persze arannyal.

- Rézből - billent meg Sinyi bácsi kalapja.

- Rézből - koppant halkán Sinyi bácsi botja. - Egyszer jó gazdám el volt akadva...

- Mindig el volt akadva - mondta kedvesen az öreg karosszék.

- Hát igen, nagyvonalúak voltunk, és egy ilyen alkalommal elvittük a kardot a zálogoshoz.

- De visszakerült! - zörrent meg a kardtok.

- Persze - billegett a kalap. - A zálogos éppen csak hogy ki nem rúgott bennünket, hogy rézholmit akarunk a nyakába sózni.

- Sic transit... - lehelte kegyesen a barátkötél - ilyesmi előfordul... Egyszer a Rend el volt akadva, mi is jártunk annál az ószeresnél egy kehellyel, egy rettentő régi, öreg kehellyel, amire ugyanaz a gazember...

- Kirúgott benneteket? - kérdezte a bot.

- Végtelenül kedves volt! Olyan szilvóriummal kínált meg, hogy alig találtunk haza. De azt mondta, hogy ő nem meri megvenni, vigyük a múzeumba, azt érdeklík a szép, öreg rézkelyhek.

- Gazember! - villogott a kardtok.

- Miért gazember? - mozdult meg a bárd. - Ami csont, az csont, ami hús, az hús. Valamikor a rézpénz többet ért, mint ma az arany.

- Ezt nem hiszem - suhogott a selymes alsószoknya -, engem aranyért vett meg a nagyasszony a lányának, pedig a nagyasszony a fogához verte a garast is.

- Volt is neki! - reccsent meg a karosszék. - De a lányától nem sajnált semmit. Aztán mi lett a vége?

- Meghalt a kedves - mocorgott a selyem alsó. - Majdnem bennem temették el...

- Baj, baj, nagy baj - cincogott az egérke, aki egyszer csak ott volt a gerenda mellett -, nagy baj a halál, nagy szomorúság...

- Szamár! - nyekkent meg az útiláda. - Minek beszél bele a dolgokba egy ilyen kis majom? Nincs halál! Itt vannak a levelei bennem. Élnek! A gondolatai, a szereíme - élnek. És ha elégne minden, a hamuban is élnének, mert ami volt, az van, az lesz is akármilyen formában...

- .. .per omnia saecula saeculorum, ámen - mondta kegyesen a korda, s utána csend lett egy kicsit, mert ezt senki nem értette.

- De - és a lakat puhán megingott - nem hozzánk jöttél, kisfiú?

- Igen - rebegtem magamban -, ha szabad...

- Szabad - nyikorgott az öreg szék -, a láda megengedi.

- Nem gyerekeknek való - libbent meg az alsószoknya.

- Ne finomkodjunk - pendült meg a sarkantyú. - És ne álszenteskedjünk. Ami van, az van: tudja meg a Gyerek, hogy hol indul el a gyerek...

- Merész felfogás - zörrent meg egy egércsapda. - Baj lenne, ha minden egér tudná, hogy mire jó a csapda.

- Az élet nem csapda, az élet... - sóhajtott egy nagy női kalap, amelyen virágok, madarak, sőt gyümölcsök is voltak... - Az élet... olyan ízé...

- Élet! - és majdnem rikkantott a huszárnadrág. - Jó, ha van, de nem búsulunk, ha nincs. A láda tisztességes, és ez

becsülendő. Megmondta a gyerekeknek, hogy nem lesz öröme benne, és ha a gyerek el akarja ütni a bokáját, hát üsse el. Tanuljon, nem hal bele.

- Nyisd ki, fiam! Apád nincs itthon, a derék kémény megsúgott mindent - mondta a huszárnadrág. - Nyisd ki bátran. Kard ki, kard! Neki a

ládának!

Fekete István; Csend

A kezem szinte öntudatlanul indult előre, és óvatosan felemeltem a láda fedelét, aztán elbűvölve csak néztem az átkötött levelek, kendők, papírok, egy-két könyv, koszorú, medália, fénykép réteges mélységét, és összeszorult a szívem az öreg láda kedves, szomorú, temetőszagú levendulaillatától.

Néztem a ládát, és meglazult körülöttem minden, és mindent egyszerre éreztem a ládában, nemcsak a múltat, de a jelent is, és ködös elérhetetlenségben a jövőt is.

Valami időtlenség suttogott körülöttem, amelyben benne volt a kácsoljától a templomtornyig, a temetőtől a csornai bakterházig és Péter okos, szürke szemétől K. Ilona réklíjének kék üveggombjáig minden.

Az akácfa a házunk előtt, a gátszegi kis malom, a göbolyösistálló millió legye, a szárcsák a nádas mellett, nagymama, Kati néni, szüleim, a szentpéteri erdő, az ölfarakás az udvaron, elvesztett bugylibicskám, karácsonyfaszag és Csejthe vár asszonya életének hiteles története... benne volt minden, bennem volt minden, s ez a minden: én voltam.

A pillanatra, amikor kibontottam nagymama leveleinek első kötetét: már nem emlékszem, csak arra, hogy az a levél a másik nagyanyám levele volt, aki többnyire németül beszélt, talán azért, mert lengyelnek született... Apja ulánus főhadnagy volt és csetochowai illetőségű, de nagymama Nagymajtényben jött a világra, ahova az ulánuszred akkor is ki volt helyezve. (Gondolom, hogy a nagymajtényiak mennyire örültek 48 után az osztrák-lengyel ulánusoknak...) Szóval ez a nagyanyám lehetőleg németül beszélt, holott kitűnően tudott magyarul, keverve a magyar szavakat a nachtkastlival és rolettával.

Nem szerettem ezt a nagymamát, s ez nem volt alaptalan, mert látszólag ő sem rajongott értem. Mikor azután egy nyárra bevitték hozzájuk művelődni, ez az érzés csak megerősödött bennem. S ez az elhidegülés kölcsönös volt, pedig gondoskodása rólam és nevelésemről igazán mintaszerű volt. Korrekt és elhibázott. Engem egy jó szóval a tűzbe is bele lehetett küldeni, de ridegen, pláne németül - sehoval. Amikor aztán egyszer azt mondta: "Magyar vagy te, fiam, azonkívül paraszt..." - a mérték betelt, s csak hivatalosan léteztünk egymás számára.

Nagymama, mint afféle árva katonalány, azelőtt társalkodónő volt valami grófné mellett, s erről a családról csak a szenteket megillető himnuszokban emlékezett meg; csak azt nem értettem: mi a fenének ment akkor nagyapámhoz, aki minden ízében magyar volt, talán az Árpádokon is túlmenően? Ezt a nagyapát Siposnak hívták, anyját Bottyán lánynak, és minden atyafia, még sógorsága is Kossuth-szakállt hordott. Csak neki volt Ferenc József-szakáll, de ez már nagymama hatása alatt lehetett.

Lakásuk - mint a patika, amelynek templomi légkörét csak nagyapa pipái tették emberivé. Egyébként mindennek megvolt a helye, ideje, módja, amiből egy másodpercet és egy millimétert eltérni nem lehetett.

Ha a naptárt nem tettem vissza a helyére, az már skandalum volt, és ha egy percet késtem az ebédnél, sveinerei. Külön előírás volt, hogy az emberfia hogy tartja kezét, lábát, fejét, kést, kanalat, hogy ül le, hogy kel fel, hogy hajol meg...

Ott enné meg a rosseb - gondoltam, és szenvedtem, amíg csak két hét múlva meg nem láttam Fokos nevű lovunk hóka fejét, és csak azért nem borultam a nyakába, mert nem értem el.

De ez a két hét úgy mászott, mint a csiga, bár minden percnél megvolt a tennivalója, beosztása: rendje. Ez a rend volt az életünk, amihez képest egy hadapródiskola rendjét és fegyelmét laza rendtelenségnek lehetett volna gondolni.

Az udvar nagyrészt kert volt, virágokkal és miniatűr kavicsos utakkal, s ebből a kertből bizonyos rész illetett meg minden lakót, akik úgy ismerték egymás életét, mint saját zsebüket. Alkonyattal mindenki megöntözte a saját kertjét, s utána kiültek a kavicsos útra esti szieszterára. Természetesen mi is. Nagymama karosszékekben, nagyapa vadászszékekben, én meg egy kis fejszékekben, amit nagymama sámedlinek nevezett. És beszélgettek, amibe én nem szólhattam bele, mert németül folyt, sőt nagyapám is csak ritkán vette ki a pipacsutorát a szájából, ilyenkor azt mondta:

-Ja!

Soha mást.

- Ja! - és nyugodt, szürke szeme lenézett valahová, ahol talán magyarul beszélnek. Elnézett valahová, talán a múltba, ahol más is volt, mint nagymama.

- Ja! - mondta, és utána nézett a lenge füstnek, ami szabadon kavargott a virágok fölött.

Én ilyenkor kavicsokat rakosgattam különféle színek és minták szerint, és

Fekete István; Csend

gondolatban otthon jártam a kertben, a Kács alatt, az istállóban, erdőben; de kiraktam azt is, hogy hány nap múlva jönnek értem. Mindennap kiraktam sötét színű kavicsokkal, ami még vissza van, és fehérrel, ami már elmúlt.

- Számolsz? - kérdezte nagymama. - Látod, ez okos játék. Hát ennek a nagymamának a levele jutott először a kezembe.

Ismertem szálkás betűit, s nem nagy érdeklődéssel néztem bele. Nem is folyamatosan, majdnem féltem tőle - és joggal.

Drága Betti! - írta. - Tudod, milyen nehezen hagyjuk el megszokott kényelmünket, de megértem, hogy vágyódsz lányod után. (Én nem értettem meg, hogy miért vágyódna valaki Lujzi néni után...) És a mi lányunkra is ráfér, hogy a falu poros unalmából pár napra elmeneküljön... (Itt megint megálltam a betűzésben, mert anyám nem szokott és nem is ért rá unatkozni. ... és arról se tudok, hogy menekülni akarna. De az úgy nem volt tiszta, azért tovább betűztem.) Úgy gondoljuk, te pénteken utazol, 20-án, mi szombaton érkezünk, 21-én, és aznap utazhatnak Annusék is. És két hét múlva te megjössz, pénteken, Lajosék szombaton, s aznap hazajönnénk mi is. Nyugodt lehetsz, a gyerekekre vigyázunk, amint láttam, eléggé, el van kanászodva... (Azanyád - gondoltam tiszteletlenül, de kissé lehűtött állapotban, szóval a gyerekekre vigyáznak... ez a gyerek pedig - és ez nem kétséges - én vagyok.)

Szívélyesen üdvözöl: Jozefa.

Összehajtogattam a levelet, visszatettem a helyére, s úgy éreztem: becsaptak... Mintha sokkal hűvösebb lett volna a padláson, az öreg szék is megnyikkant alattam.

- A láda megmondta... a ládát ne okold...

Nem is okolom - gondoltam -, a fene egye meg! - Most már értettem édesanyám kirakott ruháit, nagymamával való tanácskozását s egy beszélgetés végszavait, hogy "kalapot is kell vennem"...

- Szívélyesen üdvözöl... - suttoztam.

- Igen - sustorgott az alsószoknya -, nem ám adjon Isten-Öreganyád valódi úrinő...

- Attól még nem lesz valaki dáma, ha azt írja, hogy szívélyesen üdvözöl - bölintott Sinyi bátyám kalapja. - Ismertünk egy grófnét, aki még cikornyásabban búcsúzott leveleiben, s annyi mérget tett az ura borába, hogy amikor kipróbálták a maradékot, még hat kutya is megdöglött tőle...

- Nyugalom - huhogott a kémény. - Ez a kisfiút nem érdekli. Ne félj, fiam, elmúlik az a két hét...

- Bár nehezen - vihogott a tűzpiszkáló -, ismerem az öregasszonyt! Tisztaság lesz a házban, rend és csend, ez igaz, akár egy kriptában... hihhi!

- A katonás rend lesz - csavarogtak a huszárnadrágon a vitézkötések. - Amint hallom, apja ulánus volt. A huszárokhoz persze nem hasonlíthatók, de azért azok is katonák.

- Kívül huj, belül pfuj - szólalt meg keserűen Sinyi bátyám botja. - Sehol nem verték, kötötték, rúgták úgy a közlegényt, mint az ulánusoknál, mert a legkisebb tisztcske is lengyel vagy osztrák báró volt. Egyszer egy őrmester velünk is kikezdett a debreceni Kispipában. Hát csak annyit mondhatok, hogy lepedőben vitték el...

- Ha igaz - mondta az egérfogó.

- Hát annyit a legostobább és legkegyetlenebb egérfogó is tudhatna, hogy az én koromban és a mi világunkban...

- Nincs hazugság! - mondták többen.

- Bocsánat! - hebegett az egérfogó ravasz nyelve, ami akkor csapódott le, ha a szerencsétlen egérke után lecsapódott, és addig őrizte, amíg éhen nem döglött.

- Bocsánat! - hebegett az egérfogó. - Már mondtam, hogy: bocsánat, eljárt a szám...

- Előfordul - lendült meg egy kicsit az alsószoknya kilógó fodra -, azonban a mosogató szógálók sosem írják azt, hogy szívélyes üdvözléssel, ez bizonyos. Jól emlékszem, Juli levelén mindig jól mulattunk a kisasszonyommal.

- Hát a kisasszonyod elolvasta Juli levelét?

- Miért ne olvasta volna el? A kisasszony úrinő volt, a Juli meg csak szógáló. Bizony! A Juli azt írta Jósának, aki katona volt, hogy: Isten álgyon mög, Jóska, maradok tisztólettel: Szabó Julianna.

- Aki más levelét elolvassa - suhogott a bárd -, az lehet kisasszony, de nem úrinő! Ami csont, az csont, és ami hús, az hús...

- A bárdnak igaza van - mondta az esernyő.

- Nincs igaza - nyekergett alattam az öreg szék. - Valamennyien elfelejtitek, hogy akkor az volt a szokás.

- Megértem az öreg széket - lengett a régi barátkötél -, neki kedves volt a



Fekete István; Csend

kisasszony, de nincs igaza. Az ember mindig egyforma volt.

- Hahaha - huhogott a lopótök, mert éppen egy kis szél fújt át a padláson -, nevetnem kell! A gvardiánnak mindegy volt, hogy jobbágyért volt a mise vagy a főispánért?

- Mindegy! A mise ugyanaz volt.

- De ti nem - billegett Sinyi bátyám kalapja -, de ti nem...

- Mi is! Belül mi is...

- Kár, hogy csak belül - dohogott az öreg kémény -, ki hiszi el, hogy szelel a kályha, ha én nem füstölök?

Igaz - gondoltam magamban -, ki hiszi el? - És szép csendesen lehajtottam a láda fedelét. - Ki tudja, mi van aládában, ha nem látja az ember? - gondoltam, és szomorúan helyére nyomtam a lakatot, mert én tudtam, hogy két hétig fegyelem és szürke hidegség lesz a házban, rend és csend, mint a temetőben...

- Most én elmegyek - suttogtam, és nem válaszolt senki, csak a nagyon öreg, vastag kémény:

- Elműlik, kislefiam.

Hát el is múlt, de nehezen!

Amire eddig nem figyeltem, a készülődés a házban egyre valóságosabb lett, de én úgy tettem, mintha nem venném észre. Nagymama néha szánakozva nézett rám, sőt amikor azt hitte, hogy alszom, magánbeszélgetésében többször azt mondta:

- Szegény gyerek! De majd csak meglesztek Kati-val... Ebből arra következtettem, hogy Kati néni marad meg egyedül, ha megmarad.

, Pár nap múlva nagyanyám aztán kirukkolt:

- Egy-két napig majd Kati néni-vel alszol...

- Hát nagymama?

- El kell mennem Lujzi néniékhez. Tudod, kislefiam, újra összeköltöztek Laci bácsival, de... sietek vissza.

Nem akartam azt mondani, hogy ezt úgyis tudom, azért nem is válaszoltam.

Édesanyám is megmondhatta volna ezt az utazást - gondoltam, de tudom, hogy sajnált, apámtól pedig nem is vártam mást, mert apám szerint a gyerek engedelmeskedik, és vége. Talán csak nem kérek tőle engedélyt?

Ezek után felvetődött bennem az a tiszteletlen gondolat, hogy jó apám - aki szintén nem rajongott a kaposi nagymamáért - azért találta ki ezt a "mamáék meghívását", mert részint nyaralnak egy kicsit, részint van, aki a gyerekekre vigyáz. Közben ők mulatnak Pécsen... és a "mamáék meghívása" is elintéződött, Kaposi nagyanyám nem szívesen jött hozzánk, otthon hagyva a glédába állított poharakat és hamutartókat, megszokott kényelmét és a másnap érkezett Budapesti Hírlapot, de azért ha időnként nem hívták meg: megsértődött.

De a hazai nagyanya elutazásában nem volt célzás, és ezért másik öreganyám kivételesen nem sértődött meg.

Csak én sértődtem meg! De ezzel senki sem törődött.

- Nagymamának mondd, kislefiam, hogy "kisztihand", úgy szereti - mondta anyám.

- Magyarul nem jó neki?

Ez a felelőtlen, sőt pimasz kérdés ebédnél hangzott el, mire apám letette a kanalat.

- Megérdemelnéd, hogy jól elnadrágojjalak, de anyád ezt nem szereti... hát ma délután nem megy sehová, és leírsz három oldalt a szépírásfüzetbe. Mindjárt el is kezdheted.

Láttam, anyám szeme elkönyyesedik, és láttam egy rakás diós palacsintát az asztalon, amire az én szemem is elkönyyesedett.

- Most? - rebegtem.

- Azonnal!

Nagy némaság maradt utánam, miközben bölgve és átkozva a világot, elvonultam szépírást írni.

Ráadásul -, és kivételesen - még nagymama is összeszidott, ami feltűnő esemény volt.

- Igazán csodálom, hogy apád nem vert meg... Elment az eszed? Tudod, hogy csak szegény anyádnak szerzel szomorúságot!

- Mért nem marad ő itthon a kaposi nagymamával? Mindenki elmegy! Nagymama is elmegy... - könnyeim tócsájában fürdött a Sokhalú Balaton és a Jó ború Badacsony is.

- Dolguk van...

Erre már nem is válaszoltam. Engem ugyan be nem csapnak. Dologhoz nem kell kalap, és nem kell Pécsre utazni.

És írtam a sokhalú Balatont alkonyatig, miközben a kács alatt tombolt a nyár, és elhűlt a diós palacsinta, amelyből vacsorára alig tudtam megenni hat válogatott darabot.

A palacsinta hatása alatt bocsánatot kértem anyámtól, akinek egyetlen vágya volt megbocsátani; megígértem a kisztihandot, sőt reggelente a guten Morgent is, de a

Fekete István; Csend

cipőviselést csak vasárnapra ígértem meg. És újra leírtam a három oldalt, mert "ha apád meglátja ezt a sveinereit, agyonver". Izgatott volt a család, már a "jó" nagymama is kezdett németül beszélni, pedig nem is tudott.

Közben másnapig már nem is esett különösebb izgalom, mint hogy Puskáék udvarán egy kőműves meghalt. Éppen ott jártam valami galambügyben, amikor Jancsi bácsi, egy nagy bajszú férfiú leült a homokkupacra, hátradőlt - és meghalt. Én nem is hittem el, amíg nem jött a-doktor bácsi. Kinyitotta a kőműves ingét, ráhajolt verejtékes, szőrös mellére, hallgatódzott, aztán felkelt, és megtörülte fülét. Ott volt Puska bácsi is, az asztalos.

Az öreg doktor - még mindig a fülét törölgetve - odafordult.

- Majszter úr, megveheti a mértéket. -Afenét?!

- Bizony... ilyen hőségben jobb sört inni, mint pálinkát! Még most is dől belőle a pálinkaszag.

Közben futva érkezett az özvegy. Nem sírt, nem jajgatott, csak a kezét tördelte, aztán ráborult az urára.

Az udvar kitisztult.

Én is hazamentem.

Hát ilyen a halál?

Úgy gondoltam, hogy egyszerű, furcsa kicsit, de nem félelmetes. Elnyaklik az ember, és kész.

- Jaj, kisfiam, minek mentél oda - sopánkodott nagymama az ebédnél, ahol már mint a család teljes jogú, visszafogadott tékozló gyermeke ültem.

- Édesapám küldött...

- Igaz - mondta apám.

- Éppen megyek a műhely felé, amikor Jancsi bácsi csak lefeküdt a homokra. Azt sem mondta: pitypalatty...

Apám szemében valami derű villant meg, de arca komoly maradt.

- A halál nagy úr, nem illik vele tréfálkozni. Gondolj az özvegyére. Jó, hogy még gyerek nem maradt. Nagyon szegények, mert szegény Jancsi elivott mindent. Nem szabad azt mondani, hogy az asszony tulajdonképpen jól járt, pedig úgy van. Még férjhez is lehet...

Utána tűnődő csend maradt? az asztal fölött.

- Elkísérhetem nagymamát az állomásra?

Ez a kérdés olyan váratlan volt, hogy apám azonnal beleegyezett, ami nála szokatlan volt, de a lényeg az, hogy másnap reggel Pista bácsival egyidőben érkeztem az istállóba, ami pedig a hajnalok hajnalát jelentette. Ezután részt vettem a lovak kefézésében, amiért - talán hálából - Fokos úgy szemközt prüszkölt, hogy újra kellett mosakodnom, de utasembernek első a ló, saját maga csak azután következik. Különben is Fokos régi barátom volt rajta vettem egy-két lovaglási leckét, ami végül is egy olyan zuhanásban végződött, hogy a lósportot egy időre be kellett szüntetnem.

De hát végül is megmosakodva és ünneplőben, sőt-cipőben ott ültem nagymama mellett, és boldog meglepődéssel vártam-Pista bácsi csettentését, amitől a két remek ló szárnyra kel.

- Mához két hétre, édesanyám, a délutáni vonatnál. Na, isten hírével! - mondta apám, és intett, mire Pista bácsi meghúzta a gyeplőt, és csettintett.

A falu ébredező, álmos arcát alig érintették. A hosszú lábú, két pompás katonaló játszva vitte a hintót, alig lassabban, mint az ersz alól most kinyilálló fecskemadarak. Egész szívemmel éreztem ennek a fegyelmezett száguldásnak súlytalan könnyedségét, és önkéntelenül átkaroltam nagymamát, akinek arcát rózsaszínűre élesztette a hajnali szellő.

De ekkor már benne voltunk a csornai útban a jegenyék sorfala között, amelyek fölött visongva íveltek a vércsék, míg az alsó ágakon egy-egy szarkabogár pislogott a mögöttünk kavargó porfelhőben.

A cönde felett most kelt fel a nap, a rétaljban szürke ködpára alatt folyt a Kács vize, és hallani véltem az öreg malom lapátolását, pedig azt a kocsí robogásában hallani semmiképpen nem lehetett.

Aztán elhagytuk a szentpéteri erdőt, és szerintem túl korán érkeztünk a csornai állomásra, amire az volt kiírva, hogy Attala-Csorna. Miért Attala - gondoltam -, amikor mindenki Atalának mondta ugyanúgy, mint ahogy Attilát is mindenki Atillának mondta. Nem is jár rá az ember nyelve - gondoltam később is. Valami fanyelvű idegen barát egyszer rosszul beleírta valami anyakönyvbe, és az utána következő birkaként mentek utána. Csak Gárdonyi nem ment utána, pedig ő Ziegler volt. Vagy talán éppen azért? Karádon is tudtak magyarul...

Mindezeket persze sokkal később gondoltam. Akkor azt gondoltam,, hogy a vasutasok rosszul tudják. Ezen megnyugodva megváltottam nagymama jegyét Pestre, és máris zengeni kezdtek a sürgönydrótok, jelezve, hogy mellettünk veri már a

vaskerekek csattogása a síneket.

A bezúduló vonat mindig összeszorította kicsit a szívemet, de most nem volt tétovázni való idő.

- Csorna, egy perc! - kiáltotta a konduktor, akit Göllében kandoktornak tituláltak, és nagymama alig ért fel a vagonba, a vonat máris megrándult, és zihálva, sisteregve elindult Pest felé.

Pista bácsi helyet csinált maga mellett a bakon, mert ha magunk között voltunk, lépésben mentek a lovak, akik tudták, hogy ilyenkor bizalmas beszélgetés következik, ami átöleli a Lakatos Julcsa törvénytelen gyerek és a szüzdohány közé eső egész témakört.

Pista bácsit főleg a finánc nem látta dohány érdekelte.

- Az öregúr még azt pipál?

- Azt, Pista bácsi. Akkor várta a dohányos embert, amikor Kaposban voltunk.

- Csak hozná ki levelesen. Jobban megvágom én, mint a bóti, aztán olyankor kapok is.

- Majd megmondom neki. Van egy szivarom is, Pista bácsi!

- Na látja - mondta Pista bácsi elismerően, mert véd- és dacszövetségben voltunk a szivarokat és az illetéktelen lovaglásokat illetőleg.

De ekkor már reggel lett, a nyárszagú reggel minden illatával és ragyogásával. Lépésben is szállt utánunk a por, egy-egy lepke hintázott át az úton, s a nap melege megfogta már a kabátomat.

Előttünk ballagott valaki, nagy bugyorral a hátán.

- Alighanem a Kuka Juli - mondta Pista bácsi, és én gondolkodtam, hogy felvesszük-e, mert Juli nénivel félig-meddig haragban voltunk. Kuka Juli tulajdonképpen nem volt kuka, azaz néma, csak félig-meddig. Görcsös torokhangját alig lehetett érteni, és - egyéb elfoglaltság híján - ő volt a falu hírharangja, és nagymama, de főleg Lujzi néni pletykahordója. Egyszer aztán valami csúnya pletykába keverte a házunkat, s anyám - amilyen szelíd volt egyébként, olyan kereken kidobta Kuka Julit, halálosan megbántva ezzel Lujzi nénit is. Ezek régi dolgok, de lett újabb is. Nagymama ugyanis titokban továbbra is igénybe vette Juli néni szolgálatait este, sötétben és Compó bácsi kertjén keresztül.

Itt kezdődött az újabb baj, aminek okozója részint én voltam, részint Báthori Erzsébet, Csejthe vár asszonya. Az a bestia.

Tavaly búcsúkor vettem meg tíz krajcárért a csodálatos könyvet, amely megölt szüzekkel és egyéb borzalmakkal volt teli, és reszketve olvastam este az ablaknál, amúgy is majd kibújva a bőrömből az izgalomtól, amikor szinte a fülemnél, a sötétben megszólalt Juli néni gurgulázó torokhangja.

A szerencsétlen nem tudta, hogy én Csejthe vára fürdőszobájában vagyok abban a pillanatban, ahol éppen ölik a tizenhatodik szűz lányt - s ijedtemben akkorát ordítottam, mintha engem öltek volna, és felrúgva asztalt, lámpát, félholtan estem ki a konyhába.

Persze kitudódott minden. Anyám és nagymama egy hétig nem beszéltek, de aztán kibékültek, mert nagyanyám megígérte, hogy Juli hírszolgálatait a jövőben mellőzni fogja.

A Juli nénivel való kalamitást természetesen Pista bácsi is tudta, és most rám nézett. Közben már el is értük a szegény öreglányt, aki izzadtan vonszolta magát és a bugyrot hazafelé. Szinte öntudatlanul fogtam meg Pista bácsi kezében a gyeplőt.

- Üljön fel, Juli néni!

Aztán nem szóltunk hazáig egy szót sem, de most, ahogy visszanézek fél évszázad szagot mészességéből, a szegény öreglány párás, meleg szemét ma is látom. Apámék délután mentek el, s ugyanaz a vonat hozta anyám szüleit. Egy időre tehát Kati nénivel uraltuk a házat, ami abból állt, hogy sóhajtoztunk, és többször biztosítottuk egymást, hogy "majd csak elmúlik ez is". Nem is értem, miért féltünk, hiszen kaposi öreganyám nem volt rossz asszony, és szíve is volt, ha éppen kellett, de felmelegedni mellette még percekre sem lehetett. Ami puha, magyar világunkban osztrák ulánus lánya maradt mindhalálig, s ha ezt ilyen pontosan akkor nem is tudtuk, de - éreztük. Távol maradt tőlünk még kedvességében is, s alig volt jó szava, ami után valami hűvös kijózanítás ne következett volna. Nem tudta elengedni magát, de nem is akarta. Talán ha németül beszéltünk volna?

Nem tudom!

Délután még felmentem a padlásra barátaimhoz, de a ládához nem nyúltam. Alig gondoltam valamit, s a válaszok is, a reccsenések és sóhajtasok is kedvetlenek voltak.

- Van, ami van - ásított a fületlen köcsög -, van, ami nincs. Jó, ha tej van bennünk, rossz, ha ecet. De végül mindeniket kiöntik.

Ebből nem sokat értettem.

- Nem akarsz levelet olvasni, kisfiú? - ingott a lakat, de mintha nem is ingott volna.

- Nem! - húztam el a szám.  
- A német asszony jó asszony! - nyekergett a karosszék. - Rendes, tiszta, és a kelt tésztája csodálatos. Csak hát német. Olyan, amilyen. Sokat gondol első urára.

-Hátigaz?

- Igaz, de erről nem beszélnek. Az első urát jobban szerette, s annak a lányát is jobban szereti. A fajtája. De benneteket nem csal meg... Jó asszonya öregapádnak a maga módján, és soha nem hazudik.

- Egy kis finom hazugság elengedhetetlen minden művelt társaságban - izgett-mozgott az alsószoknya. - Na, hiszen! Mindent bevallani!... Egy kis finom mellébeszélés éppen olyan kelléke minden rangbéli társaságnak, mint a barátoknak az igazmondás.

- Ne hallgass oda, fiam. Így szoknyában is csak az alsó beszél. Hallgatni is lehet - recsegett a karosszék. - Az én asszonyom sokszor hallgatott, amikor beszélhetett volna. Ha nem tudsz jót mondani, inkább hallgass, fiam. Aztán elmúlik a pillanat, amikor hazudni kellett volna...

Én nem hazudok, ha nem muszáj - gondoltam -, de ha muszáj... Ekkor> csend lett, és én felálltam.

- Azért ha lehet, nézz fel hozzánk, kisfiú - integetett Sinyi bátyám kalapja. - Aztán ha kiabál az öreg sárkány...

- Ez útszéli hang - rándult meg a nadrág - dámákkal szemben...

- De nem is kiabál - mondtam elkeseredetten. - Soha nem kiabál. Talán jó is volna, ha egyszer kikiabálná magát... - és elindultam lefelé, de azt még hallottam, amikor Sinyi bátyám vándorbotja azt dörmögte:

- Útszéli! Úristen, bárcsak valamelyik útszélen kopoghatnék akár ennek a kisfiúnak a kezében, akár pálmák alatt Szicíliában, akár lengyel tölgyek, német fenyők, akár magyar akácok alatt...

- Ebből nem lesz vándor - huhogott a kémény.

- Elég baj - billegett a szarkatoll -, elég baj. Mert akkor talán boldog ember lehetett volna...

Még fenn volt a nap, amikor megérkezett a kocsi, s mi Kati néniével úgy álltunk az ajtóban, mint két iskolás gyerek az apám előtt...

Aztán kezét csókoltunk.

- Mein Kind, de megnőttél! Arra a csomagra vigyázz, Kati, törékeny...

- Jó színed van, Pista fiam - mondta nagyapám, és egy szelíd barackot helyezett el fejem búbján, aztán Pista bácsihoz fordult: - Megvan még a kaszakés?

- Meg bizony, főerdész uram. Gondoltam, lesz valami, hát már tegnap megfentem...  
- Okosan. Majd szólok. Ezzel

bementünk a házba.

Ekkor én látszólag feleslegessé váltam, mégis ott ténferegtem, mégpedig ünnepi díszben és cipőben, a nagyszülők tiszteletére.

- Akarsz valamit, fiam?

- Levetkőzhetem, nagymama? Nagymama megállt a bőrönd kirakásában.

- Csak nem akarsz lefeküdni?

- Ez az ünneplő ruhája - magyarázta Kati néni. - A cipő meg töri a lábát.

- Persze hogy levetkőzhetsz - vágta el a további magyarázatok útját nagyapám. - Úgy'tégy, ahogy máskor. Most már nem vagyunk vendégek.

Nagyanyám mintha még mondani akart volna valamit, de aztán visszahajolt a bőrönd fölé, én pedig nagymama kis szobájában felrántottam a hétköznapi ruhát, és az ünneplő ruhát elraktam, ami egészen kivételes eseménynek számított. Szinte magam is meghatódtam rendességem eme magas fokán, s elhatároztam, hogy lemegyek az istállóba, mert az eseményeket meg kellett beszélnem Pista bácsival.

Az ajtó az én kezemben könnyen nyíltak és nesztelenül, aztán már surrantam is, mint a gyík a fű között, de nagyanyám éppen akkor lépett ki a folyosóra. Kaposi nagyanyámnak megvolt az a keserves tulajdonsága is, hogy ő mindig éppen akkor a legrosszabb pillanatkor lépett ki vagy lépett be, vagy nézett oda. Talán nem is volt ez szándékos, de a kényes, sőt kellemetlen helyzetek szinte az ölébe hulltak.

- Hová még, fiam?

- Az istállóba.

- A szépírás már kész?

A folyosó kissé megingott körülöttem, de szerencsére árnyékban álltam, és így vehemens pirulásom nem volt észrevehető.

-Igen...

- Mutasd meg, fiam.

Kissé reszketett a kezem, amikor a tegnapi oldalt bemutattam.

Nagyanyám alaposan megnézte az írást, miközben talpam alatt mintha hangyák mászkáltak volna.

- Na! Nem is rossz! Apádnak nincs igaza, mert igenis javult az írásod. - Ezzel egy kis ceruzacsutkát vett elő zsebéből, és a lap sarkára kemény betűivel odaírta a dátumot.

- Így! Ez a rend! Majd ha elmegyek, akkor is odaírom, és bemutatjuk apádnak. Ha pedig elmész valahová, mindig szólj, hogy tudjam, hol vagy.

- Igen! - és kiszédelegtem a folyosóról, és nem mentem sehová, mert már elfeledtem, hogy az istállóba akartam menni.

Megette a rosseb az egészet - dühöngtem, hiszen legtöbbször minden terv nélkül lődörögtem ki az udvarból elől, vagy a kertből hátul, és a cél csak később mutatta meg magát. És most úgy éreztem, hogy az én terv nélküli szabad világom készül összedőlni.

- A kulcsokat, Kati - hallottam belülről -, szedd össze a kulcsokat.

- A kulcsokat?

- A kulcsokat! Magyarul mondtam, nem?

Kati néni úgy ment el mellettem, rám sem nézett. Arca vörös volt, szinte fénylett. Becsukta a padlást, pincét, kamrát, és bevitte a kulcsokat, én pedig kotródtam az istállóba.

Pista bácsi a kaszapengéből készült dohányvágó kést élesítette.

- Nem szólt még az öregúr?

- Nem!

- Na? - nézett rám. - Valami baj van?

- Hát, ha elmegyek valahova, jelentkezni kell. Kati nénivel összeszedette a kulcsokat - mondtam tiszteletlenül, meg sem nevezve az "illetőt", de Pista bácsi tudta, kiről van szó, és mosolygott, enyhén szólva vigyorgásnak találtam.

- Katonalány - pengette meg a kést a kövön -, krucifix! Rödöt tart... katonalány...

- Ulánus - légyintettem megvetően lengyel dédapám emléke felé.

Ekkor robbant be az ajtón Kati néni.

- Süketök vagytok? Gyere dohányt vágni! - és bevágta az ajtót.

Pista bácsi kötényt kötött, s ez a pap öltözését juttatta eszembe, amikor ministráltam.

A tornácon már ki volt rakva a leveles dohány, és nagyapám ott ült mellette a hosszú szárú pipával.

- Ez szuloki, ez kopári - mutatott a kétféle dohányra. -Egyformán végy mindenikből, aztán majd megkóstoljuk. A szuloki kicsit erős, de a kopári valami török dohány. Akár a tubarózsa.

Ezen az éjszakán Kati nénivel aludtam, mert a megszokott helyemhez ragaszkodtam, de másutt nem is volt ágyam. Azt gondoltam, majd Kati nénivel megbeszéljük a dolgokat, de elaludtam, mielőtt még bejött volna, és csak hajnalban ébredtem fel, mert Kati néni forgolódott, az ágy nyekergett, és az öregasszony még sóhajtozott is. Egy darabig vártam, hogy talán elkezd beszélni magában, mint nagymama, de mivel csak sóhajtozott, hát megszólaltam.

- Hajaj! - mondtam én is, jelezve, hogy egy helyen szorít a cipő, bár egyikünk se hordott cipőt, csak vasárnap. Kati néni tutyit viselt, amit maga talpalt, s amit talán házicipőnek lehetne nevezni, de nem lehet, mert tutyi volt.

Posztócipő - saját gyártmány -, hazai nyers vászonnal talpalva. Télen és sárban persze nem lehetett hordani, mert olyankor "klumpákba" bújt az ember tutyistul.

A klumpa facipő volt, amit a pitvarban lerúgott az ember, és tiszta lábbal lépett a konyhába, mert göllében minden ház a konyhával kezdődött, és jobbra egy szoba, balra egy szoba.

- Miért nem alszol? - mondta Kati néni. - Majd még annak is én löszök az oka...

- Nagymamával is szoktunk ilyenkor beszélgetni - igazoltam hajnali éberségem, mire Kati néni újra sóhajtott.

- Ennek is a Lujzi kisasszony az oka. Má lánykorába se fért abőribe...

- Lujzi néni?

- Az hát. Gyűjön ide, ha az anyját akarja látni, ne utaztassa azt az öregasszonyt. Most megint összemöntenek László úrral, szegénnyel.

- Laci bácsi jó ember.

- Az a baj! Olyan ember köllene neki, mint Miklós úr, az majd helyreigazítaná az esze kerekét... Most aztán más világ van. Csak kibírja az embőrfia.

- Majd elmúlik - mondtam, ahogy hallottam.

- E hát! Te majd csak csavarogsz, de én nem möhetők világgá...

- Én se mehetek, Kati néni. Ez a nagyanyám mindig tudni akarja, hol vagyok.

Kati néni nem válaszolt, s talán arra gondolt, hogy ki az ördög tudja kilenc órákor, hogy hol lesz tíz órákor? Mert én arra gondoltam. Átmegek, mondjuk,

Fekete István; Csend

Berta Jancsiékhoz nyolckor, aki azt mondja, tud egy szarkafészket a Cöndében. Egy egy óra. A szarkafészek üres, mire valaki tud egy szárcsafészket, de ott mély a víz. Kilenc óra. Valaki ekkor fürdést ajánl, ahol már alig van víz, csak sár, tehát lemosakodni vissza kell menni a Kács alá. Tíz óra... Közben eszembe jut, hogy Compó bácsinál megérett a szentiványi alma. Az almához kenyeret is ad Compó bácsi. Tizenegy óra. Eppen végeztünk az evéssel,

amikor jön Dékány bácsi, s azt mondja, hogy:

- Gyerökök, ki húzná el a delet? Mert neköm a lucernát köne levágni.

Ezt visszautasítani nem lehet két okból. Először Dékány bácsi megsértődne, és máskor sem enged harangozni, másodszor a harangozás első osztályú élvezet. Tehát meg kell várni a delet, s mire az ember hazaér sáros lábbal, mint egy böjti réce és hajában a torony pókhálójával - már a húsnál tartanak.

Hogy Kati néni erre gondolt, vagy nem erre gondolt, nem tudom, de hogy így történt, azt tudom.

Az asztalnál hideg csend fogadott.

Köszöntem, és elfoglaltam a helyem, ahonnét hiányzott a teríték.

A csend egyre nyomasztóbb lett. Nagypára néztem, de nem nézett vissza.

- Mosakodj meg - mondta nagyanyám mellesleg -, aztán behozhatod a tányérod.

- Dékány bácsi megkért, hogy harangozzak helyette... Nem válaszolt senki.

- Azt mondtam tegnap - szólalt meg később nagyanyám -, tudni akarom, hova mégy.

- Azt reggel még én sem tudom, nagymama.

- Hát vársz, amíg összeszeded az eszed. Ezt parancsoltam, és ha az ebédről kése, elmehetsz ebédelni a harangozóhoz. Nagyon csodálkozom, hogy apád nem tanított rendre...

Hallgattam. Egy darab húst már megettem, és a másik nagyanyám ilyenkor vagy kitett még egy darabot, vagy megkérdezte, hogy nem kérek-e még.

De most csak ültünk. Hogy apám nem tanított volna? Egyébre sem tanított, s általában rend volt nálunk, de nem kaszányarend. S az ebédétől általában nem szoktam elkészni, de ha pár percet késtem, legfeljebb összeszidtak. Néha apám is késett, s ilyenkor vártunk.

- Megmondtam már, hogy ne várjanak. Dolgom volt. De azért mindig megvártuk.

Most pedig csak ültünk; nem kínáltak, és én nem kértem.

- Hát ha nem kérsz már, szólj az asszonyoknak.

- Kati néninek?

- Úgy tudom, más asszony nincs a házban...

Én is úgy tudtam, de ez a piszkálódó stílus új volt és dühítő.

Kati néni szedte a tányérokot.

Ültünk, s ezt a megátalkodottságot nem tudtam megbontani. Nem tudtam, mit mondjak vagy tegyek; bizonytalan lettem abban is, amit tudtam. Ültünk, s én kezdtem elálmosodni.

- Mit csinálsz délután?

- Nem tudom - rebbentem meg, mert valóban nem tudtam.

- A feladatot leírtad?

- Még nem.

- Mindjárt hozzáfoghatsz. Én a helyedben már leírtam volna.

- Ilyenkor aludni szoktunk a nagymamával.

- Nem bánom. Elég rossz szokás telt hassal lefeküdni, pláne egy gyereknek, de ha megszoktad, nem bánom. Utána bemutatod a szépírási füzetet.

- Igen - álltam fel, és kifelé indultam.

- Köszönöm az ebédet! - szólott utánam élesen nagyanyám.

- Igen - mondtam -, elfeledtem. , Nagyanyám csak

legyintett.

- Schrecklich! - mondta, én pedig eltávoztam a konyha felé, és feldúlva latolgattam a történeteket, amelyek egészen leverték. Hiszen felvetettem én is magamban, hogy megköszönjem-e az ebédet, ami általában szokás volt nálunk is, és ha Kaposban voltam, ott is, de a történetek után úgy gondoltam: nem köszönöm meg. Mért köszönjem meg? Ezt az ebédet szüleim adták, és Kati néni főzte. A kaposi nagymamának ezért köszönet jár.

Aludni azonban nem tudtam. Nézegettem a szépírásfüzetet, és megállapítottam, hogy írásom akár javult, akár nem, az a betyár dátum ott van, és régebbi oldalak bemutatásáról szó sem lehet. Mit lehetne itt csinálni? Semmit sem lehetett csinálni! Semmi kiutat nem találtam, pedig - az íráson kívül - mindenre gondoltam. Sajnos, azt az egy oldalt le kellett írni.

"Utána bemutatod a szépírásfüzetet!..."

És mindezt azért, mert Lujzi néni nem fért a bőrébe, aztán "összementek" László úrral...

Összementek - gondolkoztam. - Milyen jó az öregeknek. Szétmennek, aztán - ha rájuk jön - összemennek. Ezen az izgalmas problémán tudásomat meghaladó módon

Fekete István; Csend

törtem a fejem, elképzelve Lujzi néni összemenését Laci bácsival...

De ettől csak az idő múlt, és nem lett belőle legalább harmincszor leírva, hogy "Sokhalú Balaton, jó ború Badacsony".

Utáltam! Csak legalább más is lett volna. Akár az Anyám tyúkja vagy a Himnusz váltakozva. És ott volt a János vitéz! Az igen! Már háromszor elolvastam a dísznóól padlásán, pedig majd megettek a bolhák. Az a Petőfi, az tudott írni, pedig nem is írja ipsiszonnal a nevét.

Szabadság, szerelem, E kettő kell nekem...

Nekem is - gondoltam, bár e pillanatban a szabadság égetőbb volt a szerelemnél, amellyel teljesen rendben voltam. Ilona lesz a feleségem - ezt már eldöntöttük - vagy Treszka! Más szóba se jöhet. Ilonának eszményi kis kontya van, bár Treszka - az új rékliben - mutatósabb. Ez az ügy ráér, de a szabadság nem ér rá, úgy éreztem, tehát tintával, tollal, a füzettel kivonultam a kertbe a mogyorófák alá, ahol kerek malomkőasztal volt, s reméltem, ott még a sokhalú Balatonnal is jobban boldogulok.

De nem ment, és nem ment!

Csak néztem a papírt, és nem akartam írni.

A padlásra akartam menni, az istállóba. Kács alá, akárhova.

A kezem mintha kőből lett volna.

A mogyorófák suttogtak felettem, az asztal szélén egy szőrös hernyó araszolta magát előre, és a kovácsműhelyből odahallatszott, amint Compó Lajos veri a vasat.

- Plink... plink... és valahol egy sárgarigó furulyázott. Testemen-lelkemen átringott az édes kert- és szénaszagú

nyár, de "Sokhalú Balaton..." csapja meg a ménkű a "Jó ború Badacsonnyal" együtt. Hát a dörgicsei, az kutya? Miklós bátyám azt mondta, hogy egy akó badacsonyiért nem ad oda egy pohár dörgicsei rizlinget... igaz, az is ott van valahol a Balaton körül. Pedig Miklós bátyám ért hozzá...

- Bor: bor - szólt akkor közbe Lujzi néni, aki mindig közbeszólt, csak a prédikációba nem. Arról utólag nyilatkozott.

- Ne kotyogj, Lujzi, olyasmibe, amihez nem értesz - mondta Miklós bácsi, és talán még mást is mondott volna, de Lujzi néni megsértődve, királynői tartással kivonult a szobából.

- Ne bántsd Lujzit - és nagymama könyörögve nézett fiára. - Tudod, milyen érzékeny...

- Ne beszéljen bele, amihez hatökör.

Erre nagymama is kiment a szobából, s én olyan tisztán láttam ezt a jelenetet, hogy észre sem vettem Pétert, aki már bent keresett, és most itt állt előttem.

- Kati néni azt mondja, leckét írsz... -Látod...

Péter leült mellém, és nézte az üres oldalt.

- Nem látom...

- Hát még nem írtam, de kellene...

- Írd le gyorsan, addig elmegyek. Deres Laci ad egy fia gilicét öt krajcárért. Ide hozom. Kalicka már van, aztán megetetjük.

Péter elment, és most már egészen természetes lett, hogy a szépírást le kell írni... Most már volt miért leírni, mégpedig sürgősen. A mindenfelé csatangoló gondolatok eltűntek, és nem maradt más, mint gyorsan írni és szépen írni. A mogyorófák, a kert, a kőasztal és paradicsomkarók megmaradtak ugyan, de csak kertnek, és nem szóltak bele semmibe, s ugyanígy viselkedett a János vitéz, Ilona kontya és Treszka piros réklije is...

Sokhalú Balaton, jó ború Badacsony. Ez a cél, és más semmi. A sietségben ugyan a Balatont egy helyen két tével írtam, a Badacsonyt pedig Badaconnak, de ne felejtsük el, ez szépírást volt és nem helyesírást.

Közben kijött nagyanyám, ami nagymértékben zavart, de végül is befejeztem, és boldogan tettem le a tollat.

Nagyanyám megnézte az írást, de csak úgy melleleg. Mintha már nem érdekelte volna.

- Valami gyerek volt itt az előbb...

-Péter!

- Azt mondja a Kati: tüdőbajos.

- Első tanuló az iskolában.

- Az szép, de tüdőbajos. Majd mondd meg neki, hogy ne jöjjön ide.

- Péternek?

- Igen. A tüdőbaj ragályos. Azt mondja a Kati: az egész család tüdőbajos. Ne jöjjön ide!

- Péter?! - és könnybe lábadt a szemem, de nagyanyám ezt nem vette észre, pedig amúgy mindent meglátott.

- De ha te nem akarod, majd én mégmondom neki. ,

Fekete István; Csend

És meg is mondta. Igaz, szépen mondta meg, még vigasztalta is, de megmondta, én pedig ültem a kőpadon keserűen, megszügyenülve, hogy még szólni sem tudtam. Péter eltámolygott a gilicével, amelyet magához ölelt, körülöttem pedig hernyós, férges és nyers földszagú lett a kert és az egész világ.

Megutáltam a nagyanyámat, és aznap már nem is csináltam semmit. Egy darabig sírtam; aztán sírtam és káromkodtam, később csak káromkodtam, kimerítve Görbic Pista bácsi egész készletét, ami pedig tartalmas és meglepően változatos volt... Kati néninek pedig megmondtam a magamét, amíg nagyapámék estefelé a kertben sétáltak.

- Most aztán kitiltotta Pétert a házból, mert maga árulkodott. Hát csak jöjjön meg nagymama.

- Én csak az igazat mondtam - mosakodott Kati néni. - Ki a rosseb gondúta, hogy ez lösz belüle? Aztán ezök úgyis emönnék...

Ez a halvány reménységű kissé megvigasztalt, de azért azt mondtam: lefekszem, mert nem jól érzem magam.

- Ágyazzon le, Kati néni!

- Baj lösz, möglátod - mondta, mert Kati néni ismert, és egy pillanatig sem hitte betegségem.

•- Borzongok - mondtam a bevált recept szerint. - Nem is kérek enni...

- Hát én leágyazhatok - mondta, és vállát húzogatta, amiben benne volt, hogy a következményekért nem vállal felelősséget. Lefeküdtem tehát, és valóban borzongtam - amíg fel nem melegedtem.

Amikor nagyanyám meglátogatott: megint borzongtam. Keze hűvös volt, mint a téli alma.

- Lázad nincs - állapította meg -, tehát gyomorrontás. Próbálj aludni, és estére csak egy üres teát kapsz.

Ezzel kiment a szobából, amely az igazi nagymama nélkül üres volt és hideg tanácsstalansággal teli. De a teát nagymama maga hozta be.

- Idd meg forrón, és vedd be ezt a hashajtót. Ilyenkor ez az egyetlen orvosság.

- Később bejött nagyapám is, maga előtt tolva hosszú szárú pipáját.

- Meséljen valamit a gyerekek - adta ki a parancsot nagyanyám. - Ámbár a pipa nem való betegszobába.

- Nagyon szeretem a pipaszagot, különösen ha rám fújja nagyapa...

- Hát csak fújja - állt fel nagyanyám sértődötten, és kiment, mert a pipát csak megfelelő körülmények között tartotta illendőnek.

Nagyapa aztán mesélt csodálatos vadászatokról, nagyurakról és orvadászokról, sőt kalózhajókról is, ami egész éjjel üldözte őket valahol a Vörös-tengeren...

- Ott, ahol a zsidók átkeltek?

- Hát, fiam, én azt nem tudom, de még ágyúval is lűttek ránk...

Nagyapának akkor valami nagy úr volt a gazdája, és ott vadásztak az afrikai partokon, s a sikeres menekülés emlékére kapta a hercegtől azt a kék köves, monogramos gyűrűt, amit mindig az ujján hordott.

- Nagyapáéknak is volt ágyújuk?

- Volt a fenét. Csak puskánk vót, de azt használtuk is, mert néha már puska lövésre közelítettek meg, s akkor egy arab az árbocról ordított angolul, hogy álljunk meg, nem lesz semmi bajunk. Hát amikor legjobban ordított, azt meglűttem. Akkorát csattant, amikor a fedélzetre esett, hogy áthallatszott...

- Aztán... nagyapa... aztán?

- Aztán elmaradtak, mert közeledtünk a kikötőhöz. Akkor lettem főerdész. Közben alnyarodott. A szoba falai széthulltak, mert mi vadásztunk. Szalonkára, vadlibára, őzbakra... Szerencsétlenségemre a pipa kifogyott, mert még most is ott vadászunk (ami nem is lenne rossz), és nagyapa ajánlotta, hogy aludjak, reggelre nem lesz semmi bajom, aztán otthagytam.

Egy darabig még magányosan is vadásztam, de aztán egyre jobban éreztem, hogy rettenetes éhes vagyok. Nagyapáék az úton állandóan ürücombot ettek angolosan meg szalonkát meg foglyot agyagban sütvé... és romlatlan gyomrom valósággal mennydörgött, mire Kati néni úgy kilenc óra tájban előkerült azzal, hogy:

- Na, hál' istennek, ez a nap is

lefogyott! Hogy vagy?

- Éhes vagyok! Borzasztó éhes vagyok, Kati néni, hozhatna egy kis kenyeret meg szalonnát a kamrából.

Kati néni keserűen nevetett.

- Jókat gondolsz te is! Hun a kulcs?

Erre nem gondoltam, s most, ha ez lehetséges, még éhesebb lettem.

- Karikán van minden kulcs. Ha hozzányúlsz, zörög, mint a nehézség...

Később azonban Kati néni is meghallotta gyomrom zenebóját, mert azt mondta:

- Gondultam valamit! - Azzal úgy, ahogy volt, alsószoknyában, mezítláb kiment a szobából. Én pedig vártam, de féltem is, mert ha nagyanyámék felébrednek, abból



Fekete István; Csend

nagy baj lesz. De nem ébredtek fel, mert egy jó negyedóra múlva hangtalanul nyílt az ajtó, és Kati néni valami kis csomagot tett ágyamra, aztán meggyújtotta a gyertyát.

- Ógyél! Minket se a gólya költött...

- Hogyan?... - kezdtem.

- Hogyan, hogyan, hát átugrottam ehhez az Örzsizhez, mondom, megehültél, aztán most már nem akarjuk fölkelteni az öregeket. Mert - tette hozzá - ugye, azért a házat se lehet kibeszélni, hogy nem kapsz eleget önni...

Ettem! Ettem, s azóta tudom, hogy a vékony füstölt szalonna paraszti rozskenyérrel a legjobb étel a világon.

Ez a megelégedettség még másnapra is elhúzódott, mert már hajnalban átszaladtam Péterhez, mondván, hogy a Kács alatt találkozunk, s utána minden nehézség nélkül leírtam a Sokhalú Balatont harminczszor, azaz a kötelező oldalt. Mire nagyszüleim megjelentek a porondon, már gyógyultan jelentkeztem, bár kissé ványadtan, mert megfélekedezve a hashajtóról, már hajnal előtt úgy kellett távoznom az illemhely irányába, mintha tűz

ütött volna ki a szobában. De utána jól éreztem magam, hogy mire nagyapámék a reggelizőasztalhoz ültek, már nemcsak a napi programot, de a leckét is elintéztam.

- Na látod - mondta nagyanyám -, na látod. Nincs rá gondod, és más okos dolgot is csinálhatsz...

- Szeretnék a Kács alá menni. Ott szoktunk játszani...

- Miféle hely az?

- A Kácsalja? - néztem nagyot, de nem tudtam folytatni, mert a Kácsalja az Kácsalja. - Jó hely... egy kis árok, nagy rét meg minden. Ott szoktunk labdázni - mondtam öntudatlan ravaszsággal, mert reméltem, hogy az ártatlan labdázás ellen nagymamának nem lesz kifogása.

- Valami felnőtt van ott, aki vigyáz rátok?

- Felnőtt? - rémültem meg, s a pillanat ezredrésze alatt átfutott gondolataim között, hogy nagyanyám nem érti a dolgokat.

A felnőttek dolgoznak, és eszükbe sem jut a csatangoló, fürdőző gyermektársadalmat ellenőrizni. Ez az ő idejük, szabadságuk, gyermekségük. Van azoknak magukhoz való eszük, és vigyáznak magukra. Aki pedig beveri a saját fejét, elvágja az ujját, hát az verje be és vágja el. Legközelebb majd vigyáz magára. Igaz viszont, hogy veszedelmes játék vagy játékszer - nem is került a kezünk ügyébe. A vízbe belefulladni nem lehetett, a tűzrakással vigyáztunk, és nem is emlékszem, hogy valaki fáról potyogván komolyabban megütötte volna magát.

- Felnőtt? - ismétéltem meg a kérdést, hogy legyen idóm egy kis diplomáciára, szóval hogy a ló, azaz a Kácsalja olyan legyen, hogy: ha akarom vemhes, ha akarom, nem vemhes.

- Felnőtt... persze hogy van. Deres néni mindig ott van. De más asszonyok is. Deres néni a vásznakat fehéríti, a többiek meg csalánt szednek, kihajtják a libákat...

- Majd megnézem.

- Ebbe a gondolatba belepirultam, de már a másik pillanatban a fűzfák mögötti térségre gondoltam, ahova a szánkázó dombról nem lehet odalátni, mert az egy pillanatra sem jutott eszembe, hogy az ulánus lánya másként gondolkodik, mint mi magyarok...

Nagyanyámnak eszébe sem jutott kijönni a Kács alá, de elég volt a félelem pályáját a nyakamba dobni, hogy valami terjedelmesebb csavargás ne legyen a dologból, és gyenge vállam egy percig se húzhassam ki a felügyelő szemek igájából.

El is romlott az egész délelőtt, mintha az én idegességem rászállt volna az egész társaságra, akiknek beszámoltam öreganyámról, mire Jancsi mondott valamit nagyanyával kapcsolatban, amit nem ismétélhetek, de amiért Jancsit úgy lenyomtam a víz alá, hogy a szeme fönnakadt.

- Marha vagy - köpte ki Jancsi a vizet. - Azt hiszed, öreganyádnak eszibe jut kigyünni?

Jancsi kijelentése megnyugtató, ezért hamarosan kibékültünk, de a déli harangszót nem hallottuk meg. Az idő gyanúsan hosszúnak tűnt, ezért megkérdeztük Finta bácsit, hogy hány óra lehet. Finta bácsi ott kaszált a réten, s miután körülményesen letette a kaszát, felnézett az égre, aztán a kaszanyél árnyékára.

- Ujjan egy óra körül - mondta. -Ez a Bandi már régen elhúzta a levesnótát.

- Nem hallottuk - reménykedtem.

- Nem csodálom. Keleti szél van, aztán ordítóztok, mint a fába szorult féreg...

Atyaisten - gondoltam -, mi lesz ebből! Hát nem lett semmi, de ebéd sem lett.

- Eredj oda, ahol eddig voltál - mondta nagyanyám hidegen, de látszólag nem is haragudott. - Ott talán adnak... de itt, amíg én itt vagyok, délben van ebéd.

Kati néninek is szüksége van egy kis pihenésre, nem gondolod? Kérj tőle, talán ad valamit...

Aznap mélyen megsértve a konyhában ebédeltem, de - tészta nélkül.

- A diós rétest elzárta, a fene essék beléd, hogy nem tudsz időre meggyünni - mérgelődött Kati néni.

- Nem hallottuk a harangszót - védekeztem -, isten bizony, nem hallottuk.

Kati néni csak a vállán rántott egyet.

- Hát most nyeld le, amit főztél.

Látszólag Kati néni is haragudott, ez pedig nagy baj - gondoltam, ezért nem sértődtem meg, sőt, amikor ebéd után a padlásra ment kukoricáért, készségesen felajánlottam a segítséget. Fel bizony, mert amikor nagyanyám kezében megzörrent a kulcsosomó, egy villanással megszületett bennem a terv is...

- Segítek Kati néninek!

- Nem kő neköm segítség.

- Csak segítsen - mondta nagyanyám. - A jó szándékot nem szabad elutasítani: segíts csak, fiam; aztán fekjüdj le, és ha felébredtél, kaphatsz a rétesből...

Mentünk felfelé a padlásra, és én jól éreztem magam, mert a megbocsátás teljesnek látszott, s elseperte minden megbántottságom és büntudatom. Én is megbocsátottam, mégpedig teljesen.

Amikor felértünk, Kati néni megállt, és rám nézett. Keményen, de nem haragosan.

A szemembe nézett, hogy belepirultam.

- Úgyse mondod mög, te lóköető, úgyse mondod mög, pedig csak azt szeretném tudni: mi van a füled mögött a gazban?

- Kati néni!

- Ugye mondtam, hogy nem mondod mög... pediglen mindig jó szívvvel vótam hozzád... pedig sokat tudok...

- Kati néni, isten bizony... Számra tette a kezét.

- Ne esküdj! Ne mondd mög! - és elfordult.

Fáradt, lemondó mozdulata szíven ütött. Ott álltunk, és tisztán hallottam az öreg karosszék biztató reccsenését, és megfogtam Kati néni szívós, öreges, vékony karját.

- Kati néni, megmondom!

Az öregasszony szeme tágra nyílt, mint a lámpa, amikor felsrófolják, s amikor pár szóval elmondtam, hogy az öreg holmik a barátaim, és szólnak hozzám, szívére szoritotta a kezét.

- Gondutam. Olyan a szömöd, mint a kutyáé. A nagyasszony szeme vót ilyen, meg nézd meg az öregapádét...

Megsimogatta arcom.

- Másnak ne mondd el, én meg tudom, amit tudok, de már el is feledtem. Na, tartsd a zsákot!

Tartottam a zsákot, és amikor lefelé mentünk, arra gondoltam, hogy Kati néni a barátom, akár az öreg karosszék, de mindent nem tud. Amikor leértünk, kértem a kulcsot.

- Majd én - tette le a zsákot, aztán a nagy kulcsot csattanva kétszer megfordította a zárban, hogy ha hallaná valaki, hát hallja, hogy a zár kétszer lett ráfordítva, ahogy szokás.

De én Kati néni kezét néztem. A zár ugyan kétszer csattant, de egyszer balra, egyszer jobbra. - Elpirultam, és megdobbant a szívem - az ajtó nyitva maradt.

Kati néni rám nézett, és suttogva azt mondta:

- Hát tudok-e mindönt?

A gerincemen mintha hangyák mászkáltak volna, mert Kati néni azt csinálta, amit én akartam.

-Vigyázz!

A folyosó végén nagyanyám állt, és átvette Kati nénitől a kulcsot.

- Pihenj, Kati. Pisti is lefekhetik, mára már kiszórakozta magát.

A padlásajtó tehát látszólag zárva volt, de nekem a rabságban ez jelentette a szabadságot. És Kati néni jelentett még nagyobb szabadságot és hitelességet abban a világban, amiben másként hittem, mint a közönséges életet élő dolgokban. Néha jobban és néha lazábban, néha valahogy furcsán összekeveredett a kettő és végül is: múlandó volt mindegyik, de az észlelés pillanatában megdönthetetlen valóság volt mind a kettő.

De a padlás dolgai szebbek voltak és titokzatosabbak. Kicsit olyanfélék, mint a repülő sárkány mesekönyvem címlapján, amelynek meséit elmúlt emberek írták, mint a láda leveleit. Mert ezek a levelek valóságok voltak a kezemben, s a tárgyak is ha közbeszóltak - csak azt mondták, mint dédanyám vagy Lujzi néni levelei. Néha többet is.

Mert ballagtak a napok, s én okkal-móddal fel-felsurrantam a padlásra, hacsak Kati néni nem intett, hogy - ne! Ilyenkor a kertbe mentem, ahonnét elő lehetett kiáltani, míg a padlásról nem mindig jöhettem elő, és nagyanyám már gyanakodott.

Fekete István; Csend

- Némötül beszéltek - súgta Kati néni, mert időközben megtanulta, hogy a "kind" az engem jelent. - Maradj a fenekedön!

Ilyenkor az udvarra mentem vagy a kertbe, ahol láthattak. Már arra is gondoltam, hogy egy-két levelet lehozok, és este a szobában olvasom el, de a láda azt mondta: nem! S a szék is tiltóan nyekergett alattam, csak az alsószoknya engedélyezte volna.

- Nem engedhető meg - nyilatkozott a néhai barát kordája szelíden; de Sinyi bátyám botja nem volt ilyen barátságos.

- Szép kis erkölcssei lehettek a kisasszonyodnak, ha ilyeneket tanultál tőle - mondta az alsószoknyának.

- A kisasszony dolgaiba nem illik beleszólni - tiltakozott a szoknya.

- De a kisasszonyod beleszólt a Rozi erkölcsseibe.

- Az más.

- Ami csont, az csont, s ami hús, az hús - villant meg öregesen a bárd.

- Megint vitatkoztok! - huhogott a kémény, és enyhe koromszag úszott a meleg padláson. - Ha a láda adja: adja. Ha nem adja: nem adja.

- Nem adom - zörgött a lakat. - Valami kinyitott, s ha a kisfiú elvinné a leveleket, az a valami be is csukna. De a kisfiú már nem is akar leveleket elvinni...

- Nem - rebegtem -, csak gondoltam rá, de most már nem akarom. Csak olyan nehéz feljönni. A nagyanyám.

- Három nap - suttogott a kémény -, az este hallottam. Nagyanyád már kívánczik is haza. Azt mondta: inkább egy zsák bolhára vigyáz, mint terád.

Ezt jólesett hallanom, mert én is meguntam már örökké résen lenni, bár nem panaszkodhatom, ez az utolsó három nap mintha a békülés és megbocsátás három napja lett volna, olyan lengén és simán ellobbant.

Aratás előtt járt az idő. Esténként már hallani lehetett a kaszák csattogó élesítését s a kaszakó ütemes kiáltásait, ami úgy ugrált a házfalak között, mint a kétkés madár kiáltásai a réten. A szénát már behordták, s egy darabig szénaillat lengett a falu felett, de most, pár nap óta már a szőkülő búzamezők lélegzete folyt be a falu egyik végén és ki a másikon, s ez olyan volt, mint a hűlő rozskenyér és vászon kenyérruha mélyen emberi, elégedett illata.

A kert már poros volt és tikkadt, és csak esténként kóborolt benne a kaporszag: az almák sárgulni és pirulni kezdtek, s a hold esténként tátott szájjal úszott a falu felett, mintha sose látott volna aranyba érett búzamezőket, s egész égi útja egyetlen csodálkozás volna.

Nagyapámék még többet hallgattak esténként, mint eddig, és hogy nagyapa pipája ég, csak a láthatatlan füst puha illata árulta el. És ebben a csendben valami kis szomorú búcsúzás volt valamitől, ami kicsit megszokottá vált. Talán nagyanyám is úgy érezte, hogy ez a falusi élet befogadná őket is, ha akarnák, és mintha a városi kényelem mértékre szabott élete már nem is volna olyan csábító. Most már megültem köztük én is, mert összekoptatott bennünket a csend, az öregek hallgatag emlékei, a harangszó és puhán szárnyaló denevérek, a kutyaugatás és álmos kocsizörgés és egy-egy halk szó az utcán, ami lehetett köszönés és ásítás is.

És amikor nagyanyám csendesen azt mondta, hogy talán le kellene feküdni, ebben már egy kis szomorúság volt, mintha nemcsak rend és kötelesség és nemcsak szigorú szolgálat és fegyelem, de állandóan búcsúzó szomorú öregség is lenne a világon.

Vittem nagyapa után a vadászszéket, és megfogtam nagyanya kezét, mert rosszul látott.

És este a sötétben Kati nénival megállapítottuk, hogy nagyanya azért rendes asszony, és nagyapánál külön férfiú aligha akad a vármegyében. És ennek a megállapításnak kegyességéből mit sem von le a borralaló, amit Kati néni kapott, s a fényesre mosott kocsi, ami ott állt már a kocsiszínbén, hogy nagyszüleimet az állomásra szállítsa.

Kétségtelenül megbocsátott mindenki mindenkinek, és másnap szinte egyetlen vidámsággal kapaszkodtam a bakra Pista bácsi mellé, akinek bajuszával öklelni lehetett volna. Én is matróruhámban díszelgettem és cipőben, amit megbámultak az ismerős verebek. Nagymama napernyőt nyitott, és én csak ültem. Pista bácsi mellett, mint aki egészen természetesen tartja az előkelőség eme magas fokát. Ez az előkelőség - legalábbis bennem - azonban csak a falu végéig tartott. Ott már jöttek a jegenyék, akiknek előkelőségét a por és hétköznapi aranyozták meg, jöttek a toronyvércsék és a gébicsek, a kókénybokrok és a hallgatag mezők, s akkor már elengedtem magam, és hagytam szívemre borulni mindazokat, akiknek egyedülvaló és állandó előkelősége éppen az volt, hogy nem tudták, mi az, amit az emberek előkelőségnek neveznek.

- Igazi, okos családi fuvar - mondta hajnalban Pista bácsi, amikor megtudta,

Fekete István; Csend

hogy amelyik vonattal szüleim érkeznék, ugyanazzal jön nagymama is, és erre a vonatra visszük le kaposi nagyszüleimet, akiknek legfeljebb integethetnek az érkezők, mert "Csorna, egy perc!", alatt semmiféle rokoni ömlengésre nincs idő. Mondanom sem kell talán, hogy az idő ilyen rövidsége erős biztonságérzettel töltött el engem is, mert ha lett volna idő...

- ...és a gyerek hogy viselte magát? - kérdés első lett volna. Meleg volt már, hiszen a déli vonatra mentünk, de semmi meleget nem éreztem, mintha árnyéktalanul átsütött volna rajtam a nap, s a kocsi ringasában és bennem időtlenné vált volna valami súlytalan, névtelen, szelíd boldogság.

S az állomáson úgy történt minden, ahogy várni lehetett. Kaposi nagyanyámék a vonat elejére szálltak fel gyorsan, mert Csorna egy perc, s apámék nagymamával a vonat végéről szálltak le ugyanabban a percben, és még csak nem is integethettek egymásnak.

- Hát, mi újság? - kérdezte apám Pista bácsitól, s mire az körülményesen elmondta, hogy a rozsokat mahónap vágni lehet, Bodóék tehene kettőt borjadzott, Finta bácsinak kificamodott a lába, és Borsos Treszka a főbíróékhoz ment szógálni -már a falu végén jártunk.

- Pistivel nem volt baj?

- Nem gondunám, mert igön szerették az öregúrék (kissé kihúztam magam, de úgy néztem magam elé, mintha másról beszélnének.) Aztán mindig otthon vót, pedig nem vót beteg...

- Na látod - mondta apám, s ez körülbelül a legmagasabb dicséret volt, amit tőle várni lehetett.

Aztán már alig beszélgettek, mert - úgy látszik - az érdemleges mondanivalókat Pista bácsi előtt nem akarták előhozni. Nagymama Lujzi néniékről azt mondta, hogy:

- Jól vannak, fiam. Jól megvannak. Elég sok a dolguk... de hát ez minden kezdettel így van. Laci a bevásárló. Ő szerez be mindent nagyon ügyesen.

- A bort is?

Erre a csendes kérdésre nagymama csak később válaszolt.

- Nincs semmi baj... - és szinte láttam a megrovó tekintetet, amit apámra vetett, miután Pista bácsi felé intett, és láttam apám felhúzott vállait, amiben az volt, hogy Pista bácsi többet tud Laci bácsi italozásairól, mint az egész család együttvéve.

De ekkor már a faluban jártunk, s én kihúztam magam a bakon, mint Pista bácsi, mert világosan éreztük, hogy a falu szeme rajtunk, illetve anyám kalapján, amelyről egy szárnyaló zöld kánya nézte üvegszemével a múlandóságot.

Másnap, nem mondom, hogy hajnalban, de jókor reggel már Péternél voltam, mert nagymama senkiről sem feledkezett meg. Pista bácsi pipát kapott és dohányt, Kati néni szép selyem fejkendőt és Péter egy kis mesekönyvet és két doboz valódi Réthy-féle pemetefűcukorkát. Péter kitiltásáról természetesen nem beszéltünk - ebben megegyeztünk Kati nénival -, mert az ilyen öregasszonyoknak egyforma srófra jár az eszük, és hátha nagymama is veszélyesnek találja a Péterrel való barátkozást.

Pétért még ágyban találtam.

- Olyan gyöngyforma vagyok - ismerte be, de a mesekönyv és a pemetefűcukorka hamar legyőzte gyengeségét. Reszketett a keze, amint a könyvet lapozta, és ma talán azt mondaná, hogy "imádta", a könyvet, holott csak szerette, de minden csepp vérével és okos kis agyának egész falánkságával.

De a cukorkából nem kínált meg, s ez rosszul esett. Talán azt gondolta, én is kaptam? Hát kaptam én is mindenfélét, de a pemetefűcukorkáról, úgy látszik, megfeledkeztek...

És mire hazamentem, már minden visszaesett a régi kerékvágásba. Apám kockás kabátjában reggelizett, anyám eltette a zöld madaras új kalapot, Kati néni friss ecetet öntött a légyfogóba, csak Pista bácsi vágta fél agyarrá az új pipát, amelyből nagyapa szűzdohánya illatozta be az egész istállót.

Reggeli után bemutattam apámnak a már leírt egy oldalt, s ez láthatóan igen jól esett neki.

- Na látod... - mondta, és majdnem megsimogatott, de aztán meggondolta magát, és azt mondta: - Itt az aratás, sok dolgom van, mától kezdve nagymamának mutasd be a feladatot.

A bizalom ekkora jele meghatotta nagymamát, és meghatott engem is, de éreztem egyúttal, hogy ezek után az egy oldal nem feladat már, hanem betyárbecsület, amit megszegni nem lehet.

És ezen a napon éreztem először, hogy a határra, az emberekre és a falura ráfeküdt a verejtékszagú, ragyogó nyár. A falu elcsendesedett. Szekér alig zörgött, de néha már sötéttel megpendült egy-két összeütődött kasza, és

harangszó előtt már vitték az ebédet az asszonyok a fejükön a mezőkre.

A levegőben alélt szalmaszag úszkált, és déltájban azt lehetett volna gondolni, hogy kihalt a falu, mert legfeljebb engem lehetett volna látni, amint a mennykőnagy templomkulccsal megfontoltan ballagok a templom felé Dékány bácsi helyett elhúzni az Urangyalát...

Mégpedig atyai engedéllyel, mert Dékány Bandi bácsi is aratott, és apám bölcsen belátta, hogy az aratás: a kenyér, s ennél fontosabb dolog ebben az időben nincs a világon. A gyerek pedig ráér...

De ez kitüntetés is volt egyúttal, ezt akárki beláthatta.

Kitüntetés és harangozási oklevél, mert annak a harangnak' úgy kellett szólni, de úgy kellett szólni, mintha Bandi bácsi maga. húzta volna saját két kezével. Nyugodtan, kényelmesen, majdnem fenséggel és nem akadozva, félrevertve, hogy az emberek ijedten néztek volna házuk irányába: nem bodorodik-e fel az ijesztő füst a tüzet jelentő harangszó nyomában. Hát az én harangozástomat akárki meghallgathatta. Imádság volt benne és szakértelem. És ha el is késtem az ebéddel, nem nézett rám senki, mint a vasvilla, mert mindenki tudta egyházi elfoglaltságom...

Persze Bandi bácsi csak pár napra adta át a hivatalt, hiszen, sajnos, a pár holdcskát hamar levágták, de komolyságomhoz ezután - hacsak nem történik valami kisiklás - szó nem férhetett. De erre nem is volt sok lehetőség, mert ilyenkor még a Kácsalja forgalma is megcsappant. Ilyenkor még a csecsszózó is kinn tartózkodott a mezőn, igaz, a fák alatt valamely idősebb testvér társaságában, aki a legyeket volt hivatva elhajtani, egyben jelenteni, ha a pólyás táplálkozni óhajt, vagy valami hiba történt az alvégen... A pólyás ugyanis egy darabig a faleveleket nézegette, amelyek közül lenézett a kék ég, és lenéztek vándorló kis kíváncsi felhők, aztán saját kezét nézegette, amelyek öntudatlanul kapkodtak a levegőbe. Végül elkomolyodott, mint akinek eszébe jutott valami rettentő szomorú ügy, szája elgörbült, és egy kis nyekergő bevezetés után egész tüdővel kiáltotta meg a tikkadt búzamezőnek, de elsősorban egy verejtékes asszonynak az éhség egyszerű panaszát.

A felügyelő testvérnek mozdulni sem kellett, mert az asszony letette a markot, s a férfi megállt kaszát köszörülni.

- Ne siess, lakjon jól a gyerekek, estére így is, úgy is végzünk. S a gyerek jól is lakott! Kis szája körül még ott maradt pár csepp tej, s az asszony talán arra gondol, kár, hogy nem lettek ikrek, mert egy költséggel túl lettek volna ezen a gyerekügyön. Van már három, és ha ikrek lettek volna, senki sem szólhat semmit, teje meg annyi van, hogy még két gyerek is jóllakna... Megtörli hát a gyerek száját, s odaszól a kis őrszemnek:

- Mindjárt harangoznak, aztán öszünk. Zsong a határ, és kopnak a búzamezők. De öregedik a Kácsalja is! A sarjú még kicsi, a sóskának kemény a szára, mint az osterszój - azaz ehetetlen -, a Kács vize olyan sekély, hogy a békák inkább másznak, mint ugranak, a lágy tavaszi gyalogút kemény és repedezett, mint az öreg csont, s a kamasz libák rá se hederítenek a kis pásztorokra, akik csak akkor ugranak fel, ha valami kánya érdeklődik az idej libacomb iránt.

- Kánya, kánya, kurrhéjjaa... - és hozzátesznek még egy s mást a kánya mamájával és rokonságával kapcsolatban, amit csak mondani szokás, de eszébe sem jut senkinek leírni.

A kánya ezek után röstelkedve távozik és mi nézünk utána, mert egy ilyen szép, nagy madarat jó lenne egyszer megfogni. A kánya a malomgát felé száll, hát arra megyünk mi is Péterrel és Jancsival. Nemigen beszélünk, mert betyár meleg van, de a gyalogút visz bennünket az árokparton, be a nádba, ki a nádból, és a gát vizéhez érkezve megállunk, mert a malomfejben alig van víz, és odáig feneketlen a sár. Megfürdünk hát a patakban - bár ezt ugyanebben a patakban már a Kács alatt is megtehettük volna -, aztán csak hentergünk a bokáig érő langyos vízben. Ráérek én is, mert pótharangozói hivatásom megszűnt, Péterék már learattak és Jancsiék is. Kicsi föld és szüleik a legszegényebb emberek a faluban. Néha kifekszünk a partra, néha visszamegyünk a vízbe. Péter hallgat, mert kevés beszédű, Jancsi beszél, mert Jancsi mindig beszél, én néha azt mondom: persze! Néha azt: ezt nem hiszem el.

Jancsinak ugyanis csodálatos mesekészsége van, és hősként sem megy a szomszédba, mert a hős mindig ő maga. A nagy fekete kígyó őt kergette meg a nádban, farkát szájába fogva, mint egy fekete karika, az akasztott embert ő találta meg a temetőben, de nem merte levágni, mert két ördög őrizte, a penészes hasú torokgyíkot ő látta repülni tavasszal a nádas fölött... Mindig csak ő, de olyan lelkesedéssel előadva, hogy egy kicsit mindig hiszek neki... különösen mióta a kígyócsont meséjét elmondta, megesküdvé az összes furcsa nevű szentekre,

akiket csak ő ismert.

Jancsi ugyanis azt mesélte, hogy nagybátyja beleült valami kígyócsontvázba, amelynek egy részét kiszedték ugyan, de a benn felejtett darabka a hóna alatt jött elő, amikor ott daganatot okozott, és felvágták. Pedig a csont a fenekén ment be...

- Jancsi, ezt nem hiszem el.

- Megesküdjek?

Péter itt közbeszólt, mert terjedelmes verekedés volt kilátásban.

- Minek ezért verekedni? Pista kérdezze meg a doktor úrtól.

- És ha azt mondja, hogy lehetséges? - kérdezte Jancsi.

• - Adok egy hatost - mondtam. - És ha azt mondja, hogy hazugság? - kérdeztem.

- Én is adok egy hatost, de nem egyszerre - mondta Jancsi, aki a részletfizetés híve volt.

Még aznap délután meglestem doktor bácsit, és szégyenkezve ismertem be, hogy Jancsi nyert.

- Igen, fiam, ez előfordulhat. A kígyónak egyes csontjai fogazottak, s az emberi test rázkódására elindulhat valamerre. Próbáld ki egy búzakalással. Dugd a kabátujjadbába, és rázogasd a karod. A kalász a hónad alatt akad meg... Miért kérded?

- Jancsi mesélte. Azt hittem, füllent, és fogadtunk egy hatosban.

-Itt a hatos, de megadd neki!

Később sajnáltam, hogy megadtam, mert Jancsi végighordozta a faluban a hatost, amit tőlem nyert. S ezután a leglehetősebb füllentésnél is azonnal felvetette a kérdést:

- Akarsz fogadni?

Ezen a napon azonban olyan ernyedten feküdtünk az árokparton, hogy még fogadni sem volt kedvünk. A maradék vízen kis szárcsák úszkáltak, a fűzfák árnyékában egy szürkegém tartotta az őrséget, de néha levágott a vízbe, és ilyenkor kis hálát vagy csíkot nyelt, s utána megint megmerevedett.

Szerencsére Jancsi gyomra hallhatóan korgott, amitől egyszerre éhesek lettünk mi is, s így éppen harangszóra érkeztem haza. Mivel pedig a Sokhalú Balatont már reggel leírtam és be is mutattam, kizárólag csak az ebéd érdekelt.

Pár napig azután csak ballagott a nyár; süttött a nap, mindent bevont a munka pora, és még azok is esőt kívántak, akiknek volt még lábon álló gabonájuk.

Szérúnk pedig megújult. Szépen tetőzött asztagokban állt már a gabona, és friss, mezei kenyérszaga elnyomta a maradék szalma tavalyi "avas kazalszagát".

Egy napon aztán csettegni kezdett az alszegben a motor. A szövetkezet motorja, aminek apám is részese volt. Eddig járgány hajtotta a masinát, aminek az öregek csodájára jártak, de így a cséplés elhúzódott, s ezért teljes új garnitúrát vettek a módozabb gazdák szövetkezeti alapon. A garnitúra meg is érkezett a csornai állomásra, ahol bizottság fogadta a gépeket és a pesti szerelőt is, aki kék ruhájában előkelő és katonás külsőt mutatott. A gépeket aztán felvirágozták a lovakkal együtt, akik hazahozták az első masinát, ami a községé volt.

Természetesen emlékezetes áldomás is adódott, és a motor csettegni kezdett furcsa idegenséggel a kézzel rakott, zsúpos öreg házak között, a cséplő pedig dallamosan zúgott.

- Lehet etetni - intett a gépész, és a gép telt hasú zengése új idők lelkes, kissé félelmes muzsikáját küldte szét a határban.

Ott volt a fél falu, és a fél faluból természetesen nem hiányozhattam sem én, sem baráti köröm.

A gépész markáns arcú, egyébként szíjas, vékony ember volt, aki meglehetősen fegyelmet tartott, dacára az asztalán púposodó hús- és kalácstömegeknek és a tompán csillogó üvegeknek, amelyekben nem víz tartózkodott.

Másnap már kevesebb volt a bámuló ember, harmadnapra pedig beigazolódott a régi közmondás, amely szerint minden csoda csak három napig tart: a gépről lehullott minden idegenség, s alig jelentett többet, mint egy új eke vagy új ló az istállóban.

- Ilyen is van - legyintettek az öregek, és elmentek haza nyomtatni a ledöngölt szérúkba, ahol körbejáró patkolatlan lovak taposták ki a kalászból a szemet, amit összesepertek az asszonyok, és a kelepelő rostán szeleltek ki. Már a rosta is újdonság volt az öregeknek: de a motor?!

- Töri a szemet - mondták.

- Majd felgyújt valamit...

- Benn hagyja a szemet a kalászban...

- Majd elkap valakit...

- Istenkísértés!

Harmadnapra azután én is meguntam a motort, és elmentem Andókékhoz, ahol nyomtattak. Középen állt Jóska bácsi, hosszú gyeplőn a két ló járt

Fekete István; Csend

körbe-karikába, s a kéményről három fiagólya nézte ezt a szelíd, ősi munkát.

- Nem hajthatnám a lovakat kicsit, Jóska bácsi?

- Dehonnem! Még mög is köszönöm. Őszök addig valamit. Sütött a nap, s én nyomtattam. Hajtottam a lovakat, akiket

nem kellett hajtani, fogtam a kötélgyeplőt, és suttyantottam néha az ostorral, ami megerősíteni látszott parancsnoki hivatalomban. A lovak ballagtak

körbe-körbe, a szalma zizegett, a gólyák néztek és csodáltak, és bennem az a névtelen gondolat kezdett kialakulni, hogy a benzinszag furcsa, az erő szörnyű, a gép csoda, de a nyomtatás ősi munkája: szép!

Bodóéknál csetteg a motor, de itt zizeg a szalma, halk dobogással járnak a lovak, aztán megjönnek az öreg gólyák, megetetik a fiatalokat, és kijön Jóska bácsi egy tányérral.

- Örzse nénéd küldi...

A tányérban meleg lángos van tejföllel.

Csetteghet a motor, ott nem adnak lángost! A gép meg a lángálló nem férnek össze?

Ebédnél persze észrevették hiányzó étvágyam, hát be kellett vallanom, hogy Andókéknál bőséges fölöstökömöt fogyasztottam, tejfölös rozslángost.

- Csak nem kértél? - nézett rám apám, és megnyugodott, hogy Jóska bácsinak segítettem, s a lángos tulajdonképpen napszám volt.

Már vége felé jártunk az ebédnek. Kati néni jött be.

- Valami baj lehet az alszögben, futnak az embörök. Apám fölkelte és kiment.

- Csak tűz lehet - mondta nagyanyám. - Szerencse, hogy nincs szél.

Apám visszajött.

- Valami a gépnél történt, megnézem. Te pedig itthon maradsz, amíg meg nem jöttem - nézett rám, és elment.

Nincs tűz - gondoltam -, nem is vagyok rá kíváncsi.

- Mög a doktor - jött be Kati néni, aki az ablakból figyelte az utcát. -

Nehézség abba a bűdös masinába.

- Pesten már az utcán járnak a villamosok - mondta nagyanyám. - Ültem is rajta... Három krajcárért olyan messze elvisz, mint ide Csorna.

- Hát ócsónak ócsó, de én nem ülnék rá - mondta Kati néni, aki Kaposváron túl nem volt. Egyszer Pécsre akarták szakácsnének, de olyan messze Kati néni nem ment, bár Andocson ötször is volt. Igaz, gyalog...

Később apám jött be, és szótlanul leült. Nem kérdezte senki, mert láthatóan fel volt dűlva.

- A Bandi - szólalt meg később -, az a jó gyerek. Most lett volna az őszön katona.

- Mi van vele?

- Korán nyúlt a szíjhoz, elkapta, és a kerékhez vágta. Aligha marad meg...

Csend.

- A doktor mit mond?

Apám csak legyintett, s az asztal felett nyúlni kezdett valami szomorú szájalom.

- Gondolom az anyját! - mondta anyám. - Egyetlen fiú. Jó gyerek, szép legény...

Szótlanul ott maradtam az asztal mellett. Később Kati néni jött be fekete kendővel a fején.

- Mögnézném ezt a szögény Marit...

- Menjen csak, Kati néni.

És két nap múlva eltemették Bandit. Ott volt a fél falu, s a jajongás hiába verte az egeket. Az akácok álltak porosan és szárazon, a búcsúztató ősi panasza megverte a falakat, a verebek elhallgattak, a fecskék aggódalmas szemmel nézték a fészekből a fekete embersokaságot, s a szérűben hidegen és részvétlenül állt a gép.

És amikor a hantok dübörögve verték a koporsón egy összetört élet takarodóját, megmordult az ég, és aztán olyan ítéletidő szakadt a világra, hogy majd elvitte a víz a falut.

De a gépet másnap már elhúztatták más udvarba, Bandiéknál nem tudtak ránézni, s az apa a maradék gabonához kivezette a lovakat.

Bandiéknál nyomtattak, s nem lehetett tudni, hogy a kőarcú apa, ahogy könnyes szemével a semmibe nézett: imádkozott-e vagy káromkodott.

Az idő borús maradt. A felhők alacsonyán jártak, ködlött a kácsalja, s az egész világ csupa sár. Hűvösebb is lett, de nem mindenütt. A padláson például nem. A padlás puha ölelésben tartotta a meleget, mintha fűtve lett volna, és Kati nénivel megizzadtunk a vasalókeresésben. Az új vasaló ugyanis megrepedt.

- Faszénvasaló! Sütné mög, aki főtálalta! Lám, megreped. Bűdös is meg hirtelen is. Mindig mögfájdul a fejem, aztán hun elégeti a ruhát, hun mög langyos csak. Csak azt tudnám, hogy hova tötték a régít.

Kerestem a padláson a régi vasalót, és nem bántam meg, hogy nagy titkom Kati

## Fekete István; Csend

néninek elárultam... Most láttam, ahogy egy-egy kosarat elhúzott, ruhát félretett, hogy ő sem élettelen tárgyakat lát csupán az öreg holmikban, hanem azokat érzi, akiké voltak ezek a tárgyak valamikor, mint részei elmúlt időknek és embereknek.

- A nagy fotélbe ne tégy semmit - szólt rám, amikor egy csizmahúzó dédanyám karosszékebe akartam tenni -, ha tudnád, micsoda asszony vót! Igazi nagyasszony! Mosologni is alig láttam, nevetni sohase, de ha baj vót valahun, ha segíteni kellett valahun, mindig ő vót az első. Amúgy a hangját se lehetett hallani, de a szöme, a szöme! Miklós bátyád, nem azé' mondom, éktelen komisz kölök vót - de ha dédanyád ránézett, úgy állt, mint a katona, és bevallotta még azt is, amit nem követett el... Hun löhet az a kutya vasaló?

És amikor megtaláltuk a régi, vasbetétes vasalót - nem is egyet, hanem kettőt! -, nem maradtam fenn én sem a padláson, és Kati néni nem is kérdezte, miért, talán tudta vagy érezte, hogy barátaim csak akkor élednek meg, ha egyedül érkezem, és még ki se hűlt más nyomok nincsenek a téglapadlón.

De nem maradtam azért sem, mert a vasalókeresésben új dolgok is jöttek elő, amelyek kíváncsian néztek rám, de olyanformán, mintha hallottak volna ugyan rólam, és most mustrálnak, hogy milyen vagyok. Egy nagy diótörő jelent meg a fületlen köcsög mellett, egy pár csizma, egy kolomp, egy szánkócsengő szép piros bőrön, ami szakadt volt; egy nagyon szüette bölcső, egy bronz csizmahúzó, aminek lapos krokodilfarka volt...

És Kati néni is természetesen találta, hogy vele jövök le a padlásról, mert - ezt később tudtam meg - Kati néni nagyon járatos volt az ilyen vajákos dolgokban.

Az történt ugyanis - bármilyen csodálatos -, hogy olyan betegforma lettem. Ez szokatlan tünet volt, mert sohasem voltam beteg, és csak nagymama vette észre, hogy csak ülök, tűnődök, lézengek. Nem volt rossz érzés, de gyenge voltam és étvágytalan.

Apám elintézte az ügyet egy legyintéssel, hogy "csalánba nem üt a mennykő", de anyám, nagymama és Kati néni aggódni kezdtek, mert estefelé kicsit lázas voltam. Nem is szóltak hát apámnak, hanem - Kati néni tanácsára - Pitihez fordultak, aki Kati néni nagybátyja volt és javasember. A Piti csak olyan csúfneve volt, amilyen mindenkinek volt a faluban, egyébként Sándor volt a neve: Futó Sándor. Sándor bácsi tehát megérkezett egyik alkonyattal, amikor apám nem volt otthon, és azonnal beleszerettem, bár nem tudom, miért. Sándor báccsival egyszerre tele lett a szoba, amikor kezébe fogta a kezem, és amikor szeme megkereste az enyémet, szelíd bizsergést éreztem még a sarkamban is. Jó érzés volt. Nyugodalmas és kicsit álmosító. Aztán megsimogatta a fejem, és nagyanyámra nézett.

- Valami rontás van a gyerökben, pedig amúgy nagyon egészséges.

Alkonyodott már erősen, amikor faszénparázsra vizet fröcskölt és meggőzölt, közben - érthetetlenül mormolva - rám olvasott. Végül egy dohányzacskót vett elő a tarisznyából, amiben azonban nem dohány volt, hanem valami kellemes illatú fű- és virágtörmelék.

- Három deci teát csináljanak belőle. Fele víz, fele pálinka. Sok cukorral. Reggelig szopogassa el a gyerök. Kutya baja nem lösz.

A három asszony szertartásosan kikísérte az öreg juhászt, utána megfőzte a teát, aminek rendkívül kellemes illatánál csak az íze volt jobb.

Lefektettek, és a teával magamra hagytak, hogy szopogassam.

Remek volt.

A teát Kati néni készítette el - fele víz, fele pálinka, olyan "gondulomformán", s én fél óra múlva olyan részeg voltam, mint a pinty, és eredeti kanászdalokkal kedveskedtem megrökönyödött hallgatóságomnak, újabb adagot is követelve, mert a tea elfogyott...

Aztán elaludtam.

Éjfél táján párnát és hálóinget kellett cserélni, úgy kivert a víz, de úgy ébredtem, mint egy életvidám szöcske. Tele vággyal, tennivalóval, furcsa, szertelen gondolatokkal, amikor apám kiáltott az udvaron sürgetve, hogy menjek ki.

Egy pillanat alatt átszaladtam ki nem tudódott bűneim lajstromán, de mivel főbenjárót nem találtam köztük, aggályaim elviselhetők voltak...

Mínderre azonban nem volt szükség! Apám kezében a csapda, s a csapdában egy hosszú, barna állat.

- Ezt neked köszönhetjük, fiam - mondta. - Búcsúkor egy forintot kapsz - és megsimogatta az arcom, hogy a boldogságtól majd lerogytam, mert ennél nagyobb kitüntetés senkit nem érhetett volna a világon. Nálunk nem volt szokásban a csokolózás, és nem volt szokásban a felesleges dicséret. Ha



Fekete István; Csend

elvégezett valaki valamit, azért nem járt dicséret, és ha jól végezte el, arra azt mondta apám: jól van! De ez ritkán fordult elő. Anyámat egyszer egy évben, a születése napján, nyilvánosan és ünnepélyesen megcsókolta:

- Isten éltesse, szívem! De ez ünnep volt.

Apám tehát tartotta a csapdát, én pedig már a legyeken gondolkoztam, amiket az öreg varangynak viszek, mert a görény az ő érdeme volt. És a valóság megint összekeveredett bennem az álmokkal, azzal a titkos hanggal, ami - valljuk be - tudatom mélyén nem volt egészen valóság, de íme, itt a görény, amit a csapda ott fogott meg, ahol a varangy vagy az a hang mondta... A dicsőség ezzel le is zárult. Apám megnyúzta a görényt, ami éktelenül és reálistan büdös volt, bőrét kifeszítette árnyékban, megmosta kését, ami éles volt, mint a borotva, aztán azt mondta:

- Persze azért a szépírási oldalról se feledkezzünk meg. Az enyhítést a többes szám jelentette, de ez már elég volt, hogy repüljek a Sokhalú Balatont kivégezni...

A szenzáció elmúlt. Apám elment valahová a faluba, kisütött a nap, az udvar és a kert gőzölgött a gyors száradástól, én pedig felsurrantam a padlásra, ahol a szokásos meleg léggör fogadott, nagyon csekély, de jóindulatú idegenszerűséggel. Gondolataim nem szóltak semmit. Régi barátaim nem segítettek - még a karosszék is néma maradt -, mintha hagyták volna, hogy az előkerült tárgyak maguk alkossanak véleményt a furcsa kis emberről, aki - mert szereti - meg is érti a régi holmikat.

- Jó szeme van - pendült meg végtelen halkán a szánkócsengő -, bele mer nézni a szélbe, ha hordja a havat, és nem fázik a keze sohasem...

- Pedig nem bölcsőben ringatták - mozdult meg a bölcső. - Akkor gömbölyűbb feje volna...

- Az én egyik gazdámnak - éledt meg a krokodilfarkú csizmahúzó -, mert talán tudjátok, volt vagy öt, szóval az egyik gazdámnak olyan feje volt majdnem, mint egy tőrös zacskó, de volt is benne spiritusz. Iskolamester volt Boronkán. Még az uraság fiát is ő tanította betűvetésre. Szó köztünk maradjon: buta volt a gyerek, mint a csizmaszár...

- De nem volt olyan buta, mint a csizmahúzó, ami szarvasbogárban kezdődik, és krokodilban végződik - dőlt félre sértődötten az egyik öreg csizma.

- Bocsnát - morgott a csizmahúzó -, a csizmaszár butasága közmondásos, nem én találtam ki. Sokszor hallottam staniclifejú gazdámtól, hogy: "Buta, mint a csizmaszár." Vagy: "Buta, mint a bocskortalp" - pedig mondom: nagyeszű ember volt. Verseket írt meg olyan búcsúztatókat, hogy a Szent Mihály lova is elérzékenyedett.

- Szent Mihálynak van lova? - csusszant meg egy gyerekszánkó, mire valami végtelenül finom, általános távoli nevetés hullámozott a garádok alatt; még az öreg szék is megnyikkant, amint beleereszkedtem.

- Az csak olyan mondás, fiam - suttogott a karosszék. - Szent Mihály a temetők patrónusa, és azt az alkalmatosságot hívják a lovának, amire a koporsót teszik az udvarban, amíg a kántor elénekli a búcsúztatót...

- Szóval: nem ló!

- Nem hát! De a halottat aztán azon viszik ki a temetőbe. Szólnak a harangok...

- A rokonaim - billent meg a kolomp - szépen szólnak, meg kell hagyni, olyankor szóltak hozzánk is. Kormos, a bika - annak a nyakán vezettem a csordát -, kormos olyankor megrázta a fejét, és én is nagyokat kiáltottam.

- Beszélgettél a harangokkal?

Egy kis csend lett ekkor, s a kolomp csak később pendült meg nagyon bizonytalanul.

- Olyanformán... A harangok szárnyán szomorúság szállt, én meg azt mondtam, hogy nálunk nincs baj, mert térdig járunk a legelőben.

- Én is tudok szólni - moccant meg újra a csizmahúzó.

- Halljuk - lendült meg a bölcső -, halljuk.!

- A bölcsőnek van igaza - súrlódott a bárd. - A mi világunkban nincs hazugság, de ennek nagyon olyan íze van. Halljuk! Ami csont, az csont, ami hús, az hús...

- Sajnos - mocorgott a csizmahúzó, ami régi bronzból volt -, sajnos...

- Aha! - mocorgott a csizma. - Szóval sajnos...

- Igen, mert ehhez a kisfiú segítségét kell kérnem. Kössön egy madzagot a farkamra, lógasson a levegőbe, hogy semmihez ne érjek, és üssön meg a bárdal.

- Meg is rúghatnálak - epéskedett a csizma.

- Sajnos, nem lehet. Csak nemes anyaggal állok szóba. Megtennéd, kisfiú? Kicsit reszketett a kezem, amikor madzagot kötöttem a csizmahúzó farkára, aztán tisztelettel leemeltem a gerendáról a bárdot, és nekikoccantottam a lengő csizmahúzóknak. És majdnem kiejtettem a kezemből, mert olyan tiszta, nemes csendülés szárnyalt végig a homályos padláson, hogy még a lángbaglyok is

Fekete István; Csend

kinyitották álmos szemüket. Hogy mi minden volt ebben a lány bongásban, el nem lehetett mondani, de minden benne volt, ami távoli, régi, elérhetetlen és megfoghatatlan és befejezetlen. ... Újra megütöttem, és újra... és újra, mind halkabban, ami után végül akkora csend maradt, mint az álom utolsó sóhajtása után.

Aztán letettem a bárdot, letettem a csizmahúzót, és beültem az öreg székbe, mert nem szólt senki, csak jóval később a csizma:

- Egy szavam sincs...

- Nem is lehet - mocorgott az egérfogó.

- Egy szavam sincs, de a beismeréshez nincs szükségem tanácsra, különösen nincs egy egérfogó tanácsára. Köszönöm, csizmahúzó, hiszen végeredményben együtt szolgáltuk az embert, és köszönöm a kisfiúnak is, hogy segített. És - ha szabad - köszöntöm egyúttal a kisfiút is azoknak a nevében, akik most jöttünk elő Kati néni jóvoltából.

- Igen - mordult meg a diótörő mozsár -, kár, hogy nem kínálhatom meg, mert úgy illene, de a mi világunkban már nincs íz, nincs étel, csak emlékek vannak.

- Helyes! - zörrent meg a lakat. - A láda nyitva van, és a kisfiúnak szabad az emlékekbe belepillantani.

- Igen, szabad - mondták többen -, hadd tanuljon. Megérdemli... A betűk is hadd szóljanak hozzá, talán megélednek valamikor a szívében...

- A fejében - zörrent a piszkavas.

- Szív nélkül halott homár a fej, akármennyi gabona is van benne - recsegett az öreg szék, s ezt én megjegyeztem, bár akkor nem gondoltam rá. Kinyitottam a ládát, és kezembe vettem a legfelső levelet, amit egészen az arcomhoz kellett tartani, hogy lássam a betűket. A levélnek határozottan Lujzi néni szaga volt. Drága jó Édesanyám!

Ennél nagyobb öröm (a sok bánatban és vesződségben) már nem is érhetett volna. Láthatom az én drága anyámat, akiért mindennap imádkozom. Nagy szükségem van rá, hogy megint kibeszéljessük magunkat, még ha panasz is lesz bőven, de mégiscsak együtt leszünk, ha csak rövid időre is.

Sajnos nem sok jót írhatok - bár anélkül sincs -, hiszen a bormérés szépen megindult, és egyre szaporodnak vendégeink. Én már csak Lujzi néni vagyok

mindenkinek - az idősebb uraknak "Lujzikám" -, és mondhatom, válogatott

vendégeink vannak. A kis Hyks báró mindennapos (megkért, hogy havonként

fizethessen), egy árvaszéki elnök, egy miniszteri tanácsos

is törzsvendégek már... de általában, akik idejárnak, mind budai úriemberek.

Híre ment már, hogy az új bormérés a legjobb borokat tartja Budán, ami igaz is, mert Laci ért hozzá (egyébhez sem ért), és Somlyóról, Dörgicséről, Villányból és egy-két jó hírű budai pincéből a javát vette össze.

Hát pár krajcárral drágábbak vagyunk a környéknél, de ez csak növeli jó hírünket. Már a fiákerosok is ideszoknak, de ezeknek hitelt nem adok. A belső szobára kiírtuk (egy festőművész vendégünk írta ki): "Csak állandó vendégurak részére", így az alsóbbrendűek a pult előtt isznak. Némelyik csúnya szájú, ezeket erélyesen figyelmeztettem, hogy ez nem kocsma... És képzelj, egy pimasz azt mondta, hogy "Hát, naccsága, akkor mi a fene? Tán imaház?"

És Laci, ez a lekvár, nem rúgta ki!

Amúgy is sok bajom van vele! Megint elkezdte a régi nyavalygást, hogy gyereket akar... és különösen ha pár napig elvan, olyan mohó, hogy az ördög sem bír vele.

És iszik is, bár nem rúg be, de a gyertyát múlttkor is égve hagyta a pincében...

Levellem a pulton írom, csak a kis báró iszogat itt magában, és - ahogy mondta - tiszteletét küldi a Mamának. Igazi úr!

Édes jó Anyácskám, befejezem, mert Sólyom nyugalmazott ezredes úr is megérkezett. Neki néha rántottat csinállok. Ő is törzsvendég!

Majd Laci kimegy a vasútra Édesanyám elé.

Kezeit csókolja hálás és szerető gyermeke

Lujza

Na! - gondoltam, de ebbe a rövid gondolatba sok minden belefért, amiről eddig nem tudtam. Szóval: kocsma. Olyan, mint Varga bácsi kocsmája, de ahol nem Kis Jancsi az állandó vendég, hanem egy báró, egy ezredes meg ilyenek... igaz, fiákerosok is. Alighanem azok is uraknak számítanak. Kaposban láttam egyet, szép, fekete keménykalapja volt.

Érdekes volt a levélben az, hogy Laci bácsi gyereket akar, és Lujzi néni nem akar gyereket. Hát azt csak úgy lehet akarni és nem akarni? Furcsa!

Természetesen a gyerek előzményeivel teljesen tisztában voltam, lévén a csődöristállónak törzsvendége, ahol a mén és a kanca is - úgy látszik - akarták a kicsikót, míg Lujzi néni nem akarta a gyereket, és ez elég ahhoz, hogy ne is legyen. A fene tud ezen eligazodni! És ezek után megértettem, hogy Laci bácsi, ha pár napig elvan, kicsit kiéhezik, s ezért mohó...

Fekete István; Csend

A levelet összehajtogatva visszatettem a helyére, mert semmi különösebbet nem mondott, sőt elképzeltem, hogy az Italmérés az nem kocsmá, hanem sokkal különb valami, ahova ezredesek járnak meg elnökök, sőt bárók. A bárókról nagyon jó véleménnyel voltam, mert a püspökünk is báró volt, méltóságos, akinek négyes fogatát virágerdő fogadta, amikor engem is megbérmált, ellentétben a képviselővel, aki csak nagyságos volt, és talán ezért záptojásokkal fogadták... Másféle rangokról nem tudtam, mert a faluban csak egy-két tekintetes úr volt, de azokat is inkább kasznár úrnak vagy jegyző úrnak titulálták.

Lujzi néni új elfoglaltsága meglehetősen nyugalommal töltött el, mert mióta nem jött, békesség volt a házban, mert Lujzi nénihez mérten még a kaposi nagymama is angyalnak számított. Békés angyalnak, míg Lujzi néni maga volt a fájdalom és a komizás, kiforgatása mindennek, ami igaz, felkavarása mindennek, ami derű, és ha Lujzi néni nevetett, és azt mondta, hahaha - ez csakis megvetés, ócsárlás, lenézés és gúny lehetett.

Még a gyomrom is felkavarodott, hogy rá gondoltam, de meg is nyugodtam, mert a visszatért öreg varangy jutott az eszembe, aki újra kiséghetne a bajból, s akinek a görényt is köszönhetem, végül akinek nem vittem legyeket... Szépen lecsuktam a láda fedelét, és esengve néztem a csizmahúzóra, amelynek puha zengése még mindig kedves emlékként járt volna a fülemben.

- Hát üss meg, kisfiú - moccant meg a csizmahúzó -? nekem nem fáj. Persze, ha a többiek is akarják...

- Én szeretem hallani - suttogott a korda -, mert régi csengőket juttat eszembe, amikor áhitat szárnyalt a boltívek alatt, és...

- Én is szeretem - koppant Sinyi bátyám botja -, de azért azt mondom, hogy csak módjával, mert ha meghallják odalent...

- Úgy van! - helyeselt a kémény. - Én nemcsak felhozom a hangokat, de le is viszem, és áruló lehet. Most például nincs odalent a folyosón senki, tehát lehet.

Felémeltem a csizmahúzót a madzagnál fogva, és már a bárdra néztem, amikor Sinyi bátyám botja újra megmozdult.

- Ne a bárddal, fiacskám. Fával üsd meg azt a fránya krokodilt. Az a szép! Akár velem.

- Igaz - helyeselt a krokodil, és én Sinyi bátyám botja bunkóját érintettem a bronzhoz, ami olyan lágyan zendült meg, mint a lehelet. Megzendült, egyszerre ott volt mindenütt, aztán halkult, leereszkedett, mint a fáradt madár, és puhán összezárta fáradt szárnyait.

Álltam még egy darabig, mintha arra vártam volna, hogy a lágy zengés egészen elhelyezkedjen, aztán már nem ültem le. Letettem a csizmahúzót, megsimogattam a karosszék támláját, mintha búcsúztam volna, és lesettenkedtem a lépcsőn adósságomat törleszteni.

A konyhában annyi volt a légy, hogy nem került nagy nehézségbe vagy húsz darabot összefogni és szárnýtalanítani, amit azután a pincében - gyertyaszó mellett - az öreg varangynak feltálatam.

- Köszönöm a tanácsot. A görényt megfogta a csapda.

A nagy varangy álmos szeme aranylani kezdett, és miután pár legyet bekapott, kicsit felfújta magát.

- Hát mi is tudunk egyet s mást, és jó, ha megérted, mert az emberek általában elég értetlenek.

- Hogy van, hogy én megértem?

- Hát ezt nem tudom. Igaz, én is csak téged értelek meg, de azt már nem tudom, hogy miért.

- Talán mert szeretlek benneteket?

- Lehet, bár én ezt a szót sem értem, csak érzem, hogy jobb, mint a többi. Nem hallasz semmit?

- Nem.

- Valami jön. Valami nehéz kerekek dübörögnek a porban. Ha kő lenne, a föld dübörögne. De a föld puha...

- A masina! - álltam föl. - Majd máskor is hozok ennivalót - mondtam töprengve, és felszaladtam a lépcsőn, s a sötét pincéből kissé vaksin néztem a motor és a cséplő bedöcögését udvarunkba.

A gyilkos! - gondoltam, bár a garnitúrának semmi gyilkos formája nem volt. Nem volt már új. A sűrű por a munka verejtékét jelentette, a kerekek a gördülés nehézségét, a sok csavar, kerék a gondolatok összeállítását s az egész emberi szellem válogató, tiszta munkáját, amelyből osztályozva hullik az aranylós búza a zsákokba.

Gyilkos, gyilkos, nem szabad vele kikezdeni, mert aki útjába áll, eltapossa.

Törvénye van, lám, a vékony gépésznek nincs semmi baja. Ott poharaz apámmal a gangon, és a bor dicsérete után azt mondja:

Fekete István; Csend

- A gép jó, és én mindenkinek a szájába rágtam, hogy amíg meg nem áll, ne nyúljanak hozzá. Szegény Bandi virtuskodott. Megfogom én azt a kereket... - mondta. És mire odaugorhattam volna, már meg is fogta. Így volt! Isten nyugosztalja... Néha drága a tandíj, de erről a gép nem tehet.

Döcögve ballagott a gép az udvaron, és a baromfi félretakarodott, Bodri kutyánk behúzta a farkát, és eltűnt az istállóban, a fák mintha ágaskodtak volna a kertben, hogy lássák a csodát, amit embervér szelídített a faluhoz.

Jöttek-mentek az emberek, csattogtak a talpfák, egyenesbe állt a gép és a "szekrény", aztán becsúszatták az első kévét az asztalra.

- Mmm, uaaa - mondta a gép -; csett-csett-csett - csattogott a motor, és én olyan büszkén álltam apám mellett, mintha az egész masinát mi csináltuk volna.

- Mmmm-aaaau - zengett a cséplő, s a lottyadt zsákokat egyenesre állította a beléjük ömlő tiszta búza.

Hát - gondoltam -, szép, szép dolog az a nyomtatás, de ez azért egészen más, és a szegény Bandi igazán vigyázhatott volna.

Ténferegtem még egy kicsit a gép körül, de aztán unni kezdtem magam, s az idő is mintha elkedvetlenedett volna. A masinából dőlt a por, és egyszerre látni lehetett, milyen pókhálós a kert, milyen elöregedtek az almafa levelei, milyen foghíjas a kerítés, hogy unatkoznak az akácok is, és akárki ment el a kapu előtt, már be se nézett a gép csodájára, mintha nálunk emberemlékezet óta motor verte volna el a gabonát.

Gondoltam: átmegegyek Péterhez, de aztán nem mentem, és amikor a gabonát kezdték felhordani a padlásra, mentem én is, mint a zsandár, mert barátaimról volt szó. Saját kezűleg sepertem el az utat a mestergerenda mellett -amiért apám megdicséért -, de aztán azt mondta:

- Nem muszáj maradnod, fiam, az emberek még azt gondolhatnák, őket vigyázod...

- Összesöpröm a garmadák szélét is.

- Hát én nem bánom - legyintett apám. Így fenn maradtam, mert egy-egy kocsi gabona lerakása után fél óra szünet is következett, amikor barátaimmal foglalkozhattam.

. De még a padláson is olyan lagymatag és elgondolkodó volt minden. A nyitott ajtón felosont az augusztusszagú, elvéhédtt nyár, de még ez sem volt zavartalan, mert poros lepedőjét szétkalapálta a motor állandó csattogása.

A zsákhordó emberek nem törődtek velem, csak Lajos bácsi nézett rám gyanakodva, hogy nem őrszemnek vagyok-e fent, de Lajos bácsi sértődésre hajlamos gyanakvását is elaltattam.

- Lajos bácsi, ne szóljon apámnak, hogy itt fenn vagyok...

- Nem, hát miért?

- Jár ide egy búbos galamb, azt lesem.

És Lajos bácsi azonnal cinkosom lett a nem létező búbos galamb esetleges megszerzésében.

Így aztán a ládát is kinyithattam, de nem nyúltam az átkötött levelekhez, csak amelyiket egy mozdulattal vissza lehetett dobni.

Egyikben azonnal felismertem Miklós bácsi írását.

Édes öcsém! - írta. - Azt a kalapot megveszem, csak írd meg, hányas fejed van, mert már elfelejtettem. Egy jó bicskát is tartogatok számodra...

Más újság nincs, hacsak az nem, hogy ez a szerencsétlen Bagai Laci belehabarodott Lujziba, és el is akarja venni. Hát bűne lehetett előző életében,

mert ezzel a költséggel egy kényes, tüzes gyíkot is elvehetne. Lujzi most állandóan szűzi hercegnőt játszik, és azt hiszem, Lacinak majd egykoronás okmánybélyeggel ellátott kérvényt kell benyújtania minden alkalommal, mielőtt ez a délnő testvérünk az ágyába engedné...

Vettem egy ötlövetű winchestert, úgy lő, mint a mennykő...

Letettem a levelet, mert a gabonaárak nem érdekeltek, és csodálkoztam Miklós bácsi éleslátásán. Bizony, igaza lehet azzal a kérvénnyel - gondoltam, mert fantáziám elég képzett volt már ahhoz, hogy tisztán lássa Laci bácsit hosszú gatyában Lujzi néni ágya előtt, amint éppen a kérvényt átnyújtja. Szegény!

- Jobb is, ha más levelet olvasol, kisfiú - suttogott a korda -, nem értheted még ezeket a dolgokat, vagy rosszul érted...

, - Miért ne értené? - nyújtózkodott a katonanadrág. - Emberi dolgok ezek.

- Ráér - recsegett a karosszék. - Ráér kiábrándulni.

- Előbb vagy utóbb, nem mindegy?

- Cín-cincin-cincin - motoszkált valami az egérfogóban, majd futkosás kezdődött, de olyan halkán, hogy a külső zajoktól alig lehetett hallani.

- Megfogta, megfogta! - szaladt elő a kis egér. - Pedig vagy hozzátok tartozik, akkor ezt már nem volna szabad; vagy nem tartozik hozzátok, s akkor nincs itt helye!

- Az egérnek igaza van - kopogott Sinyi bátyám bunkós botja -, az egérnek igaza

Fekete István; Csend

van. Utálok a rabságot, és köztünk ennek nincs helye.

- Sajnálom - suttogott álszent rozsdáját hullatva az egérfogó -, én nem tehetek róla, ha a nyelvem felpeckelve hagyták. Az egérnek ezt tudni kellett volna. Itt a büntetés, de pár nap az egész.

- Segítsetek - nyöszörgött a szabad egér -, hát nem segít senki? Ez a legszörnyűbb csapda, mert nem üti agyon az áldozatot, hanem éhen pusztul benne.

- Van egy gondolatom - suttogott a csizmahúzó.

- Lehetetlen - mondta a csizma. - A csizmahúzónak, úgy látszik, gondolata van, s ez feltűnő...

- De csak egy trágyás csizmának feltűnő... - sziszegett a bronzkrokodil. - Igenis; van egy gondolatom.

- Ki vele! - huhogott a kémény, mert valaki ajtót nyitott lent a folyosón, s a huzat búgni kezdett a kémény torkában. - Ki vele!

- Nem gondolnám, hogy valami világrengető dolog volna - lendült meg a gerendán a huszárnadrág...

- A világrengető dolgokat tudniillik katonák találták ki - billent meg gúnyosan Sinyi bátyám kalapja.

- Hát ezt nem lehet éppen mondani - susogott a könyv -, pláne nem a huszárok...

- Csend! - búgott haragosan a kémény. - A csizmahúzónak joga van szólni, hát szóljon...

- Azt gondoltam - mocorgott a csizmahúzó -, a kisfiú segíthetne. Sőt azt gondoltam egyedül a kisfiú segíthetne...

Nagy csend lett, csak a dédanyám karosszéke suttogott valamit, én pedig felkeltem - mert fel kellett kelnem -, és kiengedtem a kis egeret. De ezzel nem álltam meg, hanem az egérfogó álnok nyelvét még fel is peckeltem.

Így - gondoltam, és a kis egérre néztem, aki bódultan pislogott felém -, így.

Most már akár fészket rakhattok benne. A Csizmahúzó pedig a barátom.

Ezután már le sem ültem, mert úgy éreztem, a padlás magára akar maradni, hogy ezt a dolgot megbeszélje, de jöttek már a zsákhordó emberek is, így feltűnés nélkül, tele a jótett örömeivel távozhattam.

Ez az öröm azonban az udvaron ismét ellaposodott, mert a külső világ - bár sütött a nap - olyan ténfergő volt, mint egy beteg kutya. A kút mellett a barackfa úgy állt fakón és porosan, mintha virág és aranyló barack soha nem lett volna rajta, a kertben a mogyorófák már elejtettek egy-egy száraz levelet, s a malomkőasztal mellett feltűnt egy eltaposott, piszkos cigarettavég. A kert aljában pedig olyan erőszakos zöld és terjedelmes lett a tormalevél, mintha tudná, hogy az ő ideje csak ezután következik.

A földön egy-két poshadt, rothadó paradicsom, és nem messze a paradicsomkaróktól akkora sárga uborkák, mint egy tök. A csemegekukoricaszár közt csettegve ugrált a motor visszhangja, a kerítésen telt hasú, bamba verébfiókák nézték a poros világot, s a kerítés mellett egy alattomos, öreg csalán olyan bátran mutogatta magát, mint aki tudja, hogy a kislibák

már felnőttek, és apró halat esznek csalán helyett.

Szinte öntudatlanul bújtam ki a kerítésen, és álltam rá a kácsoljára útra, mintha egyetlen gondolat, cél, terv sem lenne már a szívemben, s a kácsolja is csak egy üres tér, amelynek aszott világában úgyszincs már semmi.

Nem is volt.

Két. szürkevarjú pücskörészett, csak éppen hogy tegyenek valamit. A rét közepén gólyák ácsorogtak kelletlenül, és néha vakaróztak, mintha várnának valamire, de el sem repültek, pedig ott mentem el mellettük. Nem álltam meg, mert akkor elrepültek volna, és megismertem Andókéék gólyáit a három fiókéval, mert az egyik öregnek a szárnya tolla oldalt fittyegett.

A patakban alig volt víz, a sárga vízililiomhoz nem nyúlt már senki, még a szitakötők is unatkoztak, és megültek egy-egy száraz nádszálon, mintha megfontolandó gondolataik lettek volna.

A nádas mellett a gulya hűsölt, s a nádason túl állt a malom, mert ami víz egész nap gyűlt össze a malomfejben, egy óráig sem volt elég a malmot hajtani.

Potyondi bácsi egyedül ült a lisztesládán, és köszöntésemre csak a pipát vette ki szájából, s a pipával intett válaszképpen, mintha ez az egész világ, benne az ő víztelen malmával, szóra sem lenne érdemes. Nem is ültem le, csak elköszöntem, amit Potyondi bácsi újra a pipával viszonzott.

Hát ilyen volt a világ aznap, sőt, mire hazaértem, a szérú is üres volt, mert a masina már a főszegeben csettegett, feledve udvarunkat, a tegnapot, a múlt hetet és benne Bandit, aki már nincs, s így felesleges is volna rá emlékezni.

Apám a külső pitvaron búcsúzott a zsákhordóktól, s hogy ez a búcsú bensőséges volt, azt két üres borosüveg mutatta. A ház csendes volt, és bementem nagymamához, hogy tud talán orvosságot erre a tétova állapotra, de - amint később kiderült - rosszabb helyre nem is mehettem volna.

Fekete István; Csend

Nagymama az ablaknál ült, kezében levél, és sírt. Nem hangosan, de a szemét törülgette, s amikor észrevett, a nyitott szekrényajtó mögé ment könnyeit letörölni. Mi van ma, hogy ilyen elesett ez az egész világ? - gondoltam, és kimentem a konyhába "inni", jó hangosan csorgatva a vizet, hogy nagymamának legyen ideje a sírás nyomait eltüntetni. Szerencsére bejött apám.

- Rád bíznek valamit...

! Letettem a bádoggpoharat.

- A gabonakupacokat kellene rendesen

összelapátolni a padláson. Ha kedved volna hozzá. Pista bácsinak más dolga van.

- Megyek. Úgy, mint tavaly volt...

- Úgy! Majd megnézem...

Ez nem volt fenyegetés, mint olyan sokszor máskor. "Majd utánad nézek..." Ez inkább olyanformán hangzott, hogy hozzá lehetett volna tenni: hogy megdicsérjelek.

Fontosságom teljes tudatában mentem fel a padlásra, s barátaimnál alig álltam meg, jelezve, hogy hivatalos megbízásom van.

Nem volt kis munka, de szerettem csinálni aranyló búzából, szürke rozsból, könnyű zabból a lapos csonka gúákat, amelyek között egy-egy méter térköz volt tisztára seperve, mint a templompadló. Megizzadtam, és a szállongó nagy porban észre sem vettem apám, aki ott állt a kémény mellett.

- Na látod! - mondta. - Senki különben meg nem csinálta volna, de - és mintha mosolygott volna. - fürödj meg, mert ha anyád meglát, kitagad. Majd Kati néni visz tiszta ruhát. -s ahogy lefelé mentünk, apám megfogta a kezem, pedig nem kellett félni, hogy az ezerszer megjárt lépcsőkön elesem...

Hát, azóta kaptam már egy-két medáliát és díszoklevelet, de a szívbéli, meleg és hallgatag dicsőségnak azt az érzését meg sem közelítette egy sem, amikor apám valami rejtett, szinte szégyenkező kitárulkozással puhán fogta a kezemet.

A kút mellett egész nyáron ott állt egy nagy, lapos fürdőkád, amelynek még zuhanyozója is volt, naptól átlangyosodott fürdővízzel. Ebben fürdöttem naponként, néha többször is, mert a kácsaljai iszapot is le kellett mosni, és ebben fürdöttem meg most is. Kati néni hozta a tiszta ruhát, és furcsán villogott a szeme.

- Apád maga szedte ki a ruhád meg az inged asifonérbul... Hát tudod... ha nem tudnám, amit tudok - ingatta a fejét -, hogy kutyaszemű, vajákos lókötő vagy... Sándor bátyám is mondta, hogy ha régi világ volna, téged vállalna bujtárnak... de azért a füled is megmoshatod... .

Az ebédnél már nyoma sem volt nagymama sírásának, s magamban úgy éreztem, nem is baj, ha nálunk könnyen sírnak és könnyen nevetnek az asszonyok, s talán jó az is, hogy apám sírni nem láttam - csak egyszer sokkal-sokkal később... -és hahotázva nevetni - soha. Pedig nem volt savanyú ember.

Az ebéd tehát emelkedett hangulatban folyt, s ebéd után békés hentergés nagymamánál, mert aludni nem tudtam. De nagymama sem. Engem nagymama monológja érdekelt, nagymamát pedig az a levél, ami felett sírdogálva találtam.

Egy kis szuszogás után - amikor azt hitte, hogy már alszom - elővette újra a levelet, de már fejét csóválta, amikor a kezébe vette.

- Jaj, ez a szerencsétlen - mondta, majd rám nézett, és halkán megkérdezte: - Alszol, fiam?

Nem válaszoltam, mert a kályhasarok homályos volt, s nagymama oda nem láthatott.

- Persze hogy alszik - válaszolt magának. - Boldog az ilyen gyerekféle, kár, hogy nem tudja. Leteszi a fejét, aztán alszik.

Nagymama már majdnem elfeledkezett a levélről velem foglalkozva, de a levél megzörrent a kezében.

- Laci a bűnös? Fenét a Laci a bűnös, te vagy a bűnös, azzal a szerencsétlen úrhatnámságoddal, komisz természetedd... Pedig Lajos nem ad több pénzt, lányom, hogy te báróknak hitelezz, és én nem is szólok neki, hogy adjon... Nagymama újra a szemét törülgette.

- ... nem szólok... nem szólok... dehogynem szólok... a fene egye meg, hogy az a Laci nem tud egyszer alaposan elrakni...

Ez a magánbeszélgetés valószínűleg folytatódott, de én bizony elaludtam. Sőt álmodtam is, ami sokkal érdekesebb volt, mint Lujzi néni, aki báróknak hitelez, amit nem csodálok, mert Lujzi néni ájult boldogságában a bugyogóját is levetette volna egy valóságos bárónak. De ez nem érdekelt. Almomban fent jártam a padláson, de csodálatosképpen barátaim nem vettek rólam tudomást. Mintha ott sem lettem volna.

A nagy, karosszékben Sinyi bátyám ült, derűsen és hunyorogva, mint mindig, fején a szarkatollas kalap s a bot a kezében. Amint beszélt, a padlótéglákat nézte, és furcsa jeleket rajzolt a bottal a porba.

- Jó, jó - intett a régi gyülekezetnek -, de ennyi elég is! A múlttól beszélhetek, de a jövőről hallgassatok, ne zavarjátok meg a gyereket. Nem

Fekete István; Csend

szabad azt mondani, hogy boldog lenne, ha vándor lenne. Kedves botom, szolgám és vezetőm, istápom és védelmezőm - hibáztál! A múlt mindenkié, a jövő senkié... Sinyi bátyám szeretettel ölébe vette a botot, és márványsima bunkóját simogatta. - Beismerem - suttogott a bot -, de megszerettük a kisfiút, és olyan sok van belőled benne.

- A sok nem minden, és ha nem minden, már egészen más. A leveleket olvashatja, mert attól nem néz a jövőbe, bár azt is módjával... és úgysem tart már sokáig... mert amit adtok neki - nagyon jó, hogy adtatok -, egész életére elég. Az idő majd játszik vele.

- De nem lesz boldogtalan? - kérdezte a kis egér, és felkapaszkodott Sinyi bátyám öreg bakancsára. - Azért kérdem, ha szabad, mert kár volna érte.

Megszabadított a csapdából, és gyilkos nyelvét örökre felpeckelte.

- Boldogtalan? Egérkém, ki tudná ezt megmondani? A boldogság benne van, s a boldogtalanság is benne van. Az ősök benne vannak, s az utódok benne vannak. Kapott, szerzett, szerez még, s azt továbbadja. Ezek csak szavak, egérkém. Boldogság? Hol élsz, te kis rágcsáló, szürke bunda?

- Csak kérdeztem, mert szeretjük a kisfiút...

- A kisfiú is szeret titeket, és ez már boldogság, de csak a pillanat boldogsága, és ez elég is. A jövőt ne kérdezzétek, és a múltnak ne válaszoljatok, mert a múlt maga a válasz sok ilyen felesleges kérdésre. Amúgy jól vagytok, látom, nini a csizmahúzó is előjött...

- A kisfiú játszott velem...

- Okosan! Játsszék, amíg csak tud, maradjon gyerek, amíg csak lehet. A vér és az idő, a gondolatok úgyis meghoznak mindent.

Sinyi bátyám megsimogatta az öreg karszéket.

- A nagyszony nem járt erre?

- Csak éjjel és csak pár percre. Megül bennem, mintha pihenne, de most már nem sóhajtozik. Néha mosolyog is... Legutóbb csak annyit mondott, hogy a kisfiúra vigyáz, és ha ő mondta, erre mérget lehet venni...

...Egy koppanásra ébredtem. Nagymama elaludt a székben, és szemüvege leesett a padlóra.

- Szóltál, kisleány?

- Valamit leejtett, nagymama.

- Jézusmária, az ókulám, még rálépek! Odakünt késő délután volt, már a szoba homályos.

- Ne mozogjon, nagymama, akkor nem lép rá; majd megkeresem.

És ezen a délután már nem mentem fel a padlásra. Még feküdtem egy kicsit, mert nehezen váltam meg álmod bódulatától, de azután is csak ténferegtem a házban, végül is kiültem a tornác elé, nagymama mellé - hallgatni.

Alkonyodott már, s a késői nyári alkony árnyékai összeteltek bennünket. Apám is széket hozott, később anyám is, és vártunk valamire, mintha egy eseményre akartunk volna emlékezni, vagy egy gondolatra, amelyet elfelejtettünk, de ma talán eszünkbe jut. Mögöttünk a falra felfuttatott szőlő levelei suttogtak valamit a bujkáló szellőnek, alig esett egy-egy szó, amelynek nyomában hallgatásba szaladtak a gondolatok. Később Bodri is felfedezte a családot, hát odaballagott és elém feküdt, ami jó volt, mert hátán melengtettem mezítelen lábam, ami ellen öreg kutyánknak nem is volt semmi kifogása.

A falu csendesedett, egy-egy csillag kinyitotta szemét az égen, s a kapu felől hosszú, hűvös, lengő szoknyában beballagott az udvarba az Est.

A kert mintha csak erre várt volna, s a szerű mintha csak erre várt volna.

Megforgatták az Est nyomában áramló levegőt, és a kazlak összetört, meleg nyárszaga nyomában hűvös kaporszag jött a kert felől. Az istállóban odahallatszott a lovak dobbanása, s a mogyorófák sötétjében kétszer megszólalt egy kis kuvik.

Nem szólt senki, mert ez hozzátartozott az esthez, a régi estékhez. Nem szólt senki, mert még hiányzott valami, csak amikor a Göncöl négy kereke is kivirágzott, szólalt meg nagymama, és apámra nézett, az ő gyermekiségének emlékeibe.

- Hallod, fiam?

Ekkor már mi is hallottuk, mert valahol a kertben vagy talán mögöttünk, a szőlőlevelek között, a földön vagy a levegőben egyszerre, a szívünkben, mint valami jóra fordult kedves bánat, megszólalt az őszi bogár.

- Krii-krii.

- Hallod, kisleány? - és nagymama a sötétbe mutatott száraz, fehér kezével, ahol lágy panasszal zengett egy kis féreg, de nyomában, valahol a szentpéteri erdőben, a Cöndében, a nádban, a Kács alatt és a Palánkosban a csillagfényes estében vállára dobta tarisznyáját, s talán csak a holdat várta, hogy elinduljon a mindig fiatal szívű, öreg vándor, az Ősz.

Fekete István; Csend

Később szó nélkül bementünk, csendesen vacsoráztunk, s ezen az éjszakán olyan álomtalanul aludtam, de olyan megbékélt nyugalommal, ki nem mondott gondolataim párnáján, mintha a jövő nyugodalmas valóságán változtatni úgysem lehetne, és nem is volna érdemes.

Reggelinél apám minden előzmény nélkül azt mondta:

- Elég! A szépírásból elég, írásod szépen javult, s ha akarsz, írsz, ha nem akarsz, nem írsz. Furcsa természeted van, és én nem akarom, hogy rabnak érezd magad.

Anyám szeme elpárásodott, én elpirultam, mert arra gondoltam: igenis írni fogok! Miért ne írhatnék? Megtiltva nincs, és észre sem vettem, hogy ez az igazi és mindig vágyott rabság a szabadság rabsága, amely annál erősebb, minél kevesebb van belőle.

Három oldalt! Három oldalt írok naponta - határoztam el. Igaz - legyünk őszinték - ebből a három oldalból egy hét alatt csak egy oldal lett, de ez kitartott egész addig, amíg a harmadik osztályba "felléphettem".

De ez a fellépés akkor még majd három hét beláthatatlan messzeségében rejtőzködött.

Apám öspörös bácsival Igalba ment valami tárgyalásra, ahol annak rendje és módja szerint el is ítelték tíz koronára, mert egy legényt - a nevére már nem emlékszem - felpofozott. Az ítélet kétségtelenül igazságos volt, mert ha nem is történt pofozás, egy rendkívül alapos pofon a templomban történt. Vagy talán éppen ezért. A meg nem nevezett legény ugyanis leköpött a kórusról, ami már magában véve is szokatlan, de hogy a célzatos és tartalmas köpet Juli néni fekete selyemkendőjén kötött ki, ez enyhén szólva is disznóság, amit apám azonnal megtorolt, tekintet nélkül a legény és Juli néni haragos viszonyára.

Apám az ítéletben megnyugodott, de megkérdezte a főbíró, hogy tíz koronaért a sértettet ott a helyszínen pofon vághatja-e még egyszer, de ezt az ajánlatot a főbíró elutasította, mondván: ha a templomban háromszor ütött volna, akkor is csak tíz korona lett volna a bírság; ezt határozottan kár volt elmulasztani, így az ítéletben a rendkívül felháborodott apa és fia is - a köpködő - megnyugodtak, bár ezzel nem lett vége az ügynek, mert sokkal később ez a becsületében megsértett apa nagyon szomorúan mondta apámnak, hogy bár a helyszínen agyoncsapta volna. Akkor ugyanis már a legény nevéen volt a kis birtok, s a legény - Juli néni unokájával házas - apjával úgy bánt, mint a kutyával.

Mindezek azonban ezen a csendes augusztusi reggelen az "idők méhében szunnyadtak" - ahogy mondani szokás. Pista bácsi megemelte a gyeplőt, s a kocsi apámmal, nagy meglepédesemre, repülve fordult ki az udvarból.

Ezek után már úgy mentem fel a padlásra, mint egy bankigazgató a bankjába vagy egy várúr a saját sziklavarába. Felérve azonban egészen más érzések foglaltak el, mint egy bankigazgatót, akit végeredményben tönkretelhetett a pénz romlása; vagy egy várurat, akit kifüstölhetett várából az ellenség. A padlás megingathatatlanul az enyém volt, mint a csillagos égbolt, a Kácsalja vagy a Cönde.

• A kocsirobogás már a falu végén dorombolt, amikor szinte szertartásosan kinyitottam a ládát, amitől mintha mindig valaki megsimogatta volna az arcom, és bódultan lélegzettem be a százéves zsálya vagy fodormenta álmodó illatát.

Nagy nyugalom szállt akkor rám, amiben puhán elernyedtem, és az volt az érzésem, hogy nem kívánom Lujzi néni leveleit, amelyekben valami tartalmatlan fellengzés és mindig békétlenség volt. Mást kívántam, azért egy másik levélcsomóhoz nyúltam, amelyből szinte dőlt a korhadó papír öregemberszaga.

Nemzetes Bottyán Gábor magister úrnak, Boronkán.

Vettem leveled kedves barátom, Süle Jóska iránt, és el is engedem egy hétre, de te számolsz érte, ámbátor nem gondolnám, hogy magátul is vissza ne jönné időre, ha másért nem, hát böcsületbül, mert nálam is szüretelünk a jövő hét szombatján meg még három napig. Úgy hallottam a törvényben, hogy Jóska - ha nem is úkelme ütötte fejbe a hosszúvízi kanászt - erősen részes a dologban, és egy évig még a vármegye vendége lesz, amit ki is érdemült.

Most már csak esső ne gyűjjön, szépen mutatnak a tükék, elsőként az ezerjő meg a mézesfehér. Sok jó egészséget kívánva marattam tisztólettel kelt levelem Szent Mihály hava 28dik napján

Futó Gáspár pandúrok hadnagya

Sóhajtottam, mert a régi szó szinte fullasztott. A töredező papírról elporladt ember szólt egy másik elmúlt embernek, az ükapámnak, s rajta keresztül most - nekem.

Nem kétséges, hogy süle Jóska szüret után magátul visszament az áristomba, mert nyilvánvaló, hogy a pandúrhadnagnál is kellett szüretelni, s ez Jóska nélkül talán meg sem eshetett volna. De ezenfelül más baj is esett, amibe Jóska a boronkai szüreten beleesett; ugyanis a szüret alkalmával összeszúrta a lét



Fekete István; Csend

valamely boronkai leányzóval, ami nem múltott el következmények nélkül. Erről ismét a pandúrhadnagy levele emlékezik meg. Azt írja ugyanis a hadnagy, hogy Bottyán úkapám jóállására elengedi Jóskát, hogy a pap összeadja őket, meg hogy neve legyen a gyerekek, de a nemzetes asszony elé nem mer kerülni, mert jobban fél tőle, mint három hadnagytul... "Amúgy ez a Jóska nagyon tisztösségös gyerekek, hogy úri népek is tanulhatnának tőle, mert mikor mögmondtam neki, hogy a baj mögesótt, hát nem is gondolta, hogy a lányt elhagyja vagy letagadja." Zizegtek kezemben az öreg levelek, és vigyázni kellett velük, mert némelyik törött, mint a száraz ostya.

Közben azonban figyelmem egyre jobban szétszóródott, mert valami elvonta a látásától. Felnéztem, s az öreg kémény nézett vissza.

- Ha ezt a téglát kiveszed - suttogott -, mesélek neked, amit nekem is most mondanak.

Felálltam.

- A levelet tedd vissza, s a látást zárd be - reccsent meg a szék, s én azonnal engedelmessé lettem.

- Ezt soha ne felejtse el - nyikkant még utánam, mert siettem a kéményhez, amelyből "kijárt" egy vastag téglák, jelöl, hogy talán már a barátok is igénybe vették az ősi telefont.

- Nem is tagdom - vonaglott meg a korda. - Ámbár ha kitudódott - és természetesen a kapitulumban minden kitudódott-, hát megfizetett az illető... Nem törődtem vele, hanem kiemeltém a téglát. És szinte a fülemben mondta nagymama:

- ...hogyan én szóljak Lajosnak? Hát hogy szólhatnék? Ötszáz korona! Megint ötszáz korona! Hogy a báró megadja, meg a többiek megadják...

- Megadják, persze - hallottam anyám hangját -, elvégre úriemberek...

- És ha nem adják meg? Tudod, ki lesz a bűnbak? Megint az a szegény Laci, pedig éppen szegény Laci volt az, aki nem akarta, hogy hitelezzenek...

- Nem adhatna Miklós?

- Jaj, édes lányom! Miklós pofont adna legszívesebben ennek a félkegyelműnek... de pénzt?...

- Talán Elemér?

Csend. Szinte láttam, hogy nagymama csak legyintett, és később anyám halk hangját:

- Talán ha én szólnék megint Lajosnak. Megint csend, utána halk szipogás. Nagymama sírt, s ezt nem tudtam hallgatni. Visszatettem a téglát a falba, és lementem a padlásra.

A kocsi csak egy óra körül érkezett meg, de én akkor már félig aludtam.

- Pisti talán ne várjon - mondta anyám, és jelentősen nézett nagymamára. - Bizonytalan, hogy mikor érkeznek meg...

Aha - gondoltam -, anyám nem akarja, hogy ott legyek, amikor félelmében az asztalkendőt csavargatja, és pénzt kér Lujzi nénié. A molnárivadék - a hercegnőnek. De hát miért?

Felébredtem a kocsizörgésre, és megint megkérdeztem magamban:

- Miért?

Nagymama könnyeiért és Lujzi néni gyötrelmes, hazug fölényeskedéseiért? Akkor még nem tudtam szavakba foglalni gondolataimat, de pontosan ezt éreztem, és újból elhatároztam, hogy legyeket viszek az öreg varangynak.

Most már tudom, hogy anyám egyszerűen nem bírta elviselni maga körül a békétlenséget, a fájdalmat s a könnyeket. Tudom biztosan, mert - kerül, amibe kerül - így vagyok vele én is. És most már megkérdezhetem magamtól: érdem ez? És válaszolhatok is, hogy bizony nem érdem. Talán nem egoizmus egészen, de ilyen vagyok, és ilyen volt édesanyám is. Békét akart, és akarok én is - mindenáron! Aztán elaludtam, s amikor felébredtem, úgy látszott, a probléma megoldódott. Apámék csendben ültek még az asztal körül, és látszólag megörültek, hogy én jöttem, és másról beszélhetnek.

- Hoztam neked egy pár szandált - mondta apám. - Próbáld fel.

A szandál csinos kis jószág volt vasárnapi viseletnek, de azt rögtön láttam, hogy a kácsoljai megerősítetéseket nem bírta ki. Tekintettel a megbékélt hangulatra, ezt meg is mondtam.

Apám nem szeretette az ilyen ellenvetéseket, de aztán legyintett.

- Na - mondta -, legalább valaki takarékoskodik ebben a bolondokházában.

Azzal kiment.

Aztán csak ültünk, amíg végre kati néni bejött valamilyen szürke ügyben, s ezzel a délután el is múlt. Anyám kiment kati nénival, nagymama rám nézett, mintha megérezte volna, hogy kellenél többet tudok a dolgról, aztán sóhajtván eltotyogott a szobája felé, én meg csak ültem a szandálom társaságában, és nem tudtam magammal mit kezdeni.

Fekete István; Csend

A padlásra felmenni késő volt, hát ténferegtem az udvarban, aztán a kertben, amelynek nyár végi, fülledt szaga volt, mint egy özvegyasszony szellőzetlen szekrényének. . Megettem pár éretlen mogyorót, földhöz vertem pár kései paradicsomot, s beültem a málnabokrok közé, ahol a száraz mákszárból készült cigarettát fogyasztottam. Keserű volt, és -bár hegyeseket lehetett tőle köpni - nem ízlett.

Ilyen ízetlen, másnaptalan, aszott volt az egész világ. A Kácsalja felett por lengett, mint a köd, s az ég is olyan szürke volt, mintha sose lett volna felette tavaszi kék ég, földje sose lett volna tavaszi föld, és sose kiáltottuk volna az érkező gólyáknak:

"Gólya, gólya, gilice, mitől véres a lábad?..." Az ám, a gólyák! Nincsenek. A fecskék is készülnek már, mert az istállóban alusznak ugyan, de napközben a torony körül keringenek, és éktelen csiviteléssel tornásztatják a fiatalságot. Bementem nagymamához, aki látszólag megörült unokájának.

- Kisfiam, elmennél a postára?

- Persze, nagymama.

- Egy levelet vinnél, de úgy, hogy apád ne lássa. Nem titok ugyan, de jobb szeretném, ha nem tudná.

- Majd az ingem alá teszem, nagymama.

- Tudod, fiam, Laci bácsi vár választ egy sürgős levélre, és apád talán csak holnap írja meg vagy holnapután...

- Tessék ideadni! Édesapám az istállóban van.

- Okosan. Csak siess!

Hát ezt nekem teljesen felesleges volt mondani, mert én vagy lődörögtem cél nélkül, vagy rohantam. De ez a faluban nem tűnt fel senkinek, mert nem törődött vele senki. Ha szalad a 'gyerek, hát szalad. Az ő dolga. Majd nem szalad ötven év múlva. Tíz perc alatt már otthon is voltam.

- Éppen vitték a postát, nagymama. Reggelre Pesten lesz a levél.

Nagymama egy szép kis bádogdoboz cukorkát tett az asztalra.

- A tied! De a levélről nem beszélünk, ugye?

Aztán már alig beszélgettünk. Elővettem Andersen zöld sárkányát, és nem olvastam, csak néztem. Néztem, amíg csak láttam, és később arra gondoltam, hogy ezt az arany szemű sárkányt talán azért szeretem, mert olyan a szeme, mint az öreg varangynak a pincében. Igen, holnap legyeket viszek majd neki, hiszen a pincében kevés a légy, és százlábúakkal meg szúnyogokkal nem lehet jóllakni. Nagymama már leágyazott, suttogva jött-ment, amit nem értettem, és már csak arra vártam, Compó bácsi mikor gyújtja meg pipáját, hogy jó éjszakát mondhassak neki, de ezen az estén hiába vártam. A méhes belesüllyedt a sötétségbe, s a sötétség később suttogni kezdett. Először alig hallhatóan, később erősebben. A suttogás aztán meghűvösödött, mert a sötétségben láthatatlanul megeredt az eső.

- Miért nem fekszel le, kisfiam? Esik. Compó bácsi nem ül ki ma este a méhes elé. Esik. Bizony, maholnap itt az ősz...

A suttogás, az eső csendes csepergése később elhallgatott, s akkor egész kis halk kórusa szólalt meg az őszi tücsköknek.

- Hallod - intett nagymama az ablak felé -, hallod? Ne gyújtsak lámpát?

- Nem kell, nagymama. Lefekszem.

Az eső aztán éjjel még többször megeredt, és többször el is hallgatott, és ilyenkor panaszos, szent tisztaságban megszólalt a tücskök üveghangú muzsikája.

Félálomban fel-felébredtem rá, és bár szerettem hallgatni, nem örültem neki.

Mintha valami régi bánat szállt volna az esőszagú csendben, amelyet én soha nem értek meg; mintha a kert panaszkodott volna, a fák és a sötétség, amelynek messze mélységében régi dalt dalolt volna egy temető felé ballagó, kifosztott öregasszony, a Nyár.

Reggel is szemerkélt az eső.

Nagymama aludt, és én is újra elaludtam, mintha a nyári fáradalmak most kerültek volna szét egész testemben. Később arra ébredtem fel, hogy apám bejött.

- Csak nem beteg, édesanyám?

- Jaj, dehogy, fiam. Röstellem, de látod, elaludtunk.

- Hát csak aludjanak, ráérnek. Esik az eső. János adta ide ezeket a könyveket... Ébren vagy? - fordult felém. - Itt vannak a jövő évi könyveid.

Tudom, hogy szereted a könyvet, hát forgasd. Majd nagyanyád beköti... De alhatsz is még, ha akarsz.

Igen, én szerettem a könyvet, kívül is, belül is, és régi szokásomhoz híven először is megszagoltam őket, megállapítva, hogy az olvasókönyvnek erőteljesebb szaga van, mint a hittankönyvnek, de amikor kiderült, hogy az olvasókönyvben számtani feladatok is vannak, érdeklődésem határozottan megcsappant; míg a biblia eseményei valóságos kalandos történeteknek hatottak. Dávidért határozottan lelkesültem, és Góliát dicstelen halála igazságérzetemnek jólesett.

Fekete István; Csend

Ez a Dávid ugyan később elkutyázkodott jó dolgában, de hát király volt, fene a jó dolgát, hát megengedhette magának. Ez tény!

Csak azt tudtam volna, mi a parittyája. Az öldöklő fegyverek közül csak a nyilat ismertük és a csúzlit, ezért megkérdeztem apámat, aki meg is magyarázta a parittyája mibenlétét, de hozzátette azonnal, ha netán ezek után parittyát gyártanék, hát azonnal kitekeri a nyakamat.

- Még csak az hiányzik, hogy valakinek kidobd a szemét, vagy madarássz! Ez a szerszám valamikor harci eszköz volt, persze féltéglányi kövekkel dobálták egymást, amennyi eszköz volt.

Apám vadászember volt, de nagy madárvédő, így csúzlimat Péter rejtegette, s azt csak a Kács alatt használtuk. Apám gyűlölte a csúzlit, s ez a gyűlölet még abból az időből származott, amikor legfiatalabb öccsét, Gyula bátyámat ő nevelte és taníttatta. Ez a nagybátyám - amint nagymama mesélte - valósággal művésze volt a gumipuskának, s apám ezt a művészetet terjedelmes verésekkel honorálta, elégetve egyúttal a csúzlit is. Hogy, hogyanem, Gyula bátyám vadászszeszvedélye minden verést kiállt, és a csúzli újra és újra megjelent, míg végül eltűnt, de a csúzlizás nem szűnt meg. Hiába keresték, s apám hiába forgatta fel az egész házat. Így jött el a tél, egyúttal a vadászatok ideje, egyúttal a vadászcsizmák ideje is, amelyek felhúzásakor apám felrántva az egyik csizmát, azt mondta: - Juj, a mennykő csapja meg, majd az ujjam törött el, mi a fene van ebben a csizmában?

Igen, a csúzli volt.

Dávidnak azonban nem csúzlija volt, hanem parittyája, amivel úgy fejbe trafálta azt a góliát Góliátot, hogy az azt sem mondta: "bikkmack!", mert azon a vidéken ez ismeretlen, hanem szó nélkül felfordult, mire a filiszteusok serege világgá ment, és Dávid azon nyomban király lett.

Hát így fordul a világ sora. Parittyázva király lesz az ember, de ha a cinegét lelővi, manapság úgy elfenekelik a gyereket, mint a kétfenekű dobót, pedig csak egy fenékkal rendelkezik. Hol itt a történelmi igazság?

Jerikó falainak leomlását nehezebben értettem meg. Bár a zsidó papok és leviták kettős rendben fújták hosszú trombitáikat, amelyek egyáltalán nem hasonlítottak Jancsi bácsi kanászskürtjéhez, pedig ettől is megrezegtek az ablakok, és a disznók majd szétrúgták az ólat, annyira tetszett nekik.

De az eső még esett egyre. Néha elállt ugyan, de a nap még nem süttött fel, Compó bácsi kertje olyan volt, mint az ázott kutya. A méhes zsúpteteje csepegett, a krumpliszár a földön feküdt, s a vizes külső világtól nyúlós lett az én belső világom is. Dideregve öltözködtem, aztán felmentem a padlásra, ami ebben az időben talán egyetlen száraz hely volt a világon.

Erre az alkalomra felvettem az új szandálokat, amelyeket be akartam barátaimnak mutatni, ezenkívül a szandálokban és a padláson érezni akartam, hogy még nyár van. Ebben nem is csalatkoztam.

A padlás száraz volt és langyos meleg. Kicsit talán homályosabb, mint máskor, de - a külső világra gondolva, a nyirkos kertre és a csepegő fákra - így még jobban tetszett nekem. Hiányzott ugyan a napsugár kis óramutatója, de az időt a déli harangszó is megmondja, és gyomrom tizenegy órakor már biztosan figyelmeztet az idő múlására. De egyébként sem aggódtam, mert apám kocsival ment valami szénavásárlásra, és a kocsiörgést meghallom.

Lelkiismeretem megnyugtatóására azonban a gabonakupacokat még egyszer körülsepertem, lapáttal elsímítottam, ha mégis kérdeznék, mit keresek a padláson, aztán leültem a nagy karosszékbe, amely alig nyikkant.

- Esik? - kérdezte.

- Esik... - és előretartottam új szandálos lábaimat. - Kaptam... tegnap.

Gondoltam, megmutatom.

- Nyári holmi - billent meg a csizma. - Nem sokat ér. Akkor inkább bocskor, de - és ez köztudomású - aki teheti, csizmában jár.

- Mi - suttogott a korda -, mi télen-nyárom saruban jártunk. Szerzetes lábára nem való a hivalkodó csizma. Ha nagyon hideg volt, kapcát húztunk bele.

- Szamárság - dohogott a csizma. - Hivalkodó?! Nem mondom, hogy valami rámás csizma nem lehet hivalkodó, de közönségesen a legrégebbi viselet.

- És a legszebb is - lendült meg a huszárnadrág. - Amikor Jancsi kipucolta a mi csizmánkat...

- Rendes ember a csizmáit maga tisztogatja!

- Ha kanász vagy bakter - lengett a huszárnadrág egyik szára. - De az én gazdám kapitány volt. Csak füttyenteni kellett...

- Hát aki teheti - engedett a csizma -, de láttál már katonát saruban vagy ilyen kis incifinci szandálban? Nevetséges!

- A csizma nem lát tovább az orránál, ami lyukas és tapintatlan, mint egy...

mint egy csizma - mozdult meg a csizmahúzó. - Engem eleget taposott. Nem azért

Fekete István; Csend

mondom, de a kisfiúnak kedvét szegni komizás. Okos és jó viselet a szandál. Örülsz neki kisfiú?

- Örülök, és csak ide húztam fel, mert odakint sár van.

- Nem akarsz pendíteni rajtam? Ha meghallod, elfelejted, hogy esik az eső és sár van, mert én tűzben születtem és nem tehénbőrből, mint némely likas csizma.

- Békesség, testvérek - suttogott a korda-, senki sem tudja, miből születik, miért és mi lesz belőle. De a csizmahúzó pendülhet, ha a kisfiú is szereti hallani, mert én szeretem.

- Legjobb, ha felkötöd a gerendára - nyikorgott a karosszék -, akkor nem kell emelgetni, és úgy szól legszebben.

- Köszönöm, kedves, öreg karosszék - kaparászott kezemben a csizmahúzó -, innét többet látok, és én azt is hallom, amikor a levegő hozzám súrlódik, és apró kis porszemeket üt nekem. Koppints meg hát, kisfiú!

- De velem! - moccant meg Sinyi bátyám bunkós botja. -Csak finoman!

És a csizmahúzó látszólag holt anyaga, a nemes bronz most igazán megmutatta, mit tud!

A lány kondulás szinte nehezen bontakozott ki, lassú szárnyalással, de aztán végigkerengett a padlás árnyékai felett, visszajött, mint a fészekre szálló madár, újra elindult, mintha nem tudna betelni önmagával, és úgy halt el valamely sötét zugban, hogy még mindig lehetett hallani.

Nagy üresség maradt utána, nagy csend, s ebben a csendben meglódukt a lakat.

- Szép volt! Ki mondhatná, hogy nem volt szép, de talán jobb, ha nem hallják meg odalent és... van is még egy-két levelünk, kisfiú...

Hallgatóztam. Odalent kati néni dalolgatott, valami betyárról meg selyemkendőről, és halk, öreges nótájától megmelegedett a szívem; aztán kinyitottam a ládát.

Most megint más levélcsomaghoz nyúltam, mert tudtam már, hogy ez a láda nemcsak nagymamáé volt, hanem előtte másoké is, és nagymama csak hozzárakta a maga leveleit.

A következő levélen kis kép volt, ami rózsacsokrot ábrázolt, felette szárnyaló galambbal.

Drága, kedves Ángyom!

Ujan régtől készülök írni, de annyi a dolog, hogy mindig csak elmarad, azután nehéz is a kezem. A ruhamintát szépen köszönöm, maj möghálalom. Nálunk semmi újság, baj hálistennek nincs, csak István bátyánk dereka fáj, hogy most várjuk a dögönyözőasszonyt. Na mög Sinyi gyütt mög nem egyedül, hanem egy lengyellel, aki ha igaz: báró. Rongyosak mind a ketten, de ez nem ártott jókedvüknek. Nem részgösek, nem löhet mondani, de fogy a bor, mint a víz. Sokat nevetünk, de a lengyel a télre már alighanem itt marad. Hát csak enné nagyobb baj ne lögyön. Isten veled, drága ángyom!

Treszka

Felnéztem Sinyi bácsi szarkatollas kalapjára, amelyen erősen billegett a szarkatoll.

- Igaz, igaz - billegett a toll. - Ott teletünk ki, de a lengyel is vett egy kis hordó bort. Tavasszal meg úgysem tudtak volna megkötözni bennünket. Együtt mentünk a taljánokhoz, de ott a kamerád ráült egy szoknyára, és le se szállt róla... így igaz, ahogy mondom. Gyenge legény volt a kamerád, s a talján lány mennykő szemrevaló.

Visszatettem a levelet, aztán már csak adóslevelek jöttek, nyugták, számlák, eluntam magam. A padlás is egyre sötétebb lett, nem láttam már jól, s a zszindelyt suttogva verte az eső.

A ládát gondosan lezártam, a csizmahúzót még egyszer megpendítettem, aztán az új szandálban leballagtam a tornácra. Az ereszről csepegett a víz. Kis patakok folytak a kert felé, az eresz alatt két fecske gubbasztott, de valahol a padláson melegen bűgött egy galamb.

Elment ennek az esze? - gondoltam, és visszamentem új könyveimhez, amelyekből értesülhettem Káinról és Heródesről, az alkohol káros hatásáról s a szájmosás áldásos fontosságáról. Minden írás tetszett nekem! Minden kép és minden vers. A kis madár az ablakban, miközben esik a hó, és szól a vers:

Itt a tél, fúj a szél, zörgeti az ágat, Fütyörész, dudorász szomorú nótákat.

Olyan szép volt, hogy szinte vágytam a télre, és egyre jobban utáltam ezt a locsogó, tocsogó, sáros külső világot. Hátha még tudtam volna, hogy napokig el fog tartani, és egyre hűvösebb lesz!!!

Szerencsére nem tudtam.

Elmúlt egy nap, el kettő és a harmadik. Nagymama iskolás nadrágom foltozgatta, s én vagy olvastam, vagy aludtam. Mindig tudtam aludni, és csak ma tudom, hogy milyen áldott adomány ez... Gondolataim álmokká foszlottak, álmaimból gondolatok lettek. Apám néha benézett.

- Megint alszik a gyerek?

- Hadd aludjon, bár én tudnék így aludni - mondta nagymama.

- Mit csináljak? - mondtam én álmosan, de már meg is bántam, mert eszembe jutott, hogy apám esetleg kitalál valamit, hogy mit csináljak.

De nem talált ki, csak legyintett, mert ő is unta már a szemerkélő esőt, amely talán öt nap múlva hagyta abba suttogó simogatását a tarlóknak.

Azonnal Péterhez mentem, aki még álmosan nézte a világot. A felhők már felszakadoztak, de egyesek jöttek még alacsonyan és tépett, ködös vitorlával.

- Hová menjünk?

Ez a kérdés teljesen felesleges volt, mert csakis a Kács alá mehettünk.

Mentünk is, cuppogva a sárban, csúszkálva a síkos gyalogúton.

- Nem fázol meg? - aggódtam Péterért.

- Majd később melegebb lesz - mondta, és ez be is következett.

Amikor felértünk a dombtetőre, a Kácsalja egész nagy teknője gőzölgött, mint egy gigászi mosókonyha, ami hajnalban még reménytelenül hideg és lucskos volt, de valami jó lélek befutott, s most már nem hideg, csak lucskos.

De ez a Kácsalja már nem a nyári Kácsalja volt. Az aljában párák hentéregtek, és felette hiába ragyogott a nap, néma maradt a táj és várakozó. Nem fehérlettek már Deres néni vásznai, nem hallatszott a fürdőző gyerekek vidám zsvajgása, nem szólt a kétkecsmadár, s a lekaszált rét zsombékjain foszlottan csüngtek a pókhálók.

- Én már megkaptam a harmadikos könyveket - mondta Péter -, hiszen tudod...

- Kítől tudnám?

- Hát apádtól. Kati néni hozta, hogy édesapád küldi, merthogy tavál tiszta kitűnő voltam.

-Igazán megmondhatta volna apám - gondoltam, és irigy is lettem egy kicsit. Hát Péter is van annyi neki, mint én?

- Apád sokszor gondolt már rám, és mondta is, hogy ha így tanulok, az öspörös úr beírat a veszpremi gimnáziumba. De jó lenne!

- Jó lenne - mondtam -, ha együtt mehetnénk.

Ezen elgondolkoztunk, mintha éreztük volna, hogy ez csak olyan ködös, nyár végi álom.

A patak mellett beballagtunk a nádasba, és néztük a vizet, amint a malom felé rohant, s amikor kiértünk a nádasból, álmélkodva láttuk, hogy a kiszáradt tófenék tengerré változott, amelyen szárcsák és idegen vadrecék úszkáltak. Erősen melegedett az idő, a malomfej gőzölgött, s a nagy csendben odahallatszott a nagykerék lapátolása.

- Menjünk a malomhoz!

Megkerültük hát a gát vizét, s odasettenkedtünk a malomhoz, amely dörögve nyelte a vizet és a búzát, s kissé elkedvetlenedve láttuk, hogy béresek ülnek a malom eresze alatt, pipálnak és várják- a lisztet. Sajnos, ilyenkor Potyondi bácsival nem lehetett beszélgetni... Hát csak nézelődtünk. Az ökrök békén kérédztek, egy-egy zsákot feldobtak valamelyik szekérrre, és talán már mégiscsak bementünk volna a malomba, amikor az egyik béreslegény kiemelte a hosszú ostort a szekérből, és elindult felénk.

- Mit leskelődtök itt?! Elmönjete a dógotokra, amíg oda nem húzok egyet!

Ez nekünk szólt, és csak

álmélkodtunk, hogy mi baja van velünk, amikor egy kiáltás csattant fel a malomajtóban:

- Héj! Te nagy legény!

A legény megállt és visszanezített. Az ajtóban Potyondi bácsi állt.

- Eltöld azt az ostort, mert ha a gyerökökhöz hozzányúlsz, hát lepedőben visznek haza!

A legény még próbálkozott.

- Mi?! - kiáltott vissza.

- Az, hogy ha Taszáron nem tanultál mórest, itt megkaphatod. Maguk meg mér' ülnek itt? - horkant az idősebb béresekre. - Eltűrnék, hogy ez a mafla a gyerököket bántsa csak azért, mert Taszáron pofon vágták?

Erre a béresek is felzúdultak, de nekünk megkeseredett a malom környéke, hát elsomfordáltunk a Cönde felé, ittunk a kútból, bár egyáltalán nem voltunk szomjasak, meghallgattuk az öreg nyárfa susogását, megnéztük magunkat a kút mély tükreben, aztán a csornai úton elindultunk hazafelé.

A nyárfás út most néma és üres volt, a fészkek elhagyottak, egy-egy vércse figyelt csak bennünket, de a gébicsek már eltűntek, a sárgarigó régen vándorlásban van már, s a sáron úton, mint szürke göröngyök, némán szaladtak a búbos pacsírták.

A felhők újra sűrűsödtek, csak egy-egy percre sugárzott le a földre köztük a nap, de ez a fény is elszaladt valamerre, ahogy a felhők játszottak vele.

Kedvetlenül cuppogtunk hazafelé, és Péterékhez nem mentem be.

Búcsúzásul Péter megkérdezte:

- Mellém ülsz majd megint az oskolában? - és elpirult. Eddig nem is gondoltam rá, hogy Péter ne mellém ülne, de most - az ördög tudja miért - azt mondtam:

- Tudhatod, hogy úgy ülünk, ahogy parancsolják... -Persze...

És szomorúan bement a házba, és nekem egész nap rossz volt a szám íze. Háromszor is elindultam már, hogy dehogyan ülök én más mellé, de csak úgy dőlt az eső, hát ezzel a gyötrődéssel is feküdtem le, és egész éjjel azt álmodtam, hogy az a komisz arcú béreslegény ül mellettem, röhög, és rugdossa a lábam...

Reggel aztán nem bírtam tovább, és alig világosodott, már Péteréknél voltam. - Beszéltem apámmal - mondtam -, és újra egymás mellett ülünk. És ha akarunk, még a gimnáziumban is.

Péter szeme csillogott, erősen csillogott, de akkor én még nem tudtam, hogy ez nemcsak az öröm sugárzása, hanem - a lázé is. Aztán rohantam haza, és bőrig áztam.

Később kicsit elállt az eső, de akkor meg feltámadt a szél, és olyan hűvös lett, hogy nagymama befűtött.

- Ezt a sok papírt úgyis el kell égetni - mondta, és láttam, hogy közben átkötözi az évközből összegyűlt leveleit is.

Aha - gondoltam -, talán majd azokat is elolvashatom.

De a szoba kellemes meleg lett. Megszáradtam, újra elővettem könyveimet, amelyeket időközben nagymama bekötött.

- Így! - mondta. - Ha vigyázol rájuk, év végére is olyanok lesznek, mint az új. Sajnos, én nem tudtam, hogy nem lesznek olyanok, mint az új, sőt még ezt a finom szagukat is elvesztik.

A melegben kissé ellankadtam. Talán aludtam is, később pedig néztem Compó bácsi ázott kertjét, a kedvetlen méneket, a vizes kerítést, s erről a száraz, meleg padlás jutott az eszembe.

Nagymama jött-ment, nem törődött velem. - Így ni! - suttogta. - Most még a szekrényt is rendbe teszem... - de ezt nem nekem mondta, ez már magánbeszélgetés volt.

Apám nincs itthon - gondoltam, és nagymama éppen azt mondta magában: "Jaj, ez a Lujzi, ez a Lujzi" - amikor csendesen kisurrantam a konyhába, és onnét a padlás felé, ahová vágytam, száraz csendjére éppen úgy, mint barátaimra.

A konyhában Kati néni nézett rám, és én - nem tudom, miért - elpirultam, mert úgy éreztem, belém látott.

- Ha főmégy - suttogta -, dugd a búza közé a kezéd. Ha meleg a garmada, hónap már jó idő lösz... ne felejtse el!

Csak bólintottam.

Jó volna, ha igaz lenne - gondoltam fenn a padláson, mert a búzagarmada, pedig könyékig dugtam bele a kezem, langyos és száraz volt.

Aztán visszamentem barátaimhoz, de mielőtt leültem volna, megsimogattam a bronz csizmahúzó, hiszen ott mentem el mellette. A csizmahúzó leheletnyi zengéssel sóhajtott:

- Esik?

- Igen - bólintottam, és leültem az öreg székbe, ami alig nyikkant.

- Én nem is kérdelem, hogy esik-e, mert még a hiányzó lábamban is érzem a nyirkosságot.

- Utálat - suttogott a szarkatoll Sinyi bátyám kalapján -, olyan nehéz lettem a párától, hogy még kiesem öreg gazdám szalagja mellől, pedig abba belebetegszem...

Erre felkeltem, és a szarkatollat jó mélyen dugtam a kalapszalag mellé.

- Jó vagy, kisfiú - hálálkodott a toll.

- Köszönöm, kisfiú - suttogott a kalap -, jövőre is szívesen látunk, mert megszerettünk.

Jövőre - gondoltam -, hiszen feljöhetek én télen is. Igaz, télen hideg a padlás...

- Hideg és néma, hiszen majd megtudod - sóhajtott a kémény, s utána akkora csend lett, hogy megborzongtam. És a csendben hallani lehetett, hogy valaki halkán nyitja a padlásajtót.

Felálltam, és kicsit megborzongtam. Apám nincs itthon, más nem szokott feljönni, és nem így, óvatoskodva...

Motoszkáló, halk léptek jöttek felfelé, s csak annyi időm volt, hogy a kémény mögé surrantam, ahol sötét volt és enyhe koromszag.

Jöttek a léptek, és szemem riadtan várt.

- Nagymama! Gondolatom majdnem kiáltott.

A garád nyílásában megpihent, ókuláját megigazította, szemében vaksi felmérése

Fekete István; Csend

az útnak és tárgyknak, aztán elindult a láda felé. Kezében levelek paksamétája. Most! - gondoltam, és megrogytam a félelemtől. - Most megtudja, hogy a láda nyitva van. De nem tudta meg. A kulcs megfordult a zárban, a lakat kinyílt, és nagymama felhajtotta a láda tetejét. Sóhajtott, és úgy hajolt föléje, mintha messze, valahova a mélységbe nézne szomorú, időtlen szeretettel. Keze motoszkált a papírok között, valamilyen simogató, rendező mozdulattal, aztán csendesen leeresztette a láda fedelét. A lakat halkán csattant, de nagymama még egy ideig nézte a lecsukott

ládát is, aztán elfordult, és megroskadva elindult lefelé.

Fullasztó, nehéz csend maradt utána.

Nekidőltem a kéménynek, megvártam, amíg odalent betevődött a padlásajtó, aztán nehéz szívvel mentem a ládához.

A láda zárva volt!!!

A csend hűvös lett körülöttem, csak az eső verte a zszindelytetőt, s ennek kicsit olyan hangja volt, mint amikor lágy föld veri a koporsó tetejét.

A lakat érintése hideg volt és mindentől elzárkózó.

Körülnéztem, és lerogytam a dédanyám karosszékebe.

Csend, és a csend hátán hidegen dobol az eső, amit alig hallottam.

A csizmahúzó mereven lógott, a katonanadrág avult és poros volt, a csizma penészes már az esők nyirkától, az alsószoknya szürkén szétesett, s a kis egér úgy mászott át az úton, mintha nem látna.

A szívem sírdogálón elhidegült.

Mi ez? - kérdeztem gondolatban, de nem válaszolt senki, csak később az öreg szék.

- ... A láda zárva van, kisfiúnk. Ősz van. Köd jön nemsokára, csend, s ilyenkor mi már szeretünk magunk lenni., aludni és csak emlékezni..., emlékezni régi dolgokra, amik mi magunk vagyunk... s amik nem tartoznak a külső világra.

- Ámen - suttogott a holt barát kordája, aztán már nem moccant semmi.

Másnap, amikor felébredtem, ragyogóan sütött a nap, s tele volt a szívem a napsugár s a harmadik osztályba való fellépés fényességével. Új szandálban vagyok, fehér zokniban, ami sajnos, nem látszik, mert állunk a padban, és a nyáron megdohosodott falak között zeng a régi igazság:

"Mebűnhődte már e nép a múltat s jövőndöt."

A mester a dobogón áll, s velünk énekel. Aztán egy kis csend után int:

-Üljetek le!

Péter ül mellettem, s ez megnyugtató. Egy tanteremben együtt a harmadik, negyedik, ötödik és hatodik osztály... lányok balról, fiúk jobbról. Vagyunk vagy százan.

A dohos tanteremnek kezd emberi és ruhaszaga lenni.

A terem zsong, aztán a zsongás elfullad.

- ...Gyerekeim, itt sok mindent megtanulhattok, de ez csak az alap. Legyetek tisztességesek és becsületesek, s a többire majd megtanít benneteket az élet, egyenként... amikor nem lesz mellettetek senki...

Beszélt még a mester, s én akkor arra gondoltam, hogy az élet dolgaiból én már elég sokat tudok, mert megtanultam a régi levelekből, Kati nénitől, álmaimból és barátaimtól a padláson - magánúton.

A mester még beszél, rám nem néz, s lassan én is idegen leszek, mint a többiek, akik nem sok jót tudnak róla. Igazságos, az igaz, de kemény és irgalmatlan. A szeme átsiklik rajtam, és tudom, hogy itt nem leszek kivétel, és nem leszek az, aki vagyok.

Lopva nézem a mestert, és egy kicsit büszke is vagyok, mert ha itt nem is, de odahaza marad, aki volt, az öreg Mester ugyan, de nekem az - Édesapám.